

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra systematické teologie a filosofie

Bc. Lukáš Beňa

**VÝZNAM HODNOT V DÍLE ALBERTA
SCHWEITZERA A JEHO ODKAZ V
ENVIRONMENTÁLNÍ OSVĚTĚ
NEZISKOVÉHO SEKTORU ČR**

Diplomová práce

Vedoucí práce: ThLic. Bc. Barbora Šmejdivá, Ph.D.

Praha, 2021

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 18. 11. 2020

Bc. Lukáš Beňa

Podpis:

Bibliografická citace

Název: Význam hodnot v díle Alberta Schweitzera a jeho odkaz v environmentální osvětě neziskového sektoru ČR

Název anglicky: The meaning of values in the work of Albert Schweitzer and his legacy in environmental education of the Czech non-profit sector

Typ práce: Diplomová práce

Jazyk práce: čeština

Jméno a příjmení autora: Bc. Lukáš Beňa

Vedoucí práce: ThLic. Bc. Barbora Šmejdová, Ph.D.

Pracoviště: Katedra systematické teologie a filosofie, KTF UK v Praze

Rok obhajoby diplomové práce: 2021

Počet stran: 117

Anotace

Jako ústřední cíl předkládané diplomové práce jsem si stanovil přiblížit význam hodnot v díle Alberta Schweitzera v kontextu etickém a environmentálním a zmapovat tuto jeho stopu v oblasti neziskového sektoru v České republice. Touto prací bych rád zdůraznil důležitost Schweitzerovy etiky úcty k životu pro její neustálou aktuálnost a sledovat tento vliv napříč spektrem neziskových institucí zaměřených na ochranu životního prostředí. Přidaná hodnota práce spočívá zejména v představení a vlastní kritické reflexi hlavních tezí této významné osobnosti 20. století a zhodnocení jejího vlivu na současný stav environmentálního vzdělávání, kdy se z kapacitních důvodů omezují pouze na vybrané české instituce, a to prostřednictvím sociologické metody (dotazníkového šetření). Pro podporu objektivitu jsem výzkum doplnil sondou do mediálního obrazu Alberta Schweitzera v České republice.

Klíčová slova

Albert Schweitzer, environmentální hodnoty, environmentální etika, hodnota přírody, ohrožení přírody, environmentální vzdělávání

Abstract

As the central goal of the submitted diploma thesis, I set myself to approach the meaning of values in the work of Albert Schweitzer in the ethical and environmental context and to map this footprint in the non-profit sector of the Czech Republic. With this work, I would like to emphasize the importance of Schweitzer's ethics of respect for life for its constant relevance and monitor this influence across the spectrum of non-profit institutions focused on environmental protection. The added value of the work lies mainly in the presentation and own critical reflection of the main theses of this important figure of the 20th century and evaluation of its impact on the current state of environmental education, where for capacity reasons I limit myself to selected Czech institutions through a sociological method (a questionnaire survey). To support objectivity, I expanded the research with a probe into the media image of Albert Schweitzer in the Czech Republic.

Keywords

Albert Schweitzer, environmental values, environmental ethics, nature value, nature threat, environmental education

Počet znaků (včetně mezer): 208 542

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval své vedoucí diplomové práce ThLic. Bc. Barboře Šmejdové, Ph.D. za odborné konzultace, čas a trpělivost, které mi při zpracování této práce věnovala, a za její cenné rady a připomínky.

Obsah

Úvod	8
1 Metodologie	10
1.1 Textová analýza (hermeneutická výzkumná metoda)	10
1.2 Sociologická metoda – standardní dotazníkové šetření	11
1.3 Metoda sondy	12
2 Vymezení základních pojmů	13
2.1 Prvky environmentální etiky v životě a díle Alberta Schweitzera	13
2.1.1 Biocentrismus	14
2.1.2 Redukcionismus	15
2.1.3 Teocentrismus	15
3 Osobnost Alberta Schweitzera a vlivy formující jeho mravní hodnoty	16
3.1 Hodnoty v životě a díle Alberta Schweitzera	27
3.1.1 Hodnota všeho života	28
3.1.2 Láska k Bohu a lidem	30
3.1.3 Mírumilovnost	30
3.1.4 Dobrovolná skromnost	31
4 Etika úcty k životu	33
4.1 Je úcta k životu morální hodnota?	36
4.1.1 Může Schweitzer zdůvodnit své stanovisko?	43
4.2 Schweitzerův racionalismus	46
4.3 Schweitzerův pohled na osvícenství	53
4.4 Subjektivní etika Alberta Schweitzera	55
4.4.1 Ryba a pelikán	56
4.4.2 Je Schweitzerova etika etikou?	58
5 Závěrečné zhodnocení výsledků textové analýzy	61
6 Dotazníkové šetření zaměřené na neziskový sektor ČR	67
6.1 Výzkumný cíl	67
6.2 Výzkumný problém	67
	6

6.3 Účastníci dotazníkového šetření (respondenti)	67
6.4 Soubor dílčích výzkumných otázek a odpovědí	68
6.5 Vyhodnocení výsledků dotazníkového šetření	85
7 Sonda do mediálního obrazu Alberta Schweitzera v ČR	90
7.1 Výzkumný cíl	90
7.2 Výzkumný problém	90
7.3 Tisk	91
7.4 Online	94
7.5 TV a rádio	97
8 Závěrečné zhodnocení výsledků výzkumu	100
Závěr	104
Seznam literatury a použitých zdrojů	106
Seznam příloh	110
Přílohy	111

Úvod

Na úvod své diplomové práce bych rád vysvětlil, proč jsem se rozhodl věnovat právě tématu *Význam hodnot v díle Alberta Schweitzera a jeho odkaz v environmentální osvětě neziskového sektoru ČR*. Jsem si vědom, že Schweitzerova etika úcty k životu nepředstavuje neprozkoumanou oblast. Tato komplexní teorie se v minulosti stala předmětem zkoumání desítek nezávislých autorů napříč celým světem. Znamená to snad, že již vyčerpala veškerý svůj potenciál a jakékoliv její další zkoumání proto nemůže přinést nic jiného než opakování již známého? To bych nepovažoval za rozumné tvrzení. Jeho dílo bylo interpretacemi různých pozdějších autorů vystaveno celé řadě zkreslení, která je mým záměrem v této práci konfrontovat, a to jak mezi sebou navzájem, tak s mými vlastními vstupy do diskutované problematiky. Cílem je dopátrat se, co tímto pojmem Schweitzer vlastně původně zamýšlel, a použít tuto znalost k odhalení skutečného významu hodnot v jeho díle. Této otázce se věnuji v teoretické části své práce.

Dané téma jsem si zvolil i proto, že osobnost Alberta Schweitzera – muže mnoha profesí: teologa, filosofa, lékaře, misionáře, kazatele, vikáře, varhaníka či spisovatele, je nejen mimořádně zajímavá pro svůj mnohačetný talent, lidskost, neskutečnou píli a životní přístup, ale i tím, že své celoživotní dílo tvořila v naději, že její osobní příklad budou následovat další lidé. Zejména z řad těch, jimž není lhostejný osud přírody. Proto jsem se rozhodl zjistit, zda jeho osobnost je pro současné generace inspirující i v environmentální oblasti. Této otázce se věnuji ve výzkumné části své práce.

Diplomovou práci jsem rozčlenil do 8 základních kapitol a několika podkapitol. V 1. kapitole vysvětlím metodologii práce a blíže popíšu jednotlivé metody, které jsem v práci použil – textovou analýzu, dotazníkové šetření a metodu sondy.

2. kapitola je věnována vymezení základních pojmů, které se v práci vyskytují – biocentrismus, redukcionismus a teocentrismus v díle Alberta Schweitzera.

Ve 3. kapitole se podrobněji zabývám osobností Alberta Schweitzera, jeho životem a dílem i jeho vztahem k životnímu prostředí, který zásadně ovlivnil moderní humanismus a vytvořil jedinečný typ biocentrismu, přesněji redukcionismu, jednoho ze

směrů environmentální etiky. Nejdříve se zaměřuji na vlivy, které již od dětství a mládí formovaly jeho mravní hodnoty a jmenuji základní hodnoty, které ve svém životě ctil.

Ve 4. kapitole prezentuji stěžejní dílo Alberta Schweitzera *Nauka úcty k životu* a provádím jeho textovou analýzu za použití hermeneutické výzkumné metody i vlastních vstupů do rozhovoru se Schweitzerovými kritiky, abych ukázal smysluplnost a aktuálnost jeho přístupu. Snažím se zde postihnout Schweitzerovo dílo jak v jeho originalitě, tak prostřednictvím jiných významných autorů a jejich vlastních interpretací myšlenek Alberta Schweitzera za účelem identifikace konkrétních hodnot v jeho díle.

5. kapitola je věnována shrnutí výsledků textové analýzy, které společně ústí v odpověď na první základní otázku této diplomové práce, tedy jaký je význam hodnot v díle Alberta Schweitzera.

V 6. kapitole za pomoci sociologické metody (dotazníkového šetření) provedené mezi vybranými představiteli neziskových institucí zanalyzuji dopad Schweitzerových myšlenek na osvětovou činnost neziskového sektoru v environmentální oblasti. Výsledky interpretuji formou relevantních citací ze shromážděných odpovědí a vlastním shrnutím výsledků dotazníkového šetření.

Objektivitu dotazníkového šetření jsem dále podpořil v 7. kapitole doplňkovým výzkumem provedeným metodou sondy do mediálního obrazu Alberta Schweitzera v České republice. V tomto výzkumu analyzuji a porovnávám zmínky o Albertu Schweitzerovi ve všech základních typech českých médií (tisk, online, TV, rádio), které monitoruji retrospektivně od roku 1999, a to díky využití podkladů ze služby Monitora.cz, kterou pravidelně využívám v rámci své soukromé marketingové praxe.

V závěrečné 8. kapitole reflektuji svá zjištění získaná oběma výzkumnými metodami, dále pak to, jak spolu výsledky obou použitých metod korelují, a současně zde odhaluji, zda bylo možné jejich prostřednictvím zodpovědět druhou základní otázku této diplomové práce, tedy jaký je reálný dopad myšlenek Alberta Schweitzera na environmentální osvětu v rámci zkoumaného vzorku institucí neziskového sektoru.

1 Metodologie

V této kapitole představím tři základní výzkumné metody použité v mé diplomové práci. Zejména se jedná o metodu hermeneutickou – textovou analýzu, prostřednictvím které se zaměřím na dílo Alberta Schweitzera i z pohledu jiných autorů a na základě shromážděných poznatků se poté zabývám významem hodnot v díle Alberta Schweitzera v kontextu etickém a environmentálním. Na závěr své práce zmapuji jeho stopu v environmentální osvětě neziskového sektoru, a to prostřednictvím sociologické metody (dotazníkového šetření), jejíž objektivitu dále podpořím metodou sondy do mediálního obrazu Alberta Schweitzera v České republice.

1.1 Textová analýza (hermeneutická výzkumná metoda)

Při svém postupu uplatňuji metodu, kterou popisuje Jan Hendl ve své knize *Kvalitativní výzkum, základní metody a aplikace*.¹ Jedná se o metodu interpretace textů v nově vzniklých sociálně-vědních oborech. Historicky uzavřené dílo Alberta Schweitzera, které tak dalekosáhle ovlivnilo moderní humanismus, se v této práci pokouším postihnout v jeho originalitě a využívám především zdroje od samotného Schweitzera, ačkoliv se pochopitelně nevyhýbám ani mnoha dalším autorům, kteří jeho dílo buď interpretují, doplňují či kritizují.

V kontextu předkládané práce postupuji tak, že nejprve formuluji předmět svého zkoumání, což může být buď zvolené téma reflektované v názvu kapitoly, nebo výslovně položená otázka přímo v obsahu kapitoly. Následně parafrázuji, případně cituji a samozřejmě i sám reflektuji odborné zdroje, které podle mého mínění představují odpověď na položenou otázku. Je-li nutné zahájit proces dokazování, pokouším se postupovat dle prosté logiky, přičemž i zde se opírám především o odborné zdroje – tedy primární a sekundární prameny, které občas odkazují na další autory. Pokud to situace

¹ HENDL, J. 2005. *Kvalitativní výzkum, základní metody a aplikace*. 1. vydání. Nakladatelství Portál. 408 s. ISBN 80-7367-040-2, s. 18.

dovoluje, upřednostňuji spíše využití pramenů primárních, a to s úmyslem vyhnout se potenciálním nepřesnostem v interpretacích sekundárních pramenů a zachovat tak důležité myšlenky v jejich originálním znění.

Zároveň, je-li to možné, ověřuji důležitá tvrzení z více zdrojů téhož autora, což považuji za běžně užívaný způsob, jak udržet patřičnou míru jejich spolehlivosti. Součástí textové analýzy je také komparace s interpretacemi dalších autorů, kteří se vyjadřují ke stejnému problému, resp. otázce. S využitím tzv. hermeneutického kruhu² vyjadřuji nejprve svou první základní znalost textu (předporozumění), které následně reflektuji buď přímo v dané kapitole nebo až při vlastním závěrečném zhodnocení výsledků textové analýzy. Tyto kritické reflexe představují mou přidanou hodnotu při zodpovězení položených otázek, neboť je nečerpám z žádného z uvedených odborných zdrojů.

1.2 Sociologická metoda – standardní dotazníkové šetření (kvantitativní výzkumná metoda)

Pro účely zjištění dopadu myšlenek Alberta Schweitzera na environmentální osvětu neziskového sektoru České republiky jsem použil standardní dotazníkové šetření³ mezi vybranými zástupci významných organizací daného sektoru. Tento výzkumný soubor neziskových organizací jsem vybral metodou záměrného (účelového) výběru účastníků podle jejich určitých vlastností. Cílem bylo vyhledat ty neziskové organizace, které splňují výběrové kritérium a jsou ochotni zúčastnit se výzkumu, tj. zodpovědět výzkumné otázky v rámci dotazníkového šetření. Více se zvolené metodě věnuji v příslušné kapitole.

² HENDL, J. 2005. *Kvalitativní výzkum, základní metody a aplikace*. 1. vydání. Nakladatelství Portál. 408 s. ISBN 80-7367-040-2, s. 72-74.

³ Tamtéž, s. 45-49.

1.3 Metoda sondy

Metodu sondy jsem se rozhodl přidat do této práce nad rámec původního zadání jako čistě doplňkový výzkum, jehož smyslem je podpořit objektivitu hlavního výzkumu, kterým je vedle textové analýzy zejména sociologická metoda – dotazníkové šetření.

Ukázalo se totiž, že nezávislé a objektivní dotazníkové šetření, které by bylo oproštěno od jakýchkoliv subjektivních názorů respondentů a vyjadřovalo pouze objektivní stav věci, je jen velmi obtížně proveditelné, a to zejména s ohledem na relativně nízký počet respondentů, jejichž odpovědi jsem u některých otázek nucen interpretovat jako vyjádření čistě osobního přesvědčení a nikoliv oficiálního stanoviska dané organizace, a dále pak s ohledem na filosoficko-etickou povahu některých zvolených otázek, kdy zjišťuji názor respondentů na konkrétní myšlenky Alberta Schweitzera.

Metoda sondy je provedena osobním výběrem reprezentativního vzorku, což jsou v tomto případě všechny základní typy českých médií (tisk, online, TV, rádio), které monitoruji retrospektivně od roku 1999. Cílem užití této metody je provést náhled do mediálního obrazu Alberta Schweitzera v České republice s cílem zodpovědět zvolenou výzkumnou otázku. Více se zvolené metodě věnuji v příslušné kapitole.

2 Vymezení základních pojmů

V této kapitole krátce vysvětlím některé základní pojmy, které zmiňuji v této diplomové práci. Zaměřím se především na pojmy vztahující se k environmentální etice v díle Alberta Schweitzera, a to na pojem redukcionismus – jako jednoho ze směrů biocentrismu, okrajově dotčeného teocentrismem. Tedy pojmy, které definují životní postoje Alberta Schweitzera v jeho životě a díle, některé plně, některé jen okrajově, což souvisí také s dobou, ve které Albert Schweitzer žil a tvořil své dílo, a kdy životní prostředí nebylo zprvu ještě civilizací tak zasaženo.

2.1 Prvky environmentální etiky v životě a díle Alberta Schweitzera

Etické smýšlení Alberta Schweitzera ovlivňovalo nejen sociální a zejména rodinné zázemí v jeho dětství a mládí, život na faře, víra, možnost vzdělávat se, doba, do které se narodil, příroda i lidé, stejně jako jeho mnohočetné talenty – na jazyky, na hudbu, kterou si zajišťoval ekonomickou soběstačností, ale i jeho přesvědčení, že lásku k bohu osvědčí nejlépe láskou k lidem, tedy v pomoci lidem. Proto se také stal lékařem, aby mohl pomáhat těm nejpotřebnějším. Samozřejmě ho ovlivnila i doba prožitých dvou světových válek. Zejména první světová válka mu narušila jeho lékařskou praxi téměř v prvopočátku.

Dobu válek označil poté jako dobu úpadku kultury nebo dobu úpadku lidstva vůbec. V této době zejména poznal svět plný utrpení a lidské bídy. To vše mělo vliv na jeho etické myšlení a vedlo k jeho rozhodnutí stát se sám lepším, žít v dobrovolné skromnosti v Africe, žít v souladu s tamější přírodou a domorodci, nevnucovat jim západní styl kultury, ale snažit se akceptovat jejich kulturu, léčit je a pomáhat jim. Léčil ale i zraněné ptáky a jiná zvířata. Etické myšlení Alberta Schweitzera spočívá především

v tom, že prokazuje všemu životu stejnou úctu jako svému vlastnímu. Podle Erazima Koháka je etický člověk ten, kdo je dobrotivý ke všem živým tvorům.⁴

Schweitzerovo etické smýšlení tak rozšiřuje vztah člověka k člověku o vztah člověka ke všemu živému, k celé živé přírodě. Přičemž přírodou se ještě nezabývá v ochranářském slova smyslu, ale přírodu chápe jako místo důležité pro veškerý život. Příroda se musí chránit, aby měli lidé a zvířata či ptáci, kde žít. Podle Schweitzera je etika, která se zabývá pouze vztahy mezi lidmi neúplná. Jeho etika proto přesahovala tento základní rámec. Již od dětství se naučil vnímat přírodu jako místo, které je nutné chránit a brát ohledy na všechno živé. Tímto postojem si svůj život dosti ztížil. Ale nedokázal se starat jen sám o sebe. Pomoc druhým bral jako něco, co jeho život obohacuje. Pomoc druhým vnímal jako dar Bohu, předání své lásky k němu prostřednictvím služby lidem. Tato práce pro druhé dělala jeho život šťastnější. Proto byl Albert Schweitzer již od mládí nakloněn hnutí na ochranu přírody a zvláště zvířat. Bojoval proti jejich týrání. Ve své nemocnici v Lambaréné měl i zoologickou zahradu, kde léčil zvířata, např. papoušky, opice, pralesní ovce i psy.

2.1.1 Biocentrismus

Biocentrismus jako jeden ze směrů environmentální etiky je podle Erazima Koháka filosofický názor, který lze vystopovat i v díle Alberta Schweitzera, kde jasně říká, že to nejhlubší jádro veškerého smyslu a hodnoty neleží v ničem menším než samotné existenci života.⁵ Život byl před člověkem, život bude patrně i po něm. Vývoj pokračuje z minulosti do budoucnosti a člověk je v tomto vývoji pouhou epizodou. Biocentrismem je často označována právě *Nauka úcty k životu*, kterou sepsal Albert Schweitzer začátkem 20. století.⁶

⁴ KOHÁK, E. 2002. *Zelená svatozář*. 3. vydání. Praha : Sociologické nakladatelství (SLON), Praha 2000. 204 s. ISBN 80-85850-86-9, s. 67, 88.

⁵ Tamtéž, s. 88.

⁶ *Naučný slovník přírodních věd*, 1. díl, nakladatelství Jos. Elstner, Praha XII, 1937, s. 479.

2.1.2 Redukcionismus

Za redukcionisty jsou podle filosofické encyklopedie zpravidla označováni ti, kdo považují jednu teorii nebo jev za redukovatelný na jinou teorii nebo jev. Například redukcionista v oblasti matematiky může považovat jakoukoliv danou matematickou teorii za redukovatelnou na logiku nebo teorii množin. Nebo redukcionista v biologických entitách, jako jsou buňky, může takové entity považovat za redukovatelné na sbírky fyzikálně–chemických entit, jako jsou atomy a molekuly. Typ redukcionismu, který je v současné době nejzajímavější v metafyzice a filosofii mysli, zahrnuje tvrzení, že všechny vědy jsou redukovatelné na fyziku. To obvykle znamená, že všechny jevy (včetně mentálních jevů jako vědomí) jsou totožné s fyzickými jevy.⁷

Vedle výše zmíněné definice je redukcionismus však také etický směr v rámci biocentrismu. Na rozdíl od dosavadního antropocentrismu, který řešil jen vztahy týkající se lidí, redukcionismus řeší i vztah lidí k ostatní živé přírodě, což je tedy jeden z pilířů celoživotního postoje Alberta Schweitzera.

2.1.3 Teocentrismus

Tento filosofický světonázor podle Erazima Koháka pokládá za střed veškerého smyslu, a současně i zdroj veškeré hodnoty, jediného Boha, resp. posvátnou přírodu stvořenou Bohem. Právě tento životní postoj je dle Erazima Koháka patrný v díle Alberta Schweitzera. Základem etiky úcty k životu je prožitek hluboké úcty k přírodě, prožitek údivu nad životem ve smyslu zázraku, něčeho posvátného, údivu, že svět vůbec existuje. Tento životní postoj má v sobě již první ekologické ochranné rysy. Nešlo zde ale v této době o ochranu přírody jako takové, pro její dobro, ale o snahu dosáhnout udržitelného stavu přírody ve prospěch lidské rasy.⁸

⁷ *Internet Encyclopedia of Philosophy* (<https://www.iep.utm.edu/>).

⁸ KOHÁK, E. 2002. *Zelená svatozář*. 3. vydání. Praha : Sociologické nakladatelství (SLON), Praha 2000. 204 s. ISBN 80–85850–86–9, s. 77.

3 Osobnost Alberta Schweitzera a vlivy formující jeho mravní hodnoty

Životní dráhu Ludwiga Philippa Alberta Schweitzera vymezují léta 1875 až 1965. Jeho rodištěm se 14. ledna 1875 stalo Horní Alsasko ve městě Kaysersberg. Tedy oblast, kterou si nárokovalo Německo i Francie, ale v době narození Alberta Schweitzera patřilo Alsasko k Německé říši, ke které bylo připojeno po francouzsko-pruské válce v roce 1870. Od roku 1920 se stalo Alsasko nově součástí Francie.⁹

Malý Albert se tedy již od dětství setkával s lidmi obou národností a byl tak vychováván ve dvojjazyčném kulturním prostředí. Ovládal proto touto přirozenou cestou dobře jak němčinu, tak francouzštinu. Jeho otec farář Ludwig Schweitzer a matka Adéle Schweitzerová se krátce po narození syna přestěhovali do města Gunsbachu. Zde působil otec jako místní protestantský pastor a Albert byl díky tomu od mládí veden k víře a vzdělávání. Právě toto farní prostředí plné víry, ve kterém ho rodiče vychovávali, mělo podle Otakara Brázdy velký vliv na utváření jeho charakteru.¹⁰

V rodině Alberta Schweitzera se po mnoho generací střídalo povolání faráře a kantora a toto specifické prostředí mu již od dětství vtisklo vážnou, ale i citově hlubokou zbožnost. Sociální prostředí, ve kterém Albert vyrůstal, v něm podle H. P. Freyera rozvinulo důležité vlastnosti jako velký cit pro zodpovědnost, spravedlnost a lidskost.¹¹

Jeho charakter formovala, mimo vzdělaných rodičů a víry, též alsaská příroda a zejména lidé, kteří zde žili. A tak, jak je v životě běžné, i jeho mysl byla ovlivněna množstvím událostí, které se staly v jeho dětství a mládí. A některé události a zážitky se mu vryly do paměti tak silně, že ovlivnily celý jeho další život. Například tento příběh o židovském obchodníkovi na Alberta silně zapůsobil, neboť se nejdříve cítil svým

⁹ OERMANN, N. O., *Albert Schweitzer 1875–1965, Eine Biographie*, Vyšehrad. Překlad BABKA, P., 2015, s. 11.

¹⁰ BRÁZDA, O. 6/2015. *Albert Schweitzer – doktor z pralesa a jeho filosofie úcty k životu* (50. výročí úmrtí). Vydalo nakladatelství Academia, SSČ AV ČR. Dostupné z: <https://ziva.avcr.cz/files/ziva/pdf/albert-schweitzer-doktor-z-pralesa-a-jeho-filozofie.pdf>.

¹¹ FREYER, H. P. 1978. *Albert Schweitzer (Život a dílo)*. Praha : Orbis, 1997. 199 s. ISBN 80–7140–135–8, s. 12.

přístupem k němu velmi zahanben, a to zejména tím, že se nechal ovlivnit ostatními dětmi, ale ze situace se poučil.

Do Gunsbachu chodíval již mnoho let podomní obchodník – Žid Mausche. Byl to skromně oblečený muž, který nosil starý klobouk, a když procházel i se svým oslem přes vesnici, děti utíkaly za ním, posmívaly se mu, házely na něj hroudy bláta a plivaly na něj. Albert, aby dokázal, že už není malý chlapec, připojil se jednou k ostatním a běžel s nimi za ním až za vesnici. Avšak Mausche šel klidně jako jeho osel. Jen několikrát se otočil a dobrotivě se na ně usmál. Jeho úsměv Alberta přemohl. Od Mauscheho se poprvé naučil, co to znamená v pronásledování mlčet. Albert ocenil jeho vyrovnanost a statečnost. Žid Mausche se stal jeho velkým vzorem a od té doby ho i přes posměšky kamarádů uctivě zdravil. A tehdy si do deníku poznamenal, že správné je být jako všichni, pokud se to týká těžkostí, a nebýt jako všichni, pokud se to přičí jeho vlastnímu přesvědčení.¹²

Tato poznámka vystihuje přesně heslo celého Schweitzerova života. Po tomto zážitku s Židem Mauschem se Albert rozhodl, že si své přesvědčení a názory už nebude nechávat jen pro sebe, ale bude je otevřeně prezentovat, neboť se za své chování styděl. Zážitky z mládí se tedy velmi podílely na upevňování jeho charakteru. Rozhodující vliv na život Alberta Schweitzera měl však i jiný zážitek z dětství, který na něj udělal také velký dojem. Když jako malý chlapec spolu se svým kamarádem stříleli kameny z praku, napadlo jeho kamaráda, že by mohli jít střílet kameny na ptáky. Ačkoliv Albert s tímto nápadem podvědomě nesouhlasil, a vůbec se mu tento nápad nelíbil, ze strachu před výsměchem kamaráda neměl ale odvahu říci ne, a tak raději souhlasil. Ale právě ve chvíli, kdy kamarádem povzbuzován měl již namířeno, zvony kostela začaly zvonit a v Albertovi se ozval hlas vlastního svědomí, píše Willy Petrickij.¹³

Jak sám říká, bylo to pro něj cosi jako hlas z nebe. Ihned proto odhodil svůj prak, vyplašil ptáky a utíkal domů. A od té doby pokaždé, když uslyšel zvony znít v postní době, zavzpomínal s dojetím a vděčností na to, jak mu onoho dne zazvonily do srdce

¹² PETRICKIJ, W. 1985. *Světlo v pralesi – Život a dílo Alberta Schweitzera*. 1. vydání. Praha : Albatros. 1985. 269 s. ISBN 80-00-00055-5, s. 15-16.

¹³ Tamtéž, s. 65.

příkázání *nezabiješ*.¹⁴ V těchto situacích převážila rodičovská výchova k víře v Boha. Na základě těchto i jiných podobných vzpomínek je zřetelně vidět, že pojem *život* se díky jeho výchově stal pro Schweitzera již v mladém věku velkou hodnotou, které si po celý zbytek života nesmírně vážil. Vážil si nejen lidského života, ale všeho života, života zvířat, rostlin či ptáků.

Výchova k sebevzdělávání, vrozený intelekt a talent, víra a rodinné zázemí byly ale i to, co Alberta odlišovalo od ostatních chudých vesnických chlapců, i když se snažil nevyčínat nad ostatními. Toužil po blízkých kamarádech, ale pro chudé vesnické chlapce nemohl být Albert, syn faráře, nikdy jedním z nich. Častokrát mu vesničtí chlapci dávali pocit, že je vlastně panským synkem, kterému bylo dopřáno vše, co jim většinou chybělo, ať to již byla pestrá strava nebo slušné oblečení, či úroveň vzdělání. Albert v dětství trpěl touto sociální odlišností, neboť nechtěl být jiný, nechtěl se mít lépe než ostatní chlapci, a tak až úzkostlivě dbal na to, aby se od ostatních v ničem nelišil. Například v zimě nechtěl nosit plášť, který dostal, protože žádný jiný vesnický chlapec plášť neměl. Nepomohly ani otcovy pohlavky, ani matčiny výtky, Albert nepolevil a tvrdohlavě si stál za svým, jak sám popisuje ve své autobiografické knize.¹⁵ To se opakovalo i v jiných situacích, kdy mu například jeho matka chtěla koupit novou čepici. Za nic na světě si nechtěl vybrat z nabídky krásných, nových čepic. On chtěl pouze takovou, jakou nosili ostatní chlapci z vesnice, dodává.¹⁶ Během jednoho přátelského zápasu se svým větším a silnějším spolužákem Gregorem Nitchelmem se Albertovi podařilo nad ním zvítězit. Ale spolužákova reakce na jeho výhru ho velmi zamrzela a ještě dlouho trápila, neboť mu spolužák vyčetl, že kdyby dostával takovou stravu jako Albert, nikdy by nad ním nezvítězil, doplňuje Nils Ole Oermann.¹⁷

Dospívajícího člověka podle H. P. Freyera zcela přirozeně formuje výchova v rodičovském domě a v rodině Alberta se výchova spojovala s vírou a farní službou.

¹⁴ PETRICKIJ, W. 1985. *Světlo v pralese – Život a dílo Alberta Schweitzera*. 1. vydání. Praha : Albatros. 1985. 269 s. ISBN 80-00-00055-5, s. 65.

¹⁵ SCHWEITZER, A. 1989. *Zastánce kritického myšlení a úcty k životu*. 1. vydání. Úprava Otakar Antoň Funda – Petr Pokorný. Překlad Jaroslav Kohout. Praha: Vyšehrad, 1989. 308 s. ISBN 80-7021-010-9, s. 55.

¹⁶ Tamtéž, s. 56.

¹⁷ OERMANN, N. O., *Albert Schweitzer 1875–1965, Eine Biographie*, Vyšehrad. Překlad BABKA, P., 2015, s. 14.

Filosofie služby pro jiné zde tedy byla všem přirozená.¹⁸ Z výše řečeného usuzuji, že onen proslulý a výjimečně pozitivní přístup k životu měl v celé rodině Schweitzerů hluboké kořeny hlavně v křesťanském světonázoru, avšak v případě Alberta to zřejmě zdaleka nebyl jediný vlivný činitel.

Dalším činitelem, který hluboce ovlivnil život Alberta Schweitzera, byla hudba. Otec od dětství vedl Alberta k hudebnímu vzdělání. Od pěti let se Albert učil hrát na klavír, poté přešel na harmonium, a nakonec na varhany, neboť jeho děd Johann Jakob Schillinger byl stavitelem varhan, a i jeho tři strýcové byli varhaníci, vysvětluje Nils Ole Oermann.¹⁹ Přirozenou cestou tak postupně Albert získal další kvalitní vzdělání, a to hudební. Od devíti let již Albert dokonce zastupoval varhaníka při bohoslužbách v místním kostele, upřesňuje Otakar Brázda.²⁰ Je všeobecně známo, že jeho vášeň k varhanám a varhanní hudbě ho provázela po celý život.

Po roce 1893, kdy Albert odmaturoval, začal studovat filosofii a poté teologii na univerzitě ve Štrasburku a současně studoval i hudbu u proslulých hudebních mistrů ve Francii a Německu. Stal se vynikajícím varhaníkem i znalcem konstrukce varhan. Interpretoval nejraději skladby Johanna Sebastiana Bacha, lipského stavitele varhan a skladatele, kterého obdivoval. Jeho zájem o varhanní hudbu ho nakonec dovedly k sepsání rozsáhlé monografie o J. S. Bachovi, názvem *J. S. Bach, le musicien poète*. Monografie se stala mimořádně úspěšnou po celém světě a v krátké době proslavila jméno mladého Alberta Schweitzera. Jeho láska k Bachovi, kterého považoval za hudebního básníka, ho podle Nilse Ole Oermanna přivedla až k úvahám, zda se nemá v životě dále věnovat jen hudbě na místo teologie.²¹ Hudba tak byla pro Alberta neodmyslitelnou součástí každého dne.

¹⁸ FREYER, H. P. 1978. *Albert Schweitzer (Život a dílo)*. Praha : Orbis, 1997. 199 s. ISBN 80-7140-135-8, s. 18.

¹⁹ OERMANN, N. O., *Albert Schweitzer 1875-1965, Eine Biographie*, Vyšehrad. Překlad BABKA, P., 2015, s. 15.

²⁰ BRÁZDA, O. 6/2015. *Albert Schweitzer – doktor z pralesa a jeho filosofie úcty k životu* (50. výročí úmrtí). Vydalo nakladatelství Academia, SSČ AV ČR. Dostupné z: <https://ziva.avcr.cz/files/ziva/pdf/albert-schweitzer-doktor-z-pralesa-a-jeho-filosofie.pdf>.

²¹ OERMANN, N. O., *Albert Schweitzer 1875-1965, Eine Biographie*, Vyšehrad. Překlad BABKA, P., 2015, s. 16.

Ale zde se projevil vliv víry v jeho výchově. Albert nechtěl vést život, který by mu dával jen potěšení z hudby. Pevně věřil, že štěstí může najít jen v pomoci druhým lidem, zvířatům, ptákům a všemu živému. Zvolil si tedy obtížnou životní cestu. Z tohoto důvodu se chtěl stát ještě lékařem, vedle teologického, filosofického a hudebního vzdělání. Vedle studia si ale musel také opatřit finanční prostředky na svou obživu i na své mnohé charitativní aktivity a tyto příjmy získával právě hudbou. Cestoval, pořádal varhanní koncerty, přednášel, psal knihy o hudbě, publikoval. Později veškeré příjmy z těchto aktivit věnoval ve prospěch své nemocnice v Lambaréné. A vždy, když zde chyběly peníze na další provoz nemocnice, vydával se Albert Schweitzer do Evropy koncertovat a přednášet. A tak právě hudba mu podle Nilse Ole Oermanna zajistila ekonomickou existenci i v době, kdy se rozhodl studovat lékařství.²²

Na počátku své kariéry (od roku 1900) Albert po vzoru svého otce působil jako kazatel a vikář v kostele sv. Mikuláše ve Štrasburku a poté se v roce 1902 stal docentem teologie. Přednášel, kázal, koncertoval a zabýval se filosofickým bádáním nad životem Ježíše. Tak jako prorok Izajáš i on podle Erazima Koháka toužil po tom, aby mohl žít v harmonii se vším životem.²³ Vedle těchto aktivit ale Albert uvažuje změnit svůj život, a to po přečtení článku, který popisoval otřesné životní podmínky domorodců v rovníkové Africe. Zájem o Afriku v něm vzbudily hlavně příběhy, které vyprávěl jeho otec během misijních bohoslužeb, dodává Nils Ole Oermann.²⁴

Tyto příběhy v něm právě utvrdily přesvědčení, že nesmí štěstí přijímat jako něco samozřejmého a obyčejného, ale jako něco významného, co si musí zasloužit. Připadalo mu nepochopitelné, že by mohl žít šťastně, když kolem sebe viděl tolik lidí zápasit s bídou, utrpením a starostmi. On sám měl v životě štěstí, narodil se do vzdělané rodiny, nadán mnoha talenty, dostalo se mu nejlepšího vzdělání, a to i hudebního. Byl vychováván ve dvojjazyčném kulturním prostředí, mohl studovat na několika univerzitách a něco dokázat, ale stále myslel na ty, kterým to materiální poměry nebo

²² OERMANN, N. O., *Albert Schweitzer 1875–1965, Eine Biographie*, Vyšehrad. Překlad BABKA, P., 2015, s. 58.

²³ KOHÁK, E. 2002. *Zelená svatozář*. 3. vydání. Praha : Sociologické nakladatelství (SLON), Praha 2000. 204 s. ISBN 80–85850–86–9, s. 89.

²⁴ OERMANN, N. O., *Albert Schweitzer 1875–1965, Eine Biographie*, Vyšehrad. Překlad BABKA, P., 2015, s. 23.

zdraví nedovolovaly. Jednoho letního rána v roce 1896, když se přes prázdniny doma v Gunsbachu probudil, popadla jej myšlenka, že toto štěstí nemůže přijímat jako něco samozřejmého, ale že za to musí také něco dávat. Po klidné úvaze konečně dospěl k názoru, že až do svých třiceti let se bude věnovat vědě a umění, ale pak zasvětit svůj život nějaké bezprostřední a užitečné službě pro lidstvo. Teď to věděl, a tak k vnějšímu štěstí měl navíc i štěstí vnitřní. A protože byl Albert velmi zásadový, tak tento svůj plán přesně dodržel, a to s obdivuhodnou osobní odvahou, jak vysvětluje ve své autobiografické knize.²⁵

Albert zatoužil tedy stát se lékařem a pomáhat potřebným v Africe. „*Oheň roznícený v dětském srdci se rozhořel, spaloval ho po celý život a jednoho dne přivedl Schweitzera k velkému rozhodnutí,*“ píše H. P. Freyer.²⁶ A právě tato ochota služby lidem měla podle Nilse Ole Oermanna podstatný vliv na jeho rozhodnutí věnovat se hudbě a vědě plně do svých třiceti let a poté začít studovat lékařství na univerzitě ve Štrasburku, kde současně byl i docentem teologie.²⁷

Willy Petrickij popisuje, jak v roce 1902 v jednom kostele ve Štrasburku, kde pravidelně hrával na varhany, se Schweitzer seznámil se svou budoucí manželkou Helenou Bresslau, která měla velmi podobné zájmy jako on sám. Heleně se jako první svěřil se svými plány na odchod do rovníkové Afriky a našel u ní plné pochopení a účast. Helena obdivovala jeho odvalu vzdát se všeho a odejít do Afriky a byla také jediná, kdo okamžitě poznal, proč chce Albert odmítnout skvělou kariéru, kterou měl před sebou, a stát se obyčejným lékařem a léčit černochoy. Mohla dokonce říci, že tím, že si zvolila povolání ošetřovatelky, ovlivnila i jeho rozhodnutí. Albert ale usoudil, že je ho v Africe více potřeba než v civilizované Evropě. Toto rozhodnutí vykonal těsně před vypuknutím první světové války. Možná, že o pár měsíců později by vše bylo jinak.²⁸

²⁵ SCHWEITZER, A. 1989. *Zastávce kritického myšlení a úcty k životu*. 1. vydání. Úprava Otakar Antoň Funda – Petr Pokorný. Překlad Jaroslav Kohout. Praha: Vyšehrad, 1989. 308 s. ISBN 80-7021-010-9, s. 14.

²⁶ FREYER, H. P. 1978. *Albert Schweitzer (Život a dílo)*. Praha : Orbis, 1997. 199 s. ISBN 80-7140-135-8, s. 19.

²⁷ OERMANN, N. O., *Albert Schweitzer 1875–1965, Eine Biographie*, Vyšehrad. Překlad BABKA, P., 2015, s. 25.

²⁸ PETRICKIJ, W. 1985. *Světlo v pralesi – Život a dílo Alberta Schweitzera*. 1. vydání. Praha : Albatros. 1985. 269 s. ISBN 80-00-00055-5, s. 41.

Schweitzer si dle své vlastní autobiografické knihy velmi vážil toho, že ho Helena jako jedna z mála chápala a ve všem ho podporovala. Během následujících let byla Helena pro Schweitzera nejen přítelkyní, ale hlavně obětavou a ochotnou pomocnicí a spolupracovnicí. O několik let později, v roce 1904 – po vystudování teologické a filosofické fakulty štrasburské univerzity, se Schweitzer náhodně dočetl o působení jedné Pařížské misijní evangelické společnosti, která prostřednictvím článku vyzývala dobrovolníky, zejména lékaře, pro své mise v Kongu. Jakmile se to dočetl, pustil se klidně do své práce. Hledání bylo skončeno. Konečně našel to, po čem celé mládí toužil, našel společnost, která mu umožní vycestovat na svou první dobročinnou misi do Afriky.²⁹

To byl, jak vysvětluje Willy Petrickij, rozhodující moment v jeho životě, který byl důsledkem Schweitzerova pochopení Ježíšových slov, v nichž hlásal lásku k bližním. Definitivně se zaměřil na praktické uplatnění lásky k bližním. Jednu z příčin Schweitzerova pozdějšího rozhodnutí odejít léčit do Afriky lze najít v jeho pevném náboženském základě. Schweitzer chápal křesťanství jako lásku k Bohu, kterou je třeba dokazovat láskou k lidem. Láska, která není ochotna obětovat se, pomáhat a sloužit, to jsou podle Schweitzera pouze bezúčelné a prázdné řeči. Ježíš byl pro něj historickou osobou, jakýmsi vzorem, a svou činnost v Africe považoval za „*poslušnost vůči němu*“.³⁰

Podle Nilse Ole Oermanna patřila láska v tomto pojetí nepochybně k nejvyšším hodnotám celého jeho života. V roce 1905 proto nabídl Albert Schweitzer své služby Pařížské misijní společnosti jako uchazeč do misie.³¹ Mezitím dostudoval lékařství, které dokončil v roce 1912. Brzy na to opustil univerzitu, oženil se a začal žít nový život lékaře, neboť Pařížská misijní společnost pro něj vybrala misijní stanici Lambaréné v tehdejší Francouzské rovníkové Africe (dnešní Gabon), doplňuje Oermann.³²

Z díla Alberta Schweitzera vyplývá, že ho velmi znepokojovaly otázky bídy a bolesti, které ve světě pozoroval, a to jak u lidí, tak i u všech ostatních živých tvorů. Jak

²⁹ SCHWEITZER, A. 1989. *Zastánce kritického myšlení a úcty k životu*. 1. vydání. Úprava Otakar Antoň Funda – Petr Pokorný. Překlad Jaroslav Kohout. Praha: Vyšehrad, 1989. 308 s. ISBN 80-7021-010-9, s. 15.

³⁰ PETRICKIJ, W. 1985. *Světlo v pralese – Život a dílo Alberta Schweitzera*. 1. vydání. Praha: Albatros. 1985. 269 s. ISBN 80-00-00055-5, s. 45-46.

³¹ OERMANN, N. O., *Albert Schweitzer 1875-1965, Eine Biographie*, Vyšehrad. Překlad BABKA, P., 2015, s. 80-81.

³² Tamtéž, s. 110.

sám uvádí ve své knize *Zastánce kritického myšlení a úcty k životu*, nejvíce trpěl tím, že ubohá zvířata musí snášet tolik bolesti a bídy. Dlouhé týdny jej pronásledoval pohled starého koně, hnaného do Kolmaru na porážku. Jeden muž jím trhal za sebou, druhý muž ho bil do nohou.³³ Už v mládí si prý Albert Schweitzer začal uvědomovat velkou hodnotu života a začaly se v něm rýsovat humanistické rysy, které později prokázal v rámci své lékařské praxe v Lambaréné, kde se stal ochráncem všeho živého, přírody, lidí i zvířat. Schweitzer také pevně věřil, že lidstvo může přivést k rozumu jen živý názorný příklad a tímto příkladem se pro lidstvo chtěl stát i on. A nejdůležitějším argumentem byl pro něj vždy osobní příklad, kterým tento mírotvorce přesvědčuje všechny lidi dobré vůle na celé naší planetě. Schweitzer, jak sám přiznává, doufal, že tento jeho osobní příklad budou následovat další lidé, kterým není lhostejná lidská bída a utrpení, ani osud přírody. Přírodu chápal jako místo pro život, tedy místo, které se musí chránit.³⁴

Nils Ole Oermann uvádí, že dne 26. března 1913 Albert Schweitzer spolu s manželkou Helenou a se vši výbavou nastoupili v přístavu při Bordeaux na osobní parník směřující do Gabunu (dnes Gabon).³⁵ Když loď po naložení všech zavazadel vyplula z ústí řeky na širé moře, začalo jejich dobrodružné putování za lidskostí. S dávkou jakési rozpustilé ironie Schweitzer později nazýval sebe i svou ženu „*dobrodruhy milosrdenství*“, doplňuje H. P. Freyer.³⁶

Schweitzer tak opustil rodiče, zanechal práci profesora na univerzitě i slibnou hudební kariéru, a odešel daleko od domova pomáhat domorodým obyvatelům afrického pralesa jako lékař. Toto jeho rozhodnutí mnozí nechápali, neboť opustil vše, čeho dosáhl díky své inteligenci, nadání i ohromné píce. Opustil slibnou kariéru, domov, život v dostatku, či spíše v luxusu, společenskou prestiž a uznání a odjel do Afriky léčit ty nejvíce bídné, a to včetně domorodých lidí trpících tropickými nemocemi, např. leprou.

³³ SCHWEITZER, A. 1989. *Zastánce kritického myšlení a úcty k životu*. 1. vydání. Úprava Otakar Antoň Funda – Petr Pokorný. Překlad Jaroslav Kohout. Praha: Vyšehrad, 1989. 308 s. ISBN 80-7021-010-9, s. 64.

³⁴ SCHWEITZER, A., *Nauka úcty k životu*. Překlad Věra Kovaříčková. Praha : Lyra Pragensis, 1974. 85 s, s. 84.

³⁵ OERMANN, N. O., *Albert Schweitzer 1875–1965, Eine Biographie*, Vyšehrad. Překlad BABKA, P., 2015, s. 115.

³⁶ FREYER, H. P. 1978. *Albert Schweitzer (Život a dílo)*. Praha : Orbis, 1997. 199 s. ISBN 80-7140-135-8, s. 73.

První Schweitzerův pobyt v Africe byl podle Nilse Ole Oermanna zahájen dne 16. dubna 1913, kdy parník Alémbé dorazil do Lambaréné ležící na břehu řeky Ogooué, a trval až do roku 1917.³⁷ V rámci svého prvního misijního pobytu v Lambaréné zde Albert Schweitzer s pomocí pracovníků misijní stanice a domorodého obyvatelstva založil nemocnici s malou zoologickou zahradou. Schweitzer zde léčil lidi i zvířata, operoval, zároveň organizoval budování nemocnice, na jejíž stavbě také sám fyzicky pracoval. Jeho úsilí ale hned v počátcích zkomplikoval fakt, že hned v následujícím roce 1914 vypukla 1. světová válka. 2. srpna 1914 vyhlásila Francie mobilizaci. Albert a Helena Schweitzerovi, kteří měli německé pasy, neboť Alsasko před válkou patřilo Německé říši, se tak oficiálně stali válečnými zajatci. Zpočátku nesměli vůbec opustit misi, popisuje jeho dramatické chvíle Nils Ole Oermann.³⁸ Navíc v této době měli velkou starost o neustálé doplňování nedostatkového zdravotnického materiálu, potravin a léků, potřebovali mnoho peněz. Zpočátku se setkávali s nepochopením i ze strany domorodého obyvatelstva. Byla zapotřebí nesmírná trpělivost, obětavost a pevná vůle, aby se Schweitzer ve svém díle nenechal odradit, uvádí sám ve své autobiografické knize.³⁹

V Lambaréné vedl Albert Schweitzer dle svých vlastních slov skromný a jednoduchý život plný odříkání a tvrdé práce. Celé dny od časného rána až do večera obětavě pracoval, léčil pacienty a vedle toho pracoval i na stavbě nemocnice. Po celodenní náročné práci se po nocích věnoval své spisovatelské činnosti a pracoval na svých četných knihách. Ale sám Schweitzer ve svém díle *Lidé v pralese* uznal, že obtíže a překážek bylo sice opravdu hodně, ale že všechny tyto přechodné obtíže nic neznamenají v porovnání s radostí, že zde může působit a pomáhat. Při zpětném ohledu na několik měsíců své zdejší činnosti mohl jen konstatovat, že lékař byl zde velmi potřebný a že s poměrně malými prostředky mohl nepoměrně hodně vykonat. A hlavně zde mohl aplikovat v praxi svoji životní filosofii úcty k životu, a to jako lékař.⁴⁰

³⁷ OERMANN, N. O., *Albert Schweitzer 1875–1965, Eine Biographie*, Vyšehrad. Překlad BABKA, P., 2015, s. 116–121.

³⁸ Tamtéž, s. 126.

³⁹ SCHWEITZER, A. 1989. *Zastávce kritického myšlení a úcty k životu*. 1. vydání. Úprava Otakar Antoň Funda – Petr Pokorný. Překlad Jaroslav Kohout. Praha: Vyšehrad, 1989. 308 s. ISBN 80–7021–010–9, s. 16–17.

⁴⁰ SCHWEITZER, A. 1922. *Lidé v pralese*. Praha : Orbis, 1968. 110 s. ISBN 80–88702–00–3, s. 31.

Nils Ole Oermann píše, že těžké období pro Alberta Schweitzera nastalo v roce 1917, kdy jako Alsasan byl deportován i s manželkou Helenou do Francie, kde byli hlídáni a izolováni, nemohli tudíž pracovat ve své nemocnici.⁴¹ Asi tříměsíční internace ve Francii podle Petra Bartůňka přivedla Alberta k intenzivnímu studiu teologických problémů v kontextu s aktuální situací ve společnosti, věnoval se zejména etickým aspektům soudobé společnosti ovlivněné válkou, přičemž válku považoval za hanbu kultury.⁴²

V době internace v St. Rémy Helena otěhotněla a porodila dceru Rhenu, píše Nils Ole Oermann.⁴³ Po návratu po sedmi letech do Lambaréné začal Schweitzer psát svá pojednání o kultuře, a to pod názvy *Filosofie kultury*, *Úpadek a obnova kultury*, *Kultura a etika*, dodává Oermann.⁴⁴

V průběhu první světové války také došlo k zprerhání vztahů s dobrodinci z Evropy, kteří svými dary pomáhali financovat nemocnici, takže se nemocnice mezitím ocitla bez finančních prostředků. Albert Schweitzer vyrazil tedy do Evropy koncertovat a přednášet, aby získal finanční prostředky pro další provoz nemocnice. Navštívil několikrát i tehdejší Československou republiku, přijal pozvání i prezidenta republiky Tomáše G. Masaryka. Koncertoval zde na mnoha místech, i v Praze, např. v evangelickém kostele sv. Michala v Jirchářích. Zde na něho nezapomněli a na jeho počest dne 25. února 2020 uspořádala Diakonie evangelické církve augsburského vyznání v České republice benefiční koncert. Stoupenci této církve pořádají pravidelně koncerty věnované na podporu učitelů a dětí v Africe. Při koncertech a přednáškách se seznámil s mnoha společensky významnými osobnostmi, kteří také přispívali na konto nemocnice, píše se v kalendáriu Evangelické církve augsburského vyznání.⁴⁵

⁴¹ OERMANN, N. O., *Albert Schweitzer 1875–1965, Eine Biographie*, Vyšehrad. Překlad BABKA, P., 2015, s. 128.

⁴² BARTŮŇEK, P., červenec–srpen 2019. *Albert Schweitzer pomáhal nejpotřebnějším*. Tempus Medicorum. Lambaréné.

⁴³ OERMANN, N. O., *Albert Schweitzer 1875–1965, Eine Biographie*, Vyšehrad. Překlad BABKA, P., 2015, s. 162.

⁴⁴ Tamtéž, s. 128.

⁴⁵ ECAV.cz [online], *kalendárium*.

Již od roku 1924 manželka Helena nemohla s Albertem cestovat do Afriky, neboť u ní propukla tuberkulóza, uvádí Nils Ole Oermann.⁴⁶ Albert se tedy do Lambaréné v roce 1924 vrátil sám, pouze se svým asistentem. Do Lambaréné se tedy Albert Schweitzer vrátil po sedmi letech. Po válce se Alsasko vrátilo vítězná Francii, takže Albert se vrací už s francouzským pasem. Mezitím koncertoval v mnoha zemích v Evropě, aby vydělal peníze na další provoz nemocnice, dodává Oermann.⁴⁷

Albert Schweitzer podle Oermanna věnoval Africe padesát let svého života. I když se od roku 1913 kvůli rodině, přednáškám a koncertům ještě několikrát vrátil do Evropy, vždy se ale do Afriky vracel zpět. Napsal i mnoho knih o svém pobytu v Africe. Prožil zde i druhou světovou válku. Naposledy se vrátil do Afriky v roce 1959 a již zde zůstal natrvalo. Zemřel v roce svých devadesátých narozenin a je zde i pohřben, v Lambaréné vedle své ženy. Během svého života Schweitzer získal respekt světové veřejnosti a svou autoritu využil i k tomu, aby jednoznačně odmítl atomové zbraně, zejména ve své knize *Mír nebo atomová válka*, a podpořil tak úsilí o mír, za což obdržel v roce 1953 Nobelovu cenu za mír, zpětně za rok 1952. Tuto cenu si ale mohl převzít až v roce 1954 v Oslu.⁴⁸ Odměna spojená s touto cenou umožnila Albertovi Schweitzerovi postavit v Africe novou vesnici pro 300 lidí nakažených leprou, píše Oermann.⁴⁹

Podle Willyho Petrickije se ale Schweitzerovi vedle mezinárodního uznání hlavně splnila jeho celoživotní touha stát se lékařem a sloužit lidem jako projev jeho lásky k Bohu. Stal se lékařem léčící vše, co trápilo obyvatele pralesa v Africe. Jím založená, vybudovaná a vedená nemocnice se stala synonymem nezištné, nadšené zdravotnické práce a obětavosti, příkladem hrdinné lidskosti. A vděčné lidstvo nikdy nezapomene na světlé hrdinství, které jménem lidskosti provedl Albert Schweitzer.⁵⁰

I přesto, že Albert Schweitzer zemřel v roce 1965 v Lambaréné, jeho nemocnice stále žije i v dnešní době. Do Lambaréné proudí lékaři z celého světa na mise. Dokonce

⁴⁶ OERMANN, N. O., *Albert Schweitzer 1875–1965, Eine Biographie*, Vyšehrad. Překlad BABKA, P., 2015, s. 160.

⁴⁷ Tamtéž, s. 169.

⁴⁸ Tamtéž, s. 211.

⁴⁹ Tamtéž, s. 213.

⁵⁰ PETRICKIJ, W. 1985. *Světlo v pralesi – Život a dílo Alberta Schweitzera*. 1. vydání. Praha : Albatros. 1985. 269 s. ISBN 80–00–00055–5, s. 248.

zde podle Otakara Brázdy pracovali i čeští a slovenští lékaři.⁵¹ Z Československa také v roce 1968 odstartovala skupina nadšenců ve voze Tatra. Expedice se nazývala Expedice Lambaréné. Vezli humanitární pomoc pro nemocnici Alberta Schweitzera v Lambaréné, kde chtěli absolvovat přes prázdniny lékařskou praxi. Bohužel expedici nebyl povolen vjezd do země z popudu tehdejší Gabonské vlády. Na cestě zpět se zklamaní cestovatelé dozvěděli o okupaci Československa ze dne 21. 8. 1968, doplňuje Brázda.⁵²

Na závěr tohoto stručného životního příběhu dodávám, že Schweitzerův životní příklad obdivuhodné skromnosti a upřímné úcty k životu je pro dnešní konzumní společnost i budoucí generace nepochybně cenným podnětem k zamyšlení se nad svým vlastním způsobem života. Obdivuhodné je i to, že se Albert Schweitzer vzdal své kariéry, pohodlného života, a rozhodl se pro cestu služby lidem, když přes 50 let léčil domorodé obyvatelstvo v Africe. Přizpůsobil se domorodé kultuře i prostředí. Nesnažil se měnit místní kulturu a zvyky, ale žil s nimi v souladu jako misionář. Léčil lidi i zvířata, ochraňoval přírodu, bojoval za mír, bojoval proti jaderným zbraním. Když bylo potřeba peněz na provoz nemocnice, neváhal a jel do Evropy přednášet i koncertovat, aby zajistil provoz své nemocnice. Jeho pracovní aktivita byla až neuvěřitelně činorodá, že by bylo těžké najít v současné době další takovou osobnost, se kterou by bylo možné provést rovnocenné srovnání.

3.1 Hodnoty v životě a díle Alberta Schweitzera

Z nastíněného životního příběhu Alberta Schweitzera je zřejmé, že to byl zásadový člověk a mravní hodnoty hrály v jeho životě velkou roli již od dětství. Erazim Kohák uvádí, že to, co si v dětství předsevzal do svého života, tak i příkladně dodržoval a praktikoval ve svém dalším životě. Nechtěl být jiný než ostatní lidé, ale také nechtěl

⁵¹ BRÁZDA, O. 6/2015. *Albert Schweitzer – doktor z pralesa a jeho filosofie úcty k životu* (50. výročí úmrtí). Vydalo nakladatelství Academia, SSČ AV ČR. Dostupné z: <https://ziva.avcr.cz/files/ziva/pdf/albert-schweitzer-doktor-z-pralesa-a-jeho-filosofie.pdf>.

⁵² BRÁZDA, O. 6/2015. *Albert Schweitzer – doktor z pralesa a jeho filosofie úcty k životu* (50. výročí úmrtí). Vydalo nakladatelství Academia, SSČ AV ČR. Dostupné z: <https://ziva.avcr.cz/files/ziva/pdf/albert-schweitzer-doktor-z-pralesa-a-jeho-filosofie.pdf>.

udělat nic špatného, co by se přičilo jeho svědomí. Albert Schweitzer ctil život jako posvátnou věc. Šlo mu o to, aby v životě konal dobro, ne zlo.⁵³

V této podkapitole bych rád definoval několik životních zásad, které Albert Schweitzer ctil a které ho nakonec přivedly k formulování etiky úcty k životu.

3.1.1 Hodnota všeho života

Vlivem četných zážitků z dětství a mládí, které Albertem často otráslly a někdy ho i zahanbovaly, se v něm dle svých vlastních slov pomalu utvářelo pevné přesvědčení, které se týkalo zejména hodnoty života, úcty ke všemu živému, lidskému, živočišnému či rostlinnému. Základním jevem je podle Schweitzera život sám. Bez samotného života je jakékoliv přemýšlení o životě, jeho smyslu a hledání etické normy bezpředmětné. Proto normou Schweitzerovy etiky je život a jeho zachování.⁵⁴ Jak sám píše, tímto způsobem je vlastně položen elementární princip mravnosti, ve kterém podpora a zachování života je považováno za dobré, zatímco ničení a omezování života za zlé.⁵⁵

Ve své době byl Schweitzer zřejmě první, kdo uvažoval o stejné hodnotě života pro všechny živé tvory v přírodě bez rozdílu. To v té době nebylo vůbec běžné. Do té doby se uvažovalo jen o hodnotě života lidského. Tento směr bývá nazýván antropocentrismem. Kardinální chybu všech filosofických etik počínaje Aristotelem spatřoval Schweitzer podle Nilse Ole Oermanna v tom, že se zabývaly jen chováním lidí k sobě navzájem a vynechávaly z toho zvířata a rostliny.⁵⁶

Podle Schweitzera je nutno se zabývat celým přírodním komplexem, neboť příroda je to místo, kde žijí lidé a vše živé, takže se musí chránit, aby měli lidé, kde žít. Bez zdravé přírody by nebylo zdravé ani lidstvo. V té době ale nebyla ještě příroda tak kontaminována a devastována jako nyní, ale Albert Schweitzer ji chápal jako místo pro

⁵³ KOHÁK, E. 2002. *Zelená svatozář*. 3. vydání. Praha : Sociologické nakladatelství (SLON), Praha 2000. 204 s. ISBN 80-85850-86-9, s. 88.

⁵⁴ SCHWEITZER, A. 1989. *Zastánce kritického myšlení a úcty k životu*. 1. vydání. Úprava Otakar Antoň Funda – Petr Pokorný. Překlad Jaroslav Kohout. Praha: Vyšehrad, 1989. 308 s. ISBN 80-7021-010-9, s. 38.

⁵⁵ Tamtéž, s. 285.

⁵⁶ OERMANN, N. O., *Albert Schweitzer 1875-1965, Eine Biographie*, Vyšehrad. Překlad BABKA, P., 2015, s. 152.

život, které se musí chránit a v ní všechno živé, protože nikdo neví, kde všude je každý tvor užitečný a potřebný.

Schweitzer podle Oermanna nicméně připouští také mimořádné situace, kdy je zničení jednoho života nevyhnutelné v zájmu záchrany života jiného, když říká, že jakmile poškozují nějaký život, musím mít jasno v tom, jestli je to nutné⁵⁷, což i ve své vlastní knize vyjadřuje tvrzením, že jeho vlastní štěstí stojí na poškozování bližních.⁵⁸ Podobná etická dilemata řešil Schweitzer podle Oermanna často, protože nebyl vegetariánem a lovil zvířata, která ničila hnízda ptáků.⁵⁹

Petricikij ve svém díle *Světlo v pralese – Albert Schweitzer život a dílo* říká, že nedílnou součástí jeho úvah jsou i jeho práce o ochraně zvířat, vydané už ve třicátých letech. Z lásky ke zvířatům nevznikaly jen jeho knihy o zvířatech, ale zvířata vždy patřila do Schweitzerovy blízkosti, doprovázela ho na vycházkách do okolí nemocnice v Lambaréné, staral se o ně, když byla zraněna, pohybovala se volně i v jeho domě.⁶⁰ Právě Afrika byla pro Schweitzera místem, kde měl možnost dokonale si všimnout rozmanitosti života v přírodě, a to v jejich různých formách, neboť v Africe byl v bezprostředním kontaktu s přírodou. Etika Alberta Schweitzera se netýká pouze člověka a zvířat, ale vztahuje se na celou živou přírodu. Zde lze již spatřit první stopy environmentální etiky v životě a díle Alberta Schweitzera.

Život byl pro Schweitzera nejcennější ze všeho, co vytvořila a darovala nám příroda. Podle Willyho Petrickije byl přesvědčen o tom, že sloužit životu, jeho rozvoji a jeho zdokonalování je základem skutečného štěstí lidstva.⁶¹ Proto mu byly cizí i býčí zápasy. V tomto pseudosportu spatřoval nemilosrdné zacházení se zvířaty. To samé

⁵⁷ OERMANN, N. O., *Albert Schweitzer 1875–1965, Eine Biographie*, Vyšehrad. Překlad BABKA, P., 2015, s. 153.

⁵⁸ SCHWEITZER, A. 1933. *Nauka úcty k životu*. In: KOHÁK, E., KOLÁŘSKÝ, R., MÍCHAL, I.: *Závod s časem (Texty morální ekologie)*. Praha : Torst, 1996. 225 s. ISBN 80–85368–81–1, s. 26.

⁵⁹ OERMANN, N. O., *Albert Schweitzer 1875–1965, Eine Biographie*, Vyšehrad. Překlad BABKA, P., 2015, s. 153.

⁶⁰ PETRICKIJ, W. 1985. *Světlo v pralese – Život a dílo Alberta Schweitzera*. 1. vydání. Praha : Albatros. 1985. 269 s. ISBN 80–00–00055–5, s. 251.

⁶¹ Tamtéž, s. 92.

platilo u něj v sokolničeni. Zápas o existenci není divadlo, které bychom měli sledovat. Nepřekvapivě zavrhoval také pokusy na zvířatech, dodává Nils Ole Oermann.⁶²

3.1.2 *Láska k Bohu a lidem*

Schweitzer dle vlastních slov věřil v lidi, lidskost, pravdivost, mírumilovnost a dobrou vůli. Jeho humanismus vycházel z víry, z hluboké křesťanské lásky – lásky k bližnímu. Hodnota lásky a dobra byla pro něho vždy prioritní. Uplatňováním lásky k bližním následoval příklad Ježíšovy lásky. Právě láska k Bohu přivedla Schweitzera ke službě lidem. Schweitzer už v mládí zaměřil svou pozornost na otázky náboženství a teologie, které ho vedly k hodnotám lásky, dobra, úcty, pravdy a laskavosti. Tyto hodnoty se později staly pro Schweitzera ústředním pojmem. Zápasil o víru v dobro a pravdu se skutečnostmi a zkušenostmi jako ten, kdo se pokouší zůstat ve svém myšlení a cítění mladým. Navzdory všem lžím a křivdám, jichž byl přímým svědkem, zůstal po celý život přesto pevně přesvědčen, že pravda, láska, mírumilovnost a dobrota jsou silami ze všech nejmocnějšími a že těmto ideálům bude patřit svět, jen když bude dost lidí čistě, silně a vytrvale myslet a žít myšlenkami lásky, pravdy, mírumilovnosti a mírnosti.⁶³

Vůbec nepochybuji o tom, že právě tato víra a láska k Bohu přivedla Alberta Schweitzera do Afriky do Lambaréné, kdy našel smysl života v prostém životě a v pomoci domorodým obyvatelům jako lékař. Věnoval jim téměř celý svůj aktivní život. Tady našel své štěstí a svého Boha.

3.1.3 *Mírumilovnost*

Kromě toho, že Albert Schweitzer byl uznávaný zastávce života, zároveň se vyjadřoval i k otázkám míru, které úzce s životem souvisejí, protože mír podobně jako

⁶² OERMANN, N. O., *Albert Schweitzer 1875–1965, Eine Biographie*, Vyšehrad. Překlad BABKA, P., 2015, s. 156.

⁶³ SCHWEITZER, A. 1989. *Zastávce kritického myšlení a úcty k životu*. 1. vydání. Úprava Otakar Antoň Funda – Petr Pokorný. Překlad Jaroslav Kohout. Praha: Vyšehrad, 1989. 308 s. ISBN 80–7021–010–9, s. 89.

život patří podle Schweitzera mezi ty nejvýznamnější hodnoty, jaké člověk na světě má. Schweitzera podle Willyho Petrickije velmi ranila obrovská nehumánnost obou světových válek a také se obával hrozícího nebezpečí v podobě užívání atomových zbraní. Jako velký zastánce míru vyzýval proti atomovým zbraním. Uměl si totiž představit, jaký vliv by to mělo na celé lidstvo. Uvědomoval si, že to podstatné, co na cestě k přežití lidstva člověk potřebuje, je mír. V opačném případě hrozí zánik všeho života na Zemi.⁶⁴

Když Schweitzer přemýšlel o těžkém údělu lidstva v průběhu dvou světových válek, dospěl podle Jany Reily Hlavsové k přesvědčení, že mír je pro lidstvo životně důležitý. Vždyť mír podle Schweitzera znamená rozkvet života a jeho zdokonalení. Mír podle něj potřebují všichni lidé na zemi.⁶⁵ Spolu s Albertem Einsteinem, Otto Hahnem a Bertrendem Russellem proto až do konce svého života bojoval proti nukleárním zbraním a jakýmkoliv nukleárním testům. Všechny národy společně by podle nich měly odmítnout, aby se o atomové válce třeba jen i mluvilo.⁶⁶ Tyto své myšlenky sepsal v knize *Mír nebo atomová válka*. A za tyto myšlenky byl oceněn Nobelovou cenou za mír (1952).

3.1.4 Dobrovolná skromnost

Jak uvádí česká socioložka Hana Librová v knize *Pestří a zelení*, stále větší podíl laické i odborné veřejnosti se domnívá, že lidé by neměli hledat řešení v jakémisi důmyslnějším působení na přírodu, ale především v tom, že dobrovolně přehodnotí své potřeby a hodnoty, což jim umožní dosáhnout zásadní změny ve způsobu svého života.⁶⁷ Zmíněné změny se týkají hlavně našeho konzumního způsobu života, nadměrné spotřeby a nemalých nároků. Protože pokud chceme, aby naše přírodní prostředí nadále fungovalo, měli bychom začít žít mnohem skromnější život a uvědomit si jeho důležitost a hodnoty.

⁶⁴ PETRICKIJ, W. 1985. *Světlo v pralese – Život a dílo Alberta Schweitzera*. 1. vydání. Praha : Albatros. 1985. 269 s. ISBN 80-00-00055-5, s. 235.

⁶⁵ HLAVSOVÁ, J. R. 2018. *Víra, Bach a medicína*. In: 100+1 Zázraky medicíny 11/2018, s. 59-61.

⁶⁶ SCHWEITZER, A., *Nauka úcty k životu*. Překlad Věra Kovaříčková. Praha : Lyra Pragensis, 1974. 85 s, s. 77.

⁶⁷ LIBROVÁ, H. 1994. *Pestří a zelení* (kapitoly o dobrovolné skromnosti). 1. vydání. Brno : VERONICA a hnutí DUHA, 1994. 218 s. ISBN 80-85368-18-8, s. 12.

Albert Schweitzer si tuto dobrovolnou skromnost také zvolil. Našel k tomu osobní odvalu. Opustil toho hodně, slibnou univerzitní kariéru i kariéru koncertního mistra a šel pomáhat do Afriky léčit domorodé obyvatelstvo. Schweitzer si byl podle Nilse Ole Oermanna vědom toho, jak mimořádně těžce se matka vyrovnávala s jeho rozhodnutím pro studium medicíny a odchod do Afriky.⁶⁸

Tento způsob života zdůrazňující skromnost není pro člověka povinností. Člověk je svobodný a může se dobrovolně rozhodnout pro tento způsob života, ale v zájmu zachování čistého životního prostředí a svého zdraví, se změna životního stylu začíná stávat pro člověka nutností. Základním principem dobrovolné skromnosti je podle Hany Librové předpoklad, že důstojnost roste s klesající nákladností a náročností, neboť takové řešení je šetrnější k přírodě i celé lidské společnosti. Tvrdí, že dobrovolná skromnost není askezí, ale je to výběrová náročnost jako radost ze života namísto radosti z majetku. Učí nás, jak se vzdát toho, co je pro nás nepodstatné nebo nám dokonce škodí. Nabízí nám možnost životního způsobu založeného na uvážlivém, šetrném, skromném a ohleduplném přístupu k životu a životnímu prostředí.⁶⁹

Tento šetrný životní styl zdůrazňující skromnost se pomalu dostává i na naše území. I u nás můžeme dnes najít rodiny, které žijí podobným způsobem života. Inspirativních případů dobrovolné skromnosti je ale jen malý počet. Pro šíření tohoto typu chování jsou důležité významné vzory, jímž Albert Schweitzer bezpochyby byl, a to pro jeho pohled na život, chápání hodnoty života, přírody, pro jeho skromnost, šetrnost a úctu ke všemu živému. Doba, v níž v současnosti žijeme, je chudá na podobné vzory. Naše doba vzory neodkladně potřebuje. V té souvislosti dodávám, že i Schweitzerova etika úcty k životu má společné kořeny s etikou dobrovolné skromnosti – neničit zbytečně.

⁶⁸ OERMANN, N. O., *Albert Schweitzer 1875–1965, Eine Biographie*, Vyšehrad. Překlad BABKA, P., 2015, s. 128.

⁶⁹ LIBROVÁ, H. 1994. *Pestří a zelení* (kapitoly o dobrovolné skromnosti). 1. vydání. Brno : VERONICA a hnutí DUHA, 1994. 218 s. ISBN 80–85368–18–8, s. 126.

4 Etika úcty k životu

V této kapitole předkládané diplomové práce přiblížím dílo Alberta Schweitzera *Nauka úcty k životu*, které vzniklo jako ucelený filosofický systém, zkoumající nejen hodnotu mezilidských vztahů, ale i hodnotu vztahu lidí ke všemu ostatnímu životu na Zemi. Schweitzer chápal člověka a jeho život jako nesmírně cenný. Svým životním dílem a obětavou službou lidem dokázal, jak moc si těchto hodnot vážil. Schweitzerova filosofie úcty k životu by se měla stát pro člověka elementární zásadou pro vedení dobrého a mravního života. Úcta k životu v jeho pojetí není ničím jiným než logickým přetlumočením poselství lásky Ježíše Krista.⁷⁰

Schweitzer říká, že pravá etika začíná tam, kde končí slova.⁷¹ Jeho humanistické postoje jako úcta k člověku a lidskosti, které nám svým příkladem dokázal, mají etický základ, podle kterého se řídil celý jeho život. Nezáleží na tom, zda chceme konat dobro lidem tam venku, či ne, je to prostě naše povinnost. Za každého, kdo šířil utrpení, musí tam jít někdo jiný, kdo přináší pomoc.⁷²

Místem, kde se ve Schweitzerovi zrodily první myšlenky týkající se hodnoty života a úcty k životu, byla právě Afrika a zejména africká příroda, kterou byl Schweitzer obklopen. Zde viděl život v jeho nejrůznějších podobách. Tato zkušenost vyústila u Schweitzera v přesvědčení, že úcta k životu je důležitá hodnota, která má být uplatňována v lidském jednání. Právě činnost v rovníkové Africe, setkání domorodé a evropské kultury, překonání kolonialismu a všechno to, co přinesla civilizace do života v pralese, přivedlo Schweitzera i na cestě filosofického myšlení k vyhocení morálních cílů – k filosofii úcty k životu. Úcta k životu však není opravdová, pokud neobnáší rovněž soucit se vším živým, tedy neomezuje se jenom na vztah člověka k jinému člověku. Jedině tehdy

⁷⁰ SCHWEITZER, A., *Nauka úcty k životu*. Překlad Věra Kovaříčková. Praha : Lyra Pragensis, 1974. 85 s, s. 11.

⁷¹ Tamtéž, s. 31.

⁷² SCHWEITZER, A. 1922. *Lidé v pralese*. Praha : Orbis, 1968. 110 s. ISBN 80-88702-00-3, s. 108.

je tato etika úcty k životu podle Schweitzera úplná. Úcta k životu, tedy respekt vůči všemu živému znamená v Schweitzerově etice pochopení hodnoty života.⁷³

Albert Schweitzer vidí fundamentální etickou hodnotu a zároveň také mravní imperativ právě v úctě k životu, což se v lidském jednání projevuje jako snaha o zachování a podporu života. Znamená to snad, že jakékoliv usmrcení z nedbalosti je proti této etice? Podle Schweitzera nikoli.

Jestliže přistoupíme na Schweitzerovu etiku života, ve které je každý život etickému člověku posvátný a je proto jeho mravní povinností každý život uchovat a podporovat, musíme se dříve či později nevyhnutelně dostat do etického konfliktu, kdy náš vlastní život dokážeme uchovat pouze za cenu toho, že jiný život zničíme. Příkladem takové situace může být snaha o přežití v prostředí mimo dosah civilizace. Ovšem do etického konfliktu se nedostáváme pouze v krajních situacích, jako je zmíněný příklad, ale prakticky každý den při plnění svých běžných rituálů, aniž bychom proti tomu mohli něco udělat. Sotva kdo bude bedlivě pozorovat každý svůj krok, aby náhodou nezašlápl nějakého mravence, brouka nebo červa. Nevědomky je tak každý člověk dle Schweitzera vinen z nedbalostního zničení jiného života, nikdo nemá svědomí dokonale čisté, vysvětluje Marie Bernardová.⁷⁴

Musíme si proto položit otázku, jakou roli by měla hrát etika za těchto okolností, kdy jiné životy chtě nechtě nevyhnutelně ničíme. Na tuto otázku Schweitzer odpovídá, že posláním etiky je hledat kompromisy. Jde v této úvaze údajně tak daleko, že chce stanovit závaznou hranici mezi tím, kolik štěstí a dobra si člověk může dopřát sám pro sebe na úkor druhých a kolik jej naopak musí obětovat ve prospěch druhých. To je podle něj základním principem tzv. aplikované relativní etiky, kterou však on sám paradoxně pokládá za neetickou, neboť jde o jakousi směs etiky a nevyhnutelnosti, která nemůže mít etickou povahu. Toto rozhodně není ten druh etiky, na kterém je postavena Schweitzerova etika úcty k životu. Ta se oproti tomu řídí daleko přímočařejším principem – podpora života je dobrá, zatímco ničení života je zlé. Tato formulace je principem absolutním,

⁷³ SCHWEITZER, A., *Nauka úcty k životu*. Překlad Věra Kovaříčková. Praha : Lyra Pragensis, 1974. 85 s., s. 27.

⁷⁴ BERNARDOVÁ, M., *Albert Schweitzer a úcta k životu*, 2007. Dostupné z: <https://www.getsemany.cz/node/1213>

který nepřipouští žádné výjimky nebo kompromisy mezi tím, co je etické a co nevyhnutelné. Každý člověk si má neustále hledat svůj originální a nový způsob, jak se se svou mravní povinností v různých situacích vypořádá, aniž by mohl být jen trochu očekávat, že mu etika nabídne již hotová řešení a tím jej zbaví konfliktů. Závazné stanovení hranice mezi tím, do jaké míry jednat eticky a do jaké se provinovat proti této etice, Schweitzer nakonec nikdy neformuloval a je otázkou, zda to s ní myslel opravdu vážně. Jako teolog si byl vědom toho, že nejvyšší mravní závazek vychází ze svědomí člověka a nemůže být uložen žádným vnějším příkazem. Podle Marie Bernardové z toho tedy plyne, že otázka nalezení té správné hranice mezi zachováním a ničením života druhých, tedy mezi etikou a nevyhnutelností, závisí na subjektivním uvážení každého člověka.⁷⁵

Není bez zajímavosti, že i sám Schweitzer ve svém díle rovněž popisuje, jak by se podle jeho mínění choval etický člověk. Etickou osobou je podle něj ten, kdo neutrhne list ze stromu ani květinu a dbá o to, aby nezašlápnul žádný hmyz. Pokud v létě pracuje za světla lampy, raději upřednostní zavřené okno a dýchá dusné ovzduší, než aby viděl jeden hmyz za druhým padat s vypálenými křídly na stůl. Pokud jde po silnici po dešti a vidí žížalu, která na ni zabloudila, uvědomí si, že musí na slunci vyschnout, pokud se nevrátí dostatečně brzy na zem, do které by se mohla zavrtat, a tak ji zvedne ze smrtelného kamenného povrchu a položí ji zpět na trávu. Pokud narazí na hmyz, který spadl do kaluže, na chvíli se zastaví, aby mu natáhl list nebo stonek, na kterém se může zachránit.⁷⁶ Dlužno poznamenat, že toto je jen několik z mnoha příkladů jednání, kterými by se etický člověk měl řídit.

⁷⁵ BERNARDOVÁ, M., *Albert Schweitzer a úcta k životu*, 2007. Dostupné z: <https://www.getsemany.cz/node/1213>

⁷⁶ SCHWEITZER, A. 1936. *Indian Thought and its Development*. Překlad C. B. E. Russell. Boston, Massachusetts, USA : Beacon Press, 1936. 330 s. ISBN: 1406712558, s. 310.

4.1 Je úcta k životu morální hodnota?

Vedle celé řady dalších nesporných zásluh to byla především etika úcty k životu, co udělalo z Alberta Schweitzera světově známou a proslulou osobnost. Zatímco Schweitzerův život a jeho etika se jevily a dodnes jeví jako nesmírně přitažlivé pro široké publikum po celém světě, Predrag Cicovacki tvrdí, že mezi filozofy byl jeho příspěvek všeobecně ignorován.⁷⁷ Při zpětném ohledu bych souhlasně přikývl, že šlo o velkou ztrátu pro filozofii, protože i přes některé vnitřní problémy slibuje Schweitzerova etika úcty k životu životaschopnou alternativu k mnoha dnes tak populárním etickým naukám, jakými jsou například konsekvenciální etika, kantianismus Immanuela Kanta či etika ctností u Platóna a Aristotela.

Schweitzer tvrdí, že úcta k životu je základním etickým principem a nejvyšší morální hodnotou. Je tomu ale skutečně tak? V této části bych se chtěl zabývat následujícími dvěma otázkami:

1. Může Schweitzer jakkoliv věrohodně prokázat, že úcta k životu je opravdu nejvyšší morální hodnota (princip)?
2. Je úcta k životu, jak tvrdí Schweitzer, především morální hodnota (princip)?

Podívejme se nyní na hlavní myšlenky Schweitzerovy morální filosofie. Ve své nejdůležitější filozofické knize *Filosofie civilizace (1923)* představuje Schweitzer etiku úcty k životu ve třech krocích. Nejprve si připraví půdu argumentem proti Descartovi:

Descartova filosofie začíná dogmatem: „*Myslím, tedy jsem.*“ S tímto skoupým, spontánně zvoleným začátkem se filosofie nezvratně vydává na cestu k abstraktům. Správný přístup k etice nikdy nenajde a pouze zůstává zapletena do mrtvého pohledu (v tom smyslu, že se nezabývá otázkou, jakou hodnotu má život) na svět a na život. Skutečná filosofie musí vycházet z nejbezprostřednějšího a nejkompexnějšího faktu vědomí, které

⁷⁷ CICOVACKI, P., *Albert Schweitzer's Ethical Vision: A Sourcebook*, New York: Oxford University Press, 2009. 264 s. ISBN 978-0-19-537788-0, s. 153.

říká: „*Jsem život chtějící žít, uprostřed života chtějícího žít.*“⁷⁸ Toto už není pouze důvtipně formulované dogma. Den co den, hodinu po hodině, žiji svůj život a pohybuji se v něm. Od tohoto poznání pak Schweitzer pokročí k účtě k veškerému životu jako takovému, tedy i životu zvířat a rostlin.

Charles R. Joy se pokouší tento možná až příliš stroze znějící Schweitzerův výrok o vědomí parafrázovat po svém, když říká, že pokud jsme „*život chtějící žít, uprostřed života chtějícího žít*“, pak musíme tento druhý život bez ohledu na jeho povahu respektovat, stejně jako požadujeme respekt k našemu vlastnímu životu⁷⁹ nebo také, že pokud je můj život pro mě plný významu, pak život kolem mě musí být plný významu sám pro sebe.⁸⁰

Schweitzerova etika v tomto výkladu spočívá v tom, že zažívám nutkání ukázat všem, kdo chtějí žít, stejnou úctu jako sám k sobě. Tento přístup nastoluje základní princip morálky, který je nutností myšlení: „*Je dobré udržovat a povzbuzovat život; je špatné ničit život nebo mu bránit.*“⁸¹ Toto chápání dobra a zla zřetelně implikuje, že život má svou vnitřní hodnotu nebo, jak říká Schweitzer, že celý život je posvátný. Tato posvátnost vede k pocitu odpovědnosti, který charakterizuje Schweitzerův etický přístup, totiž že etika je neomezená zodpovědnost vůči všemu, co žije. To nás přivádí ke třetí a vyvrcholující etapě vývoje Schweitzerovy etiky.

Ve své obecnosti takovýto výklad etiky možná nezanechává příliš hluboký a působivý dojem. Přesto jde o jediný přímo vyjádřený výklad etiky Alberta Schweitzera. Soucit je příliš úzké vymezení na to, aby mohl být považován za úplnou podstatu etiky. Označuje totiž pouze zájem o vůli žít u těch, kdo trpí. K etice však patří i cit pro jiné okolnosti a aspirace této životní vůle, stejně tak například odlišné motivace životní vůle, různou mírou touhy žít plnohodnotně nebo nutkání k sebezdokonalování.⁸²

⁷⁸ SCHWEITZER, A. 1923. *The Philosophy of Civilization*. Překlad C. T. Champion. Amherst, N.Y. : Prometheus Books, 1987. ISBN: 0879754036, s. 309.

⁷⁹ JOY, CH. R., *Music in the Life of Albert Schweitzer*, Kessinger Publishing, LLC, 1951. 300 s. ISBN: 083692200X, s. 192.

⁸⁰ JOY, CH. R., *The Animal World of Albert Schweitzer*, Kessinger Publishing, LLC, 1950. 208 s. ISBN: 0880014709, s. 30.

⁸¹ SCHWEITZER, A. 1923. *The Philosophy of Civilization*. Překlad C. T. Champion. Amherst, N.Y. : Prometheus Books, 1987. ISBN: 0879754036, s. 309.

⁸² Tamtéž, s. 311.

Schweitzer chválí Schopenhauerovo přesvědčení, že podstatou věcí v sobě samých, kterou je třeba přijmout jako základ všech fenoménů, není nic jiného než pouze a právě vůle k životu. Schweitzer souhlasí s tím, že vůle k životu není něco druhořadého, tzn. není to podmíněný důsledek našeho poznání života, nýbrž že je tato vůle primární, bezprostřední a bezpodmínečná. Jelikož základ sebe sama je prožíván jako vůle k životu, věří, že základem všech živých fenoménů na světě je analogicky také podobná vůle k životu. Schweitzer se také zabývá tvrzením, že chápání lidské přirozenosti je současně vzhledem do obecnější podstaty reality. Z porozumění sobě samému (mikrokosmu) je člověk schopen získat znalosti o světě (makrokosmu); klíčem k pochopení světa je správné sebepochopení. Schweitzerova metafyzika začíná předpokladem, že navzdory rozmanitosti a mnohosti jednotlivých věcí ve světě se všechny projevují stejnou vnitřní podstatou, tedy vůlí k životu.⁸³

Predrag Cicovacki si na Schweitzerově etice úcty k životu všímá těchto šesti základních charakteristik:

1. Je to etika racionální, protože se vyvíjí jako výsledek přemýšlení o životě.
2. Je to etika absolutní ve smyslu, že je v rozporu s tím, co je proveditelné a dosažitelné.
3. Etika úcty k životu je univerzální, pokud se vztahuje na všechny živé bytosti. V žádném případě nelze říci o životě, že nemá žádnou hodnotu.
4. Etika úcty k životu má duchovní význam, pokud se snaží dosáhnout harmonie s tajemným Duchem vesmíru. Této harmonie může dosáhnout výhradně komunita života, nikoliv komunita myšlení, to znamená sloužením tomuto Duchu vesmíru spíše než jeho porozuměním.
5. Etika úcty k životu je přirozená v tom smyslu, v jakém Hume tvrdí, že sympatie je přirozená.
6. Schweitzer tvrdí, že tento soucit, který leží na dně úcty k životu, je součástí našeho psychologického uspořádání. S pomocí několika příkladů se Schweitzer snaží

⁸³ SCHWEITZER, A. 1923. *The Philosophy of Civilization*. Překlad C. T. Campion. Amherst, N.Y. : Prometheus Books, 1987. ISBN: 0879754036, s. 55.

ukázat, že i zvířata vykazují základy této sympatie. Tato přirozená dispozice se však musí vyvíjet směrem k nejvyšší duchovnosti.⁸⁴

Schweitzerův etický přístup je podle Predraga Cicovackiho zcela originální a není snadné jej klasifikovat. Ačkoliv je jeho teorie normativní, není ani teleologická ani deontologická. Schweitzer nikdy nepodporoval konsekvencialismus. Považoval Kantův kategorický imperativ za nadřazený jakémukoliv utilitárnímu kalkulu. Přesto však zdůraznil, že vznešená povaha Kantova morálního zákona je vykoupena jeho zbavením veškerého obsahu. Jinými slovy, že intelektuální hloubka je v něm vykoupena absencí vitality.⁸⁵ Schweitzerovy námitky k nedostatkům Kantovy morální filosofie lze podle Cicovackiho stručně shrnout do následujících bodů:

1. Kantova etika je příliš úzká, omezuje se pouze na povinnosti, které mají lidské bytosti vůči sobě navzájem, přičemž ignoruje naše postoje a jednání vůči jiným živým bytostem.
2. Kant blokuje přírodní zdroje morálky a nedovoluje, aby byla přímá sympatie považována za etickou; v rozporu s přímou sympatií je Kantova *čistá vůle* pouhou abstrakcí, se kterou nelze nic uvést do pohybu.
3. Kantova etika je založena na záměně etického s intelektuálním, pakliže je etická aktivita vykreslena jako závislá na výsledcích jeho epistemologického (transcendentálního) idealismu.⁸⁶

Schweitzerův etický přístup se může jevit blíže etice ctnosti než etice chování, ale úcta k životu není ctnost. Jedná se především o přístup k ostatním živým bytostem a hodnotám obecně. Schweitzerova teorie je ne-hedonistická, protože se soustřeďuje na úctu k životu, ale je těžké říci, zda je tato teorie monistická nebo pluralistická. Abychom to objasnili, musíme se ptát, proč věřit, že úcta k životu je morální hodnota.

⁸⁴ CICOVACKI, P., *Albert Schweitzer's Ethical Vision: A Sourcebook*, New York: Oxford University Press, 2009. 264 s. ISBN 978-0-19-537788-0, s. 156.

⁸⁵ Tamtéž, s. 156.

⁸⁶ Tamtéž, s. 156.

Naší počáteční odpověď může být podle Cicovackiho skutečnost, že je v každé civilizované společnosti zcela běžné chápat úctu k životu jako hodnotu týkající se morálky. Každá civilizovaná společnost zakazuje a trestá útoky na lidský život. Ve většině zemí mají nemocné osoby, ať již bohaté nebo chudé, nárok na lékařskou péči. Krutost vůči lidským bytostem i zvířatům je považována za neetickou, a to i v případech, kdy to není zákonem výslovně zakázáno.⁸⁷ Jaký má potom vůbec smysl klást otázku, zda úcta k životu je morální hodnotou?

Jedním z důvodů, proč si pokládat tuto otázku, je neomezený rozsah Schweitzerova morálního principu. Jsme ochotni udělit platnost principu úcty k životu, pokud je omezen na lidské bytosti a některá vyšší zvířata, ale obvykle ji nerozšiřujeme na všechny živé bytosti. Nemáme žádnou úctu k životům much a komárů, bakterií přenášejících nemoci nebo rostlin, které se nepoužívají k jídlu. V dobách války neprojevujeme žádnou úctu k životu nepřátelských vojáků nebo dokonce jejich civilistů. Schweitzer podle Cicovackiho tvrdí, že úcta k životu je nutností myšlení, která vychází z vnitřního nucení.⁸⁸ Co se stane s tímto nucením v popsanych případech?

Schweitzer ve své knize píše, že náš smysl pro zodpovědnost za všechny živé tvory je zatemněn psychologickými a pragmatickými úvahami. Například upřednostňujeme známé a užitečné a distancujeme se od toho, co se za takové nepovažuje.⁸⁹ Pokud bych věnoval pečlivou pozornost vědomí, že „*jsem život chtějící žít, uprostřed života chtějícího žít,*“ pak si mohu povšimnout, že neexistují žádné přísné etické důvody pro jakékoliv omezení úcty k životu. Veškerý život podle Schweitzera totiž směřuje k témuž účelu, a sice zachovat a zdokonalovat sám sebe. Místo hierarchie různých forem života vede tato realizace Schweitzera k postulování základní podobnosti a jednoty všech živých bytostí. Predrag Cicovacki dodává, že vzhled, že moje vůle žít je jednou z nekonečně mnoha vůlí žít, nás vede nejen k překonání egotistického úhlu

⁸⁷ CICOVACKI, P., *Albert Schweitzer's Ethical Vision: A Sourcebook*, New York: Oxford University Press, 2009. 264 s. ISBN 978-0-19-537788-0, s. 157.

⁸⁸ Tamtéž, s. 157.

⁸⁹ SCHWEITZER, A. 1923. *The Philosophy of Civilization*. Překlad C. T. Campion. Amherst, N.Y. : Prometheus Books, 1987. ISBN: 0879754036, s. 309.

pohledu, ale také k poznání, že neexistuje žádný řádně etický základ, podle něhož bychom mohli preferovat jakýkoliv život před jakýmkoliv jiným.⁹⁰

Chtěl bych nyní uvažovat o další Cicovackiho námitce proti Schweitzerovu názoru, že úcta k životu je morální hodnotou. Navzdory vlastnímu prohlášení, že celý život je posvátný, Schweitzer přiznává, že život může existovat pouze za cenu jiného života. Zabíjíme, abychom získali jídlo a chránili se před nebezpečnými chorobami.⁹¹ Jaká z toho ale plyne výzva pro výuku a procvičování etiky úcty k životu? A jak vůbec můžeme respektovat život, pokud ho potřebujeme zničit? Schweitzer argumentuje tím, že kdykoliv on sám zraní život jakéhokoli druhu, musí si být zcela jistý, zda je to nutné. Za hranici nevyhnutelného nikdy nesmí jít, a to ani v tom, co se zdá být nevýznamné.⁹²

Rozlišení týkající se nezbytného a zbytečného zabíjení, na kterém Schweitzer trvá, se mi jeví dostatečně zřejmé v celé řadě situací. Například se mohu vyhnout veškerému zabíjení zvířat pro potěšení (ve formě lovu a rybolovu). Napadá mě však řada jiných situací, které jsou více či méně problematické. Obtížnost vnímám nejen kvůli složitosti konkrétních situací, ale také proto, že samotný pojem nezbytnosti není snadné definovat. Někdy abych zachoval jeden život, musím zabít jiný. Ale proč bych měl dávat přednost jednomu životu před jiným? Netvrdí snad Schweitzer, že neexistuje žádný etický rozdíl mezi živými bytostmi? Celý problém se mi jeví ještě složitější, když si vzpomenu na dvojitý aspekt úcty k životu: dobro spočívá v zachování života a jeho podpoře. I když připustím rozumnost Schweitzerova dodatku, že aby bylo možné zachovat jeden život, může být nezbytné zabít jiný, stále nejsem vnitřně přesvědčen o tom, že vím, jak bych se měl v každé situaci správně zachovat. Mohu snad považovat za nezbytné zabít jiný život jen proto, aby se můj vlastní život zlepšil do té míry, která mi vyhovuje? Z mého vlastního morálního náhledu nikoliv, ale k tomu se Schweitzer už přímo nevyjadřuje. Ať už je to jakkoliv, další otázkou zůstává, zda Schweitzer při svém rozhodování o tom, zda je nutné ublížit a zabít, nemůže být nucen uchýlit se právě k těm pragmatickým a utilitárním kritériím, která odmítá, když hájí univerzálnost své etiky. V tomto kontextu na mě

⁹⁰ CICOVACKI, P., *Albert Schweitzer's Ethical Vision: A Sourcebook*, New York: Oxford University Press, 2009. 264 s. ISBN 978-0-19-537788-0, s. 158.

⁹¹ Tamtéž, s. 159.

⁹² SCHWEITZER, A. 1923. *The Philosophy of Civilization*. Překlad C. T. Champion. Amherst, N.Y. : Prometheus Books, 1987. ISBN: 0879754036, s. 318.

Schweitzer působí jako člověk, kterého drsná povaha života staví před nutnost rozhodovat se, ale on všechny možné varianty svého rozhodnutí považuje a priori za špatné. Neměl by pak logicky být přesvědčen i o tom, že život sám je špatný, když mu přináší takové neřešitelné dilema a výčitky svědomí kvůli jiným životům? Paradoxně si to ani nemůže dovolit myslet, jinak by přece neměl důvod hájit život jako dobrý a celá jeho etická teorie by se tím pádem zhroutila jako domeček z karet.

Schweitzer ve svém díle důrazně odmítá veškerá pragmatická a utilitární kritéria o zacházení s životem. Aby obhájil své stanovisko, nejprve zdůrazňuje, že nelze stanovit obecnou zásadu, která by vyřešila všechny možné situace. Člověk nedosahuje pokroku v etice tím, že si osvojí nějaké pokyny o shodě mezi etikou a nutností, ale pouze stále jasnějším slyšením hlasu etiky. Tím, že je stále více ovládán touhou zachovat a podporovat život a zároveň je stále zatvrzelejší v odporu vůči nutnosti ničit nebo poškozovat život.⁹³

Predrag Cicovacki píše, že Schweitzer, podobně jako Gándhí, trvá na tom, že naše rozhodnutí v tom, kdy je nutné poškodit nebo zabít jiný život, závisí nejen na univerzální posvátnosti života, nejen na kontextu a jeho pragmatických a utilitárních okolnostech, ale také na úrovni naší etické vyspělosti. Čím více rozvíjíme svůj smysl pro úctu k životu, tím více jsme ohleduplní a dbající o jiné živé bytosti. Mimoto také doufá, že s kultivací naší morální citlivosti se linie, která odděluje nezbytné od zbytečného zabíjení, bude postupně posouvat, takže to, co se v minulosti jevilo být případem nezbytného ublížení a zabíjení, už tak nyní nevypadá.⁹⁴

Schweitzer tedy problém nejen rozpoznává, ale také nabízí jeho řešení. Ví, že lidem obvykle nečiní potíže přijmout povinnost činit kompromisy a oběti. Naše chyba podle něj spočívá v tom, že z nutnosti činíme ctnost a následně přijímáme relativitu etických hodnot. Zabíjení jiného života za účelem vlastního přežití je obecně chápáno jako morálně ospravedlnitelné, ale Schweitzer trvá na tom, že tomu tak není. Veškeré ničení a zraňování života za všech okolností odsuzuje jako zlo. Praktičnost a užitečnost

⁹³ SCHWEITZER, A. 1923. *The Philosophy of Civilization*. Překlad C. T. Campion. Amherst, N.Y. : Prometheus Books, 1987. ISBN: 0879754036, s. 317.

⁹⁴ CICOVACKI, P., *Albert Schweitzer's Ethical Vision: A Sourcebook*, New York: Oxford University Press, 2009. 264 s. ISBN 978-0-19-537788-0, s. 159.

našich rozhodnutí zničit další život, abychom sami přežili, nečiní takové činy morální, ani nás nezbuývají morální odpovědnosti vůči zničenému životu. A dokládá to tím, že i menší ze dvou zel je přeci stále zlo.⁹⁵

Stejně jako Isaiah Berlin, rusko-britský filosof, historik a teoretik, tvrdí Schweitzer, že lidská tragédie spočívá v tom, že je nucena si vybrat mezi neslučitelnými hodnotami. Skutečnost, že tyto hodnoty jsou neslučitelné, neznamená, že jsou méně hodnotné nebo méně morálně významné.⁹⁶ Zatímco Berlin je pluralistou, pokud jde o hodnoty v nejpřísnějším smyslu tohoto slova, Schweitzer upřednostňuje názor, že mezi mnoha neredukovatelnými hodnotami existuje jedna konečná morální hodnota. Tato konečná hodnota je úcta k životu.⁹⁷

4.1.1 Může Schweitzer zdůvodnit své stanovisko?

Jedním z vážných vnitřních problémů Schweitzerovy víry v jednu konečnou hodnotu je to, že jeho úcta k životu je spíše komplexní než elementární. Obsahuje totiž ve skutečnosti dva principy místo jednoho: *a) neničit život* a *b) zlepšovat život*, přičemž zlepšení života může být dále rozděleno způsobem, který se podobá rozlišení Roberta Nozicka mezi *etický tah* (volný překlad *ethical pull*) a *etický tlak* (volný překlad *ethical push*). Velmi zjednodušeně řečeno, v prvním případě jde o úsilí změnit chování sebe samého vůči druhým, zatímco v druhém případě o změnu chování druhých vůči sobě.⁹⁸ Logicky vzato, varianta (a) je něco docela jiného než varianta (b). Byť by mě Schweitzer jistě mohl přesvědčit o tom, že hodnota života v jeho pojetí je spíše morální než logická, měl bych se přesto ptát, zda může dokázat i to, že tato komplexní hodnota je zároveň také nejvyšším etickým principem.

⁹⁵ SCHWEITZER, A. 1923. *The Philosophy of Civilization*. Překlad C. T. Champion. Amherst, N.Y. : Prometheus Books, 1987. ISBN: 0879754036, s. 317.

⁹⁶ Esej „*The Pursuit of the Ideal*”. In: Berlin, *The Proper Study of Mankind*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 1998, s. 1–16.

⁹⁷ Esej „*Two Concepts of Liberty*”. In: Berlin, *The Proper Study of Mankind*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 1998, s. 191–242.

⁹⁸ NOZICK, R., *Philosophical Explanations*. Cambridge: Harvard University Press, 1981, s. 401–473.

Jak se ostatně shodlo již mnoho jiných Schweitzerových badatelů, v jeho etice pravděpodobně nikdy nenajdeme a priori pevnou stupnici hodnot. Sám Schweitzer se o žádnou ani nepokusil, byť by se čistě hypoteticky mohl inspirovat třeba tou, v níž věřil německý filosof Max Scheler, když rozlišoval mezi (i) hodnotami potěšení, (ii) životními hodnotami, (iii) duchovními hodnotami a (iv) hodnotami svátosti.⁹⁹ Domnívám se, že užitečnější by však bylo ještě pružnější a proměnlivější srovnání hodnot, které by pomohlo se dopátrat, co dělá jakoukoliv hodnotu nebo princip tím nejvyšším, ať už ve Schweitzerově nebo jiné etické teorii.

Schweitzerova etika je kritizována i českým filosofem Oskarem Krausem v knize *Albert Schweitzer: His Work and His Philosophy*, mimo jiné právě z důvodu absence jakékoliv tabulky či stupnice konkrétně vyjádřených hodnot. Současně Kraus odmítá názor, že Schweitzerova *subjektivní etika* úcty k životu je dílo filosofické. Více se Krausově kritice věnuji v kapitole 4.2.

I když tedy sám Schweitzer žádnou stupnici hodnot nikdy nedefinoval, pokusil jsem se přesto nalézt alternativní východisko v díle Nicolaie Hartmanna, který rozlišuje hodnoty na *základní* a *vysoké*. Jak ukázal tento autor, nepoužíváme jednu sjednocenou stupnici hodnot, nýbrž dvě: jednu založenou na příslušných silách a jednu na příslušných výškách uvažovaných hodnot.¹⁰⁰ V kontextu Hartmannovy teorie soudím, že aspekt úcty k životu, který zakazuje ničení života, patří mezi nejsilnější a nejzákladnější hodnoty, jaké máme. Je to základ všech ostatních vyšších hodnot. Druhý aspekt, zkvalitnění života, kterému Schweitzer rozumí z hlediska duchovního vývoje a seberealizace, sice patří mezi nejvyšší hodnoty, které známe, ale docela určitě není tato hodnota základní ani silná. Dvě Hartmannovy stupnice hodnot pracují v inverzním poměru: nejsilnější hodnoty jsou nejnižší a nejvyšší hodnoty jsou nejslabší. Musíme-li volit mezi porušením nejsilnější a nejnižší hodnoty na jedné straně a splněním nejvyšší a nejslabší hodnoty na straně druhé, Hartmann tvrdí, že je důležitější neporušovat silnější a nižší hodnotu. Když je porušena

⁹⁹ SCHELER, M., *Formalism in Ethics and Non-Formal Ethics of Values*. Překlad Manfred S. Frings a Roger L. Funk. Evanston: Northwestern University Press, 1973, s. 89–100.

¹⁰⁰ HARTMANN, N., *Ethics*. Překlad Stanton Coit. New York: Macmillan, 1932. 2. vydání, s. 451.

vyšší hodnota, přestupek je menší, tedy méně závažný; ovšem je-li naplněna silnější hodnota, záslužnost není větší, ale menší.¹⁰¹

Nyní se pokusím laicky aplikovat Hartmannovu teorii na výše popsany Schweitzerův duální princip. Předpokládám, že Schweitzer má jistě dobré důvody trvat na vzájemném propojení obou aspektů úcty k životu, tedy zachování života a zlepšení života. Přesto jsou i přes svou propojitelnost tyto aspekty oddělitelné. Pokud si musím mezi nimi vybrat, pak musím dát přednost spíše prvnímu aspektu než druhému. Je totiž snazší prokázat, že úcta k životu je nejzákladnější morální hodnotou, než že je hodnotou nejvyšší. Takový výsledek sice vede k určitému přehodnocení, ovšem nikoliv k významné devalvací Schweitzerovy etiky. Úcta k životu není pouze singulární morální hodnotou, nýbrž je ústřední morální hodnotou. Nejedná se však o hodnotu nejvyšší. I sám Schweitzer přece zdůrazňuje, že úcta k životu slouží jako základ pro další, vyšší cíle, jmenovitě pro individuální sebezdokonalování, bratrství všech lidských bytostí a, jak Schweitzer také očekával, jako základ trvalého míru ve světě.¹⁰² Z této podstaty se proto nemůže jednat o nejvyšší etický princip. Stále však hovořím v rovině Hartmannovy teorie, která se v žádném případě nemusí shodovat s tím, jak svou etickou teorii vnímal Schweitzer.

Nejen z tohoto důvodu si myslím, že si Schweitzerova etika zaslouží minimálně stejně důkladné prozkoumání, jaké je věnováno častěji diskutovaným etickým teoriím: konsekvencionalismu, kantianismu a etice ctnosti. Jakmile člověk začne přemýšlet o tajemství svého života a souvislostech, které ho pojí s životem, který naplňuje svět, nemůže nepřijmout princip úcty k životu za svůj život a také veškerý další život, který ho obklopuje. Bude jednat podle tohoto principu etického stvrzení života ve všem, co dělá. Jeho život bude ve všech ohledech obtížnější, než kdyby žil jen sám pro sebe, ale zároveň bude bohatší, krásnější a šťastnější. Jak říká Schweitzer, stane se místo pouhého života skutečnou životní zkušeností.¹⁰³

¹⁰¹ HARTMANN, N., *Ethics*. Překlad Stanton Coit. New York: Macmillan, 1932. 2. vydání, s. 451.

¹⁰² CICOVACKI, P., *Albert Schweitzer's Ethical Vision: A Sourcebook*, New York: Oxford University Press, 2009. 264 s. ISBN 978-0-19-537788-0, s. 162.

¹⁰³ SCHWEITZER, A., 1931. *Out of My Life and Thought: An Autobiography*. Překlad A. B. Lemke. Baltimore : Johns Hopkins University Press, 2009. 304 s. ISBN: 9780801894121., s. 233–234.

4.2 Schweitzerův racionalismus

Oskar Kraus ve svém díle *Albert Schweitzer: His work and his philosophy* napsal, že Schweitzer miluje racionalismus, stejně jako miluje Ježíše. Dluží nekonečně mnoho racionalismu, stejně jako dluží nekonečně mnoho Ježíši, a chce stát před světem jako ten, kdo přemýšlel o racionalismu až k jeho logickému závěru.¹⁰⁴

Zatímco Ježíšova etika je jednoznačně náboženská (teologická), Schweitzerova etika se mi vzhledem k argumentační rovině jeví spíše filosofická, byť mi připadá naprosto neadekvátní ji srovnávat s dílem velkých filosofů, protože její argumentační obsah je patetický a silně ovlivněný Schweitzerovými zážitky z dětství i obyčejným lidským soucitem. Za problematickou považuji zejména skutečnost, že primárním motivem této etiky je s největší pravděpodobností Schweitzerův osobní soucit a lítost (empatie), nikoliv závěr vyplývající z rozumové úvahy, byť je zde rozumová úvaha zpětně aplikována na možnosti řešení, jak se s tímto citovým komplexem vypořádat. To může představovat zásadní překážku pro jednoznačnou kategorizaci tohoto díla, které by se podle mého názoru neztratilo ani v rubrice Psychologie. Tím spíše, že ani sám Schweitzer se, pokud je mi známo, nikdy za filosofa neoznačoval, naopak otevřeně přiznával citové pohnutky, které daly jeho uvažování směr a sílu. Zároveň ale mají obě tyto etiky svůj racionální základ, a de facto vedou nezávisle na sobě k témuž závěru, že život je něco posvátného a nedotknutelného. Vrcholem Ježíšovy etiky lásky je otevření se Božímu království, kterého lze dosáhnout jen skrze lásku k bližnímu svému (druhé přikázání: „*Miluj bližního svého jako sebe samého!*“), kde pojmem *bližní* jsou míněni všichni lidé: „*Miluj svého bližního, věnuj mu svou důvěru, žij tak, aby se tvůj bližní mohl svěřit tobě. Žij tak, abys byl hoden jeho důvěry.*“¹⁰⁵

U Schweitzera při hledání podstaty jeho etiky úcty k životu musím především vycházet z výroku „*Já jsem život chtějící žít, uprostřed života chtějícího žít*“. Z něj totiž vyplývá, že veškerý život musí být považován za posvátný, protože právě takový vidí

¹⁰⁴ KRAUS, O. 1924 (druhé doplněné vydání 1928). *Albert Schweitzer: His Work and His Philosophy*. New York : Kraus Press, 2007. 88 s. ISBN: 1406750719, s. 72.

¹⁰⁵ Vira.cz, 2010 [online]. Arcibiskupství pražské. [cit. 11.7.2020]. Dostupné z: <https://www.vira.cz/texty/knihovna/kapitoly/miluj-sveho-blizniho>

Schweitzer sám i svůj vlastní život, když vychází z úcty ke svému vlastnímu životu a z něj vyplývající nutnosti stejné úcty k veškerému životu. Významný rozdíl spatřuji pouze v tom, že zatímco Ježíš svůj dar lásky vztahuje zejména k lidem (bližní = člověk), Schweitzer svoji etiku úcty k životu rozšiřuje na život všech bytostí bez rozdílu, na lidi, zvířata, rostliny, tedy na život sám. Zde se mohu opřít o Krausův výrok, že Schweitzer miluje Ježíše i racionalismus souběžně, nemiluje je tedy tak, jako by stáli proti sobě.¹⁰⁶ Domnívám se, že tímto tvrzením se nepřímě hlásí k blízkému vztahu mezi křesťanstvím a racionalitou, které je jedním ze základních východisek teologické reflexe a součástí teologické tradice již od prvních staletí (viz např. encyklika *Fides et Ratio* od Jana Pavla II.).

Schweitzerův obdiv k Ježíšovi a jeho hodnotám je zjevný také v jeho dopise Krausovi ze dne 5. února 1926, kde Schweitzer mimo jiné uvedl, že navzdory vnějším formálním rozdílům cítí, že Ježíšův *Weltanschauung* (světonázor) je totožný s tím jeho v tom, co by nazval jednoduchostí, nekonečností a hrdinstvím své etiky. Prostřednictvím *Weltanschauungu* a pohledu na život, který se v jeho mysli postupně vyvíjel, dokázal prý pochopit eschatologické pohledy na Ježíše, což mu umožnilo jednat spravedlivě vůči historickému Ježíši.¹⁰⁷ Zde se jasně ukazuje, že to, co ho k Ježíši tak nesmírně přitahuje, je právě racionální jednoduchost, která je jeho fanatickému *Weltanschauungu* tak vlastní.

Kraus se při studiu Schweitzerovy etiky úcty k životu pozastavuje především nad tím, že taková osobnost, jakou Schweitzer bezesporu je, požaduje řešení, které je podle jeho názoru až příliš elementární a naivní, a zároveň i nad tím, že nedůvěřoval síle rozumu při hledání odpovědi na hádanky vesmíru, a tím více věřil v iracionální sílu vůle.¹⁰⁸ Vůle, nejsilnější síla v jeho duchovním životě, zvítězila. Touží dospět k rozhodnutí reflexí, najít etickou a současně optimistickou odpověď na své otázky, až nakonec jednu nachází. Cítí bezmeznou lásku k životu, a proto se úcta k životu stává základním principem jeho etiky.¹⁰⁹

¹⁰⁶ KRAUS, O. 1924 (druhé doplněné vydání 1928). *Albert Schweitzer: His Work and His Philosophy*. New York : Kraus Press, 2007. 88 s. ISBN: 1406750719, s. 70.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 71.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 43.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 44.

Ve smyslu předchozího Krausova tvrzení o iracionalitě Schweitzerovy etiky, kvůli které mimochodem odmítá označit jeho dílo za filosofické, mohu jistě namítnout, že etika úcty k životu nemusí být nutně iracionální jen proto, že v ní Kraus nevidí zřetelný racionální důvod. To přece samo o sobě neznamena, že Schweitzerovy reflexe, optimismus a neomezená láska jsou rozumem neodůvodnitelné. Na druhou stranu nemohu zřejmě tvrdit ani opak. To, co zde Kraus říká o Schweitzerovi, by se dalo stejně dobře prohlásit o Wittgensteinovi a vlastně o všech filosofech, neboť každý filosof má nějakou *vůli k pravdě* – chce vědět, chápat, a to jak elementární, tak univerzální věci. Kraus sice výslovně neříká, že vůle je popřením racionality, ale pokud by tomu tak bylo, zajisté by se mýlil. Řekl bych, že Krausova kritika je v tomto smyslu příliš obecná a vágní na to, abych proti ní mohl vznést fundovanější námitku.

Na druhou stranu Kraus učinil jednu důležitou poznámku. Byť, jak tvrdí, je Schweitzer vázán požadavky historicko-kritické teologie, činí přesto úsudky o hodnotě doktrín a úhlech pohledu, když píše, že člověk by měl pracovat, aby byl nezávislý¹¹⁰, dále aby komunita nebyla duchovně ohrožena vlastní neuspořádaností a nečinností¹¹¹ a potažmo si napříč celou kapitolou s názvem *Mystika a etika* nemohl nevšimnout značné shody ve Schweitzerově pohledu na svět s viděním světa apoštola Pavla.¹¹² V tomto smyslu považuji Krausovy poznámky za správný a objektivní postřeh.

Zde jsem také objevil mimořádně zajímavou Krausovu poznámku o tom, že Schweitzer nerozlišuje mezi náboženským a filosofickým myšlením, spíše je skrytě sjednocuje.¹¹³ Schweitzer na tuto poznámku údajně odpověděl dopisem citovaným v *Epilogu* k druhému doplněnému vydání *Krausovy studie (1928)* ve smyslu vlastního doznání, že skutečně nerozlišuje dostatečně ostře mezi náboženským a filosofickým myšlením, nicméně tohle pro něj bylo prý vždy charakteristické.¹¹⁴ Mohu tedy vyvodit, že Schweitzer nemá vytyčenou přesnou hranici mezi tím, kde končí jeho zkušenost nebo

¹¹⁰ SCHWEITZER, A. 1930. *The Mysticism of Paul the Apostle*. Překlad William Montgomery. Baltimore : Johns Hopkins University Press, 1998. 444 s. ISBN: 9780801860980, s. 320.

¹¹¹ Tamtéž, s. 312.

¹¹² KRAUS, O. 1924 (druhé doplněné vydání 1928). *Albert Schweitzer: His Work and His Philosophy*. New York : Kraus Press, 2007. 88 s. ISBN: 1406750719, s. 45.

¹¹³ Tamtéž, s. 45.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 71.

poznání a kde začínají jeho úvahy, jeho mystika. Mystikou zde rozumím nárok na nahlédnutí do toho, co není člověku známo, tj. nárok na *znalost* věcí, které ani rozum ani zkušenost nemohou prokázat.

Podle Krause v sobě Schweitzerův pojem *úcta k životu* zahrnuje jak realizaci hodnot, tak i kontinuální zdokonalování těchto hodnot.¹¹⁵ Předpokládá tedy znalost toho, co má hodnotu a co je nejlepší. Toto bych interpretoval tak, že pokud Schweitzer mluví o etických *zdokonaleních*, pak ale také musí existovat nějaký standard etické dokonalosti a mělo by to být něco konkrétnějšího, než je Schweitzerovo dogma, že cokoliv slouží životu je dobré, zatímco cokoliv škodí životu je špatné.¹¹⁶ Logicky je zapotřebí nejprve nalézt odpověď na otázku, co přesně znamená *sloužit životu*. Již v předchozí kapitole jsem řekl, že ve své úctě k životu považuje Schweitzer za dobré jen ty věci, které slouží k ochraně a podpoře života, zatímco zničení nebo zranění života je za všech okolností zlo. Často však, jak ostatně poznal snad každý člověk již v rané fázi svého života, sice může něco být samo o sobě oprávněně chápáno jako zlo (např. zabití) a přesto, s ohledem na konečné důsledky, kdy například menší zlo umožnilo předejít ještě většímu zlu, je toto Schweitzerovo chápání zla nutno označit za přinejmenším relativní, možná i naivní.

Zde si Kraus, a já s ním souhlasím, všímá jisté dvojznačnosti, kdy je Schweitzer ve svém chápání zla na jednu stranu velmi striktní, když zásadně trvá na tom, že i relativní zlo není nic jiného než obyčejné zlo, zatímco jindy pozoruje určité zjemnění této striktnosti z jeho strany. Třeba když píše o zabití ryby, aby zachránil život zraněného pelikána, nabývám oprávněného dojmu, že takové jednání schvaluje a považuje za správné. Což však nemění nic na tom, že podle Schweitzera ani dobrý důsledek neospravedlňuje zlý skutek. Z této dvojznačnosti se zároveň vynořuje rozpor mezi Schweitzerovou etikou a lékařskou praxí. Zabil by snad Schweitzer psa nebo kočku, aby zachránil pelikánův život? Od někoho, kdo miluje život a píše o něm celoživotní etické dílo, si vůbec nedokážu něco takového představit. Ani Kraus nevěří, že by tak učinil.¹¹⁷ Připadá mi skutečně trochu přitažené za vlasy připustit, byť jen na okamžik, že kdyby

¹¹⁵ KRAUS, O. 1924 (druhé doplněné vydání 1928). *Albert Schweitzer: His Work and His Philosophy*. New York : Kraus Press, 2007. 88 s. ISBN: 1406750719, s. 47.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 48.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 49.

například pelikán potřeboval operaci, tak by Schweitzer byl ochoten kvůli ní obětovat čas chirurga při záchraně lidského života. Služba lidskému životu je (a musí být) přece pro každého lékaře na prvním místě. Dlužno dodat, že skutečné jednání, resp. rozhodování Schweitzera v jeho životní roli lékaře dává těmto pochybnostem plně za pravdu.

Ve výše nastíněné podobě Schweitzerova skutečného rozhodování v roli lékaře spatřuji zřetelný osobní sklon k upřednostňování hodnotnějších forem života před méně hodnotnými, což pochopitelně neuniklo pozornosti ani samotného Krause. Otázkou však nadále zůstává, zda Schweitzer tato rozhodnutí činí na základě nějaké přirozené hodnoty života či hierarchie mezi životními formami. Schweitzer ve svém díle jasně říká, že celý život je posvátný a rovnocenný ve své vlastní hodnotě, přičemž žádný život nemá více etického práva na existenci než jiný. Není však právě jeho vlastní jednání svědectvím o tom, že i navzdory uznání rovnocennosti všech forem života jsou si některé z nich rovnější než jiné?

Podle Krause mají ve Schweitzerově rozhodování zjevnou přednost inteligentnější a citlivější formy života, tj. formy, které mají nejsilnější interaktivní vztah s člověkem, před těmi ostatními, například pelikán stojí z tohoto hlediska nad rybou.¹¹⁸ Z toho však ještě nevyplývá, že tato priorita je zároveň i logicky nebo eticky odůvodněná. Domnívám se, že zde nejen není možné odůvodnit výběr, který Schweitzer dělá, ale ani prokázat, že jsou tato rozhodnutí nesprávná. Schweitzer pouze říká, že rozhodnutí, která děláme, mají subjektivní ráz (viz kapitola 4.4), čímž zdánlivě uniká od požadavku na jakékoliv další zdůvodnění. Toto osobně považuji za jedno ze slabých míst Schweitzerovi etiky – proč by vůbec měla doznat nějaké větší popularizace, když vlastně postrádá zřetelný elementární důvod pro svou závaznost, platnost a uznání?

Zaujala mě Krausova úvaha nad tím, zda vůbec může existovat něco jako subjektivní etika coby protiklad k etice objektivní. Zatímco Kraus dospívá k závěru, že mohou existovat pouze subjektivní prvky v etice, která však má striktně objektivní povahu¹¹⁹, osobně se domnívám, že otázka objektivity a subjektivity etiky by mohla být

¹¹⁸ KRAUS, O. 1924 (druhé doplněné vydání 1928). *Albert Schweitzer: His Work and His Philosophy*. New York : Kraus Press, 2007. 88 s. ISBN: 1406750719, s. 49.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 50.

současně otázkou morality v témže smyslu, v jakém utváříme společenský mrav a svou vlastní individuální morálku, která je na něm de facto zcela nezávislá.

Dále se Kraus přesouvá k otázce, zda je vůbec možné mluvit o etice, když člověk, ať už dělá cokoli, přece vždy nějakému životu škodí, a proto se páčání zla vyhnout nemůže.¹²⁰ Tato otázka je skutečně dalším logickým vyústěním až příliš striktního chápání zla ze strany Schweitzera. Není to ovšem zdaleka jediná otázka, nad kterou by i sám Schweitzer musel přinejmenším chvíli tápat. Napadá mě jiná obdobná otázka: Když už nám není umožněno nepáchat zlo, chováme se eticky alespoň tím, že si uvědomujeme, že to zlo páčáme? Nebo jsme snad od přirozenosti neetické osoby bez sebemenší šance na nápravu? To by jistě bylo poněkud bláhové tvrzení, které je navíc v rozporu s Ježíšovým učením, jímž se i sám Schweitzer přece hluboce inspiruje. Jestliže je něco pro náš život samo o sobě žádoucí či nevyhnutelné, ale neobejde se to bez důsledků pro nějaký jiný život, obvykle to přijímáme jako samozřejmost, ale zjevně nám to nedává právo tyto důsledky ignorovat. Což ostatně tvrdí i Schweitzer, když mluví o nevyhnutelnosti zničit život. Rozumím tomu tak, že soud o nevyhnutelnosti musí vyplynout z vlastní morální reflexe každého člověka obdařeného rozumem.

Kraus otevírá ještě další zajímavou otázku: Pokud je Sokratova etika založena na přírodních skutečnostech (*facts of nature*), kde vlastní dokonalost a jedinečnost člověka představují faktickou otázku, proč bychom tedy neměli říkat, že Schweitzerova etika je rovněž založena na přírodních skutečnostech – samozřejmě nikoliv na stejných jako u Sokrata.¹²¹ I v tomto ohledu s Krausem souhlasím, byť sám nepovažuji otázku názvosloví za nikterak důležitou pro pochopení či význam Schweitzerovi etiky.

Kraus si myslí, že v hodnotách ve všech sférách života existuje něco, co odpovídá *řádu nebo prioritě* a tomu odpovídající oprávněné akty preferencí¹²², čemuž já osobně rozumím jako jednání v souladu s obyčejným žebříčkem hodnot vystavěným na prosté lidské racionalitě. Tímto konstruktem se zajisté pokouší uštědřit Schweitzerově etice další ránu do slabin, když prohlašuje, že žádný etický systém nemůže být opodstatněný, když

¹²⁰ KRAUS, O. 1924 (druhé doplněné vydání 1928). *Albert Schweitzer: His Work and His Philosophy*. New York : Kraus Press, 2007. 88 s. ISBN: 1406750719, s. 51.

¹²¹ Tamtéž, s. 51.

¹²² Tamtéž, s. 52.

tyto akty preferencí přehlíží ve jménu Ježíšova slova, které přitom nebylo v tomto obecném významu vůbec zamýšleno¹²³ a jde tedy pravděpodobně o jeho desinterpretaci (v Markově evangeliu 3.4 je Ježíš kritizován za to, že vyléčil muže s odumírající rukou v sobotu, ale odpoví: „*Je dovoleno činit dobrý skutek v sobotu – nebo zlý? Zachovat život – nebo jej zničit?*“).

Nemohu si nepovšimnout, že Kraus zde hovoří o *řádu nebo prioritě*, jako by to byla nějaká objektivní záležitost. Souhlasím, že činíme rozhodnutí založená nikoliv na náhodě, nýbrž na víceméně ustáleném životním řádu a osobních prioritách/preferencích, ale není mi zřejmé, proč by nutně musel existovat jakýsi systém hodnocení, který naše rozhodnutí odůvodňuje a je způsobilý je vyhodnotit jako spíše etická než neetická. Kdybych předpokládal, že se Schweitzer rozhodl nezabíjet ryby a místo toho nechat zraněného pelikána zemřít, co by v tomto případě prokázalo, že se mýlil, když se rozhodl spíše pro tuto volbu než její opak? Mám silný dojem, že nejspíš vůbec nic. Proto ani zmíněné Krausovo tvrzení, že v hodnotách ve všech sférách života existuje něco, co odpovídá *řádu nebo prioritě* podle mého názoru nevychází z ničeho evidentního ani logicky nutného. Pokud jde o navazující Krausovo tvrzení, že žádný etický systém není oprávněn tento řád ignorovat¹²⁴, nemohu ani zde dospět k jinému závěru. Pokud je mi známo, tak Schweitzer tento Krausův požadavek ve svém díle nijak nezohledňuje; místo toho popírá, že se zakládá na pravdě. Nemohu se zbavit dojmu, že Schweitzer má v této věci pravdu a že ani Krausův pokus o racionální argumentaci není náležitě podložen fakty a odůvodněním; tedy vlastně tím, co on sám vytýká Schweitzerovi jako jeho slabinu.

Jeden z klíčových bodů Krausovy kritiky Schweitzerovy etiky úcty k životu hovoří o tom, že každý systém etiky potřebuje nějakou tabulku hodnot alespoň přibližně podobnou té, kterou se pokusili sestavit Platón a Aristoteles, a že v prvním svazku svého filosoficko-etického pojednání sám Schweitzer uznává nutnost úcty k pravdě, a proto také staví období racionalismu na vyšší úroveň než období romantismu, které následovalo po něm, neboť toto druhé období úcty k pravdě podle jeho názoru již ignorovalo.¹²⁵ K tomuto

¹²³ KRAUS, O. 1924 (druhé doplněné vydání 1928). *Albert Schweitzer: His Work and His Philosophy*. New York : Kraus Press, 2007. 88 s. ISBN: 1406750719, s. 52.

¹²⁴ Tamtéž, s. 51.

¹²⁵ Tamtéž, s. 53.

bych pouze rád poznamenal, že i v tomto případě Kraus patrně nesprávně hodnotí Schweitzerův pohled, totiž že to, co romantismus zanedbal, bylo použití rozumu jako vodítka, jak bychom měli myslet a žít svůj život, když místo rozumu upřednostnil jakýsi méněcenný iracionální pocit. Více se tomuto tématu věnuji v následující kapitole.

4.3 Schweitzerův pohled na osvícenství

Na počátku 19. století přichází v reakci na racionalismus jeho velká opozice v podobě romantického hnutí, které slovy Schweitzera opovrhovalo a zdeformovalo to, co bylo do té doby největším a nejcennějším projevem duchovního života člověka, který svět dosud viděl, totiž víra v myšlení a úcta k pravdě.¹²⁶ Dalo by se říci, že Schweitzer svou příslušnost k osvícenství rozhodně nezapřel, když psal v době fašistického a komunistického zákazu individuálního myšlení. To bylo totiž úkolem pouze pro Stranu, která zavazovala své členy k umlčení individuálního úsudku.

Domnívám se, že racionalismus ve Schweitzerově interpretaci znamenal víc než jen myšlenkové hnutí, které se odehrálo na přelomu 18. a 19. století. Byl to pro něj také nezbytný prvek běžného duchovního života. Podle něj je veškerý skutečný pokrok ve světě vytvořen racionalismem a dodává, že intelektuální přínos z období, které se historicky označuje jako racionalistické, je neúplný a neuspokojivý.¹²⁷

Albert Schweitzer nikdy neměl uznání pro klasicismus ani středověk, oba tyto proudy odmítá. V jeho vizi vše, co západní civilizace nabízí, je produktem osvícenství, ve kterém se narodil, a také věřil v použití rozumu všude, kde je to možné.¹²⁸ Rád bych k tomu poznamenal, že důsledné uplatňování přirozeného rozumu na naši zkušenost ze světa, včetně etiky, která je rovněž charakteristická úctou k pravdě a hledáním smyslu života, nezačala až v osvícenství, jak tvrdí Schweitzer, ale již mnohem dříve u Řeků, zvláště pak s jeho symbolem Sokratem. Čím více Schweitzer uznává, že někteří raně středověcí myslitelé umlčeli rozum ve jménu víry, tím spíše italskou renesanci považoval

¹²⁶ SCHWEITZER, A. 1923. *The Philosophy of Civilization*. Překlad C. T. Champion. Amherst, N.Y. : Prometheus Books, 1987. ISBN: 0879754036, s. 87.

¹²⁷ Tamtéž, s. 88.

¹²⁸ Tamtéž, s. 89.

nikoliv za pouhé znovuzrození klasického umění, ale hlavně za znovuzrození klasického myšlení.¹²⁹

Zdá se mi z toho patrné, že pro Schweitzera stál věk osvícenství v diskurzu rozumu výše než věk filosofů Řecka nebo kterýkoliv jiný. V tomto smyslu se mi tato Schweitzerova vize jeví poněkud omezená a domnívám se, že jeho slepé následování v odsuzování středověku a života víry by bylo silně ochuzující jak z hlediska pochopení historie, lidské povahy a toho, co člověk hledá a potřebuje, tak i pro samotnou víru v božské zjevení a prozřetelnost. Podobně nesouhlasný postoj nacházím rovněž u Fredericka Coplestona, který říká, že jediné, co mohlo být na osvícenství opravdu nové, byla skutečnost, že přírodním vědám bylo povoleno se plně rozvinout bez jakýchkoliv etických limitů ve svém zkoumání, dále pak vynález sociálních věd a princip, že veškerá práce by se měla odehrávat v mantinelech přirozeného světla rozumu samotného.¹³⁰

Copleston tvrdí, že slovo racionalismus, jak jej používá Schweitzer, nemá nic společného s racionalismem Reného Descarta a jeho následovníků, který, ač popírá, že zjevení má nějaké místo ve filosofii, byl ve všech ostatních ohledech pouhým pokračováním středověkého způsobu myšlení. Namísto toho má racionalismem Schweitzer podle něj na mysli dvojité ověřování pravdy prostřednictvím logiky a empiriky (nikoliv jen samotnou logikou).¹³¹

Schweitzer podle vlastních slov věří, že počátkem veškerého duchovního života jakékoliv skutečné hodnoty je odvážná víra v pravdu a její otevřené vyznání. Ani nejhlubší náboženská zkušenost, má-li mít skutečný a hluboký základ, se dle jeho mínění neodcizuje myšlence a je schopna z ní odvozovat. Tak například i samotná úvaha o smyslu života má podle něj už sama o sobě hodnotu. Sám však patrně už nedoufá, že by někdy tato hodnota mohla být naplněna, když ve své knize otevřeně běduje nad tím, kolik toho již mohlo být dosaženo ve zlepšení našich stávajících poměrů, kdybychom my

¹²⁹ SCHWEITZER, A. 1923. *The Philosophy of Civilization*. Překlad C. T. Champion. Amherst, N.Y. : Prometheus Books, 1987. ISBN: 0879754036, s. 89.

¹³⁰ COPLESTON, F. CH. 1960. *A History of Philosophy, Vol. 6: Modern Philosophy, from the French Enlightenment to Kant*. New York : Image, 1993. 528 s. ISBN: 0385470436, s. 45.

¹³¹ Tamtéž, s. 46.

všichni obětovali jen tři minuty každý večer na to, abychom upřeli své zraky do nekonečného světa hvězdných nebes a rozjímalí o nich.¹³²

Soudím, že ani Schweitzerovo vychvalování (osvícenského) racionalismu není tak docela bezbřehé. Je to patrné z jeho výroku, v němž uznává, že ačkoliv etika pozdější stoické panteistické mystiky má spřízněnost s Pavlovou etikou, je co do hloubky a živé energie mnohem níže stojící.¹³³ Navzdory svým chvalozpěvným poznámkám o osvícenství ve své knize připouští, že uvažování o naší existenci nevyhnutelně vede k naučené nevědomosti, tzn. mystice. V tom podle něj spočívá limit racionalismu.¹³⁴

Velcí řeční myslitelé sokratovského věku se podle Schweitzera domnívali, že lze vědět vše, co je důležité vědět. Jejich rozum jim neříkal, že nevědí nic, co by stálo za vědění, ba právě naopak, že důkladné uplatňování rozumu lze rozšířit do všech oblastí života a myšlení, a tím o nich získat (to důležité) vědění.¹³⁵

4.4 Subjektivní etika Alberta Schweitzera

Kraus několikrát opakuje, že každý etický systém potřebuje tabulku hodnot, ale u Schweitzera žádnou nevidí. Poukazuje na to, že Schweitzer ve druhé části své *Filosofie civilizace* neuznává Platónovu ani Aristotelovu etiku, ve skutečnosti obě soudí jako neúspěch. Neexistuje jediné pojednání, ve kterém by (Schweitzer) uznal, že etika potřebuje tabulku hodnot podobnou té, kterou se pokusili sestavit Platón a Aristoteles. Právě naopak.¹³⁶

Poukazuje přitom na to, že Schweitzer říká, že volba, kterou činí v případě ryby a pelikána, resp. lidského pacienta a pelikána-pacienta, je subjektivní volbou – coby protikladu k volbě objektivní ve smyslu převzaté z tabulky hodnot (za předpokladu, že

¹³² SCHWEITZER, A. 1923. *The Decay and the Restoration of Civilization, Vol. 1: The Philosophy of Civilization*. Londýn : Forgotten Books, 2016. 126 s. ISBN: 1440042187, s. 102-103.

¹³³ SCHWEITZER, A. 1930. *The Mysticism of Paul the Apostle*. Překlad William Montgomery. Baltimore : Johns Hopkins University Press, 1998. 444 s. ISBN: 9780801860980, s. 308.

¹³⁴ Tamtéž, s. 308.

¹³⁵ PLATÓN, *Obrana Sókratova*, 21d. Překlad Jaroslav Ludvíkovský. Praha : Odeon, 1971. 102 s. ISBN: 9788072981403.

¹³⁶ KRAUS, O. 1924 (druhé doplněné vydání 1928). *Albert Schweitzer: His Work and His Philosophy*. New York : Kraus Press, 2007. 88 s. ISBN: 1406750719, s. 54.

tato by objektivní byla). Kraus namítá, že je nesmysl nazývat volbu subjektivní, pokud nestanovíme kritéria pro to, co by v tomto kontextu byla objektivní volba.¹³⁷

Kraus se také pozastavuje nad Schweitzerovou ideou subjektivní volby a tuto ideu proměňuje v širší diskusi, kde stěžejní jsou následující otázky, které však ponechává otevřené:

- Je etika racionální?
- Může být etika subjektivní?
- Musí tedy existovat objektivní etika?
- Jak by racionální etika měla vypadat?¹³⁸

4.4.1 Ryba a pelikán

Schweitzer přiznává, že svět nám přináší hrůzu nahánějící drama, ve kterém je vůle žít rozdělena mezi všechny živé bytosti a postavena proti sobě navzájem. Jedna existence jedná v zájmu zachování sebe sama na úkor druhé; jeden ničí druhého.¹³⁹ Sám tuto hrůzu připodobňuje k vlastnímu dávnému prožitku, kdy jednoho dne koupil od vesničanů mladého mořského orla, který uváznuv v písku, aby ho zachránil od krutých rukou. Ale pak se musel rozhodnout, zda by jej měl nechat hladovět, nebo zabít několik malých ryb každý den, aby ho udržel naživu. Rozhodl se pro druhou možnost, ale každý den mu odpovědnost za obětování jednoho života kvůli druhému způsobovala bolest.¹⁴⁰

Chápu to jako drsnou, ale naprosto přirozenou povahu života, že tím, jak stojí všechny živé bytosti před tímto dilematem vůle k životu, jsou všechny tyto bytosti neustále nuceny zachovat svůj vlastní život a život obecně jen za cenu jiného života. Nacházejí se na příslovečném bojišti, které jim život přichystal. V čem se tedy liší Schweitzerův postoj oproti postoji, který v naší civilizaci považujeme za zcela normální a běžný? Podle Krausova názoru v zásadě pouze v tom, že pokud respektujeme etiku úcty

¹³⁷ KRAUS, O. 1924 (druhé doplněné vydání 1928). *Albert Schweitzer: His Work and His Philosophy*. New York : Kraus Press, 2007. 88 s. ISBN: 1406750719, s. 54.

¹³⁸ Tamtéž, s. 55.

¹³⁹ SCHWEITZER, A., 1931. *Out of My Life and Thought: An Autobiography*. Překlad A. B. Lemke. Baltimore : Johns Hopkins University Press, 2009. 304 s. ISBN: 9780801894121, s. 158.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 159.

k životu, pak poškozujeme a ničíme život pouze v případě nutnosti a nikdy z bezmyšlenkovitosti.¹⁴¹

Jakkoliv rozumně tento Schweitzerův postoj vypadá, nemohu se zbavit dojmu, že není v žádném smyslu nový nebo revoluční – řekl bych, že jde o normálně odpovědný životní styl. Jak často se nám stává, že zabíjíme z bezmyšlenkovitosti? Upřímně nevím, ale pokud tak činím, pravděpodobně bych o tom věděl. Pokud se tedy nebavíme o životě na úrovni mikrobů. Pak by totiž nejen každá uklízečka musela být obviněna z neetického jednání, když vědomě používá čističe, které prokazatelně zbavují života mnoho bakterií, a přitom takové jednání není z pohledu Schweitzerovy etiky nevyhnutelně nutné. Stejný odsudek by zřejmě musel padnout na většinu výrobců drogistického zboží a potažmo i lékaře a výrobce léčiv, protože přece viry a bakterie, které v nás parazitují a způsobují nám různé nemoci, jsou také životem, který je podle etiky úcty k životu nutné zachovat a podporovat. Tím spíše, když by šlo o nemoci nikoliv smrtelné a nebylo by tak nutné volit mezi naším a jejich životem. Dnes tak popularizované nošení roušek a používání dezinfekcí na ruce je podle mého názoru dalším úsměvným příkladem jednání proti této etice. Můj ironický pohled na věc by se jistě změnil, pokud by Schweitzer připustil, že nevyhnutelností může být i zlepšení, resp. zkvalitnění jednoho života na úkor obětování jiného života. K tomu se však, pokud je mi známo, nikdy nevyjádřil a považuji za mimořádně nepravděpodobné, aby takovou výjimku připustil. Byla by přece do očí bijící nespravedlnost jakkoliv zvýhodňovat jeden život na úkor jiného. Pokud by si však chtěl zachovat čistý štít coby lékař usilující o zahubení živých mikroorganismů v lidském těle, pak by ji zřejmě připustit musel.

Kraus tvrdí, že subjektivní etika není ve skutečnosti vůbec žádnou etikou a Schweitzerův princip úcty k životu je v nejkrajnějších případech subjektivní. Jako příklad, kde se zdá nemožné použít Schweitzerův princip, uvádí, že pokud by nechal zraněného pelikána zemřít, poškozuje život, a proto je neetický. Pokud zabije ryby, aby zachránil pelikána, tak i když se chová morálně-eticky tím, že podporuje život (pelikánův), stále se chová nemorálně-neeticky poškozováním života (tj. zabíjením

¹⁴¹ KRAUS, O. 1924 (druhé doplněné vydání 1928). *Albert Schweitzer: His Work and His Philosophy*. New York : Kraus Press, 2007. 88 s. ISBN: 1406750719, s. 236.

ryb).¹⁴² Jde v zásadě o analogii k tomu, co jsem psal v předchozím odstavci. Ať už přece udělá cokoliv – ať už si vybere jakoukoliv možnost – je to za těchto okolností podle Schweitzerovy zásady zlé. Trochu paradoxně ani sám Schweitzer jeho námitku nerozporuje, když říká, že dobré svědomí je vynálezem ďábla.¹⁴³

Naprosto totožná situace musí nastat třeba při záchraně brouka z louže, když přece vím, že se brouci se živí kořeny travnatých rostlin a jejich krmení samozřejmě ohrožuje život těchto rostlin. Když ho zachráním, činím tak s vědomím, že zabiju rostlinu. V čem by tedy měla spočívat etika mého jednání? Mám se snad nějak rozhodnout, či život má větší hodnotu a ten méně hodnotný obětovat? Na základě jakých kritérií? Pokud bych měl zabít pouze v nutnosti, v čem mám zde onu nutnost spatřovat? Oba dva životy jsou přece svým způsobem nutné – nebo je snad jeden z nich nutnější než druhý? Ba co víc, oba životy by měly být rovnocenné. Přiznávám, že v tomto kontextu je pro mě Schweitzerova etika širším souborem otázek než odpovědí na ně.

Při hledání východiska se mohu zlehka opřít o Schweitzerovo tvrzení, že etické je být si vědom rozhodnutí, která přijímám, stejně jako být si plně vědom nemorálnosti své prosté existence, neboť musím poškodit život, i když jej podporuji (cena za zachování jednoho života je škoda způsobená druhému).¹⁴⁴ Ve své laické interpretaci z toho vyvozují, že se mohu svobodně rozhodnout, který život obětuji, a žádná z možností nebude neetická, pakliže přijmu nemorálnost svého rozhodnutí.

4.4.2 Je Schweitzerova etika etikou?

Pojem etika zpravidla rozlišuje mezi správným a špatným. Ve Schweitzerově etice však neexistuje správné, pouze špatné. To, co člověk dělá, je špatné. Jediným možným správným je uvědomit si, že člověk jedná špatně. Dovolím si použít srovnání např. se Sokratovskou etikou, kde špatné jednání je jednání v rozporu se specifickou dokonalostí

¹⁴² KRAUS, O. 1924 (druhé doplněné vydání 1928). *Albert Schweitzer: His Work and His Philosophy*. New York : Kraus Press, 2007. 88 s. ISBN: 1406750719, s. 237.

¹⁴³ SCHWEITZER, A., *Nauka úcty k životu*. Překlad Věra Kovaříčková. Praha : Lyra Pragensis, 1974. 85 s, s. 84.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 84.

– racionální morální ctností, která je člověku vlastní, nebo Kantovou etikou kategorických imperativů, kde jakékoliv jednání v rozporu s těmito imperativy je špatné. A tak se nemohu nezeptat: je Schweitzerova etika vůbec etikou?

Opět si vypůjčím některé myšlenky z Krausovy knihy, kde v zásadě souhlasí se Schweitzerem v tom, že nelze říci, že jeden život má podstatnější hodnotu než jiný, i v tom, že je pro člověka dobré, když životu (vlastnímu i životu druhých) prospívá, než když mu škodí.¹⁴⁵ Kromě toho však také Kraus vyžaduje měřítko hodnoty, jenže takové měřítko neexistuje: život je život a ve své celistvosti musí být považován za posvátný. Jakýkoliv jiný názor by byl například i z hlediska sokratovské filosofie nesprávný: „*Nemysli si, že jsi moudrý, když nejsi, nemysli si, že víš, co nevíš.*“¹⁴⁶ V opačném případě by přece šlo o arogantní předpoklad, že vím, co nevím a, zdá se, ani nemohu vědět o jiných životních formách. Co může člověk vědět o duších ryb a ptáků, s výjimkou toho, že je může srovnat se svým vlastním životem? Co dělá srovnání s člověkem východisko pro posuzování hodnoty jiných forem života? Žádnou obecně závaznou odpověď neznáme. A je vůbec takovéto uznání skutečnosti něčím přínosné pro etický život? Je to bezedná studna otázek, na které se Schweitzer snažil najít odpovědi, ale očividně ne vždy se mu to podařilo.

Na druhou stranu považuji za nesporné, že spíše než o hledání jasných odpovědí na otázky šlo Schweitzerovi o podnícení široké debaty založené na myšlení jakožto místa střetu vůle a vědění. Myšlení hraje ve Schweitzerově etice podstatnou roli, když říká, že chovat se eticky znamená upřímně myslet a že myšlení se stává naivním, pokud se vůle dožaduje vědění odpovídajícího vnitřním pohnutkám.¹⁴⁷ Rozumím tomu tak, že má-li být myšlení zbaveno subjektivního zkreslení, nesmí vycházet z našeho individuálního přání, čeho bychom se svým myšlením chtěli dopátrat. S tímto nemohu nesouhlasit. Jistě ne nadarmo se říká, že člověk věří tomu, čemu věřit chce, a jakékoliv vysvětlování je proto zbytečné.

¹⁴⁵ KRAUS, O. 1924 (druhé doplněné vydání 1928). *Albert Schweitzer: His Work and His Philosophy*. New York : Kraus Press, 2007. 88 s. ISBN: 1406750719, s. 238.

¹⁴⁶ PLATÓN, *Obrana Sókratova*, 29a. Překlad Jaroslav Ludvíkovský. Praha : Odeon, 1971. 102 s. ISBN: 9788072981403.

¹⁴⁷ SCHWEITZER, A. 1923. *The Philosophy of Civilization*. Překlad C. T. Champion. Amherst, N.Y. : Prometheus Books, 1987. ISBN: 0879754036, s. 276.

I sám Kraus zmínil tezi pocházející od Sokrata: „*Neříkej více, než co víš.*“¹⁴⁸ (což je ve skutečnosti Wittgensteinova interpretace). Tato teze je čistě filosofická. V kontrastu k ní stojí náboženská víra, které nejde o to, co vím, ani nejde o čistý akt vůle coby chtění věřit. Každá víra v sobě nese část myšlení a část naivity. Schweitzer říká, že v jeho životě není místo, kde věří, že pravdou je to, co neví, že je pravdou.¹⁴⁹ A tak se Schweitzerovo náboženství („*všechno, co jsem, je člověk, který se snaží žít své náboženství*“¹⁵⁰) neshoduje s tím, čemu se běžně říká náboženství, a to proto, že je založeno nikoliv na víře ve zjevení, ale na poznání (byť omezeném) tohoto světa: „*já jsem vůle žít uprostřed jiných vůlí žít*“ přece není nic jiného než poznání vlastního života v tomto světě.

¹⁴⁸ KRAUS, O. 1924 (druhé doplněné vydání 1928). *Albert Schweitzer: His Work and His Philosophy*. New York : Kraus Press, 2007. 88 s. ISBN: 1406750719, s. 239.

¹⁴⁹ MARSHALL, GEORGE N. 1966. *An understanding of Albert Schweitzer*. New York : Philosophical Library, 1966. 180 s. ASIN: B000IG9Q60, s. 17.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 17.

5 Závěrečné zhodnocení výsledků textové analýzy

Přestože je koncept úcty k životu všeobecně dobře znám, byl interpretacemi různých pozdějších autorů vystaven řadě zkreslení, která považuji za důležité konfrontovat a pokusit se lépe pochopit, co tímto pojmem vlastně Schweitzer původně myslel. To je dle mého názoru první krok k tomu, abychom dokázali objektivně posoudit, nakolik může být jeho etické myšlení poučné, resp. přínosné pro současné teologické diskuse o hodnotě života a z nich de facto vyplývající aplikované přístupy pro zacházení s životem v každodenní praxi. Osobně jsem přesvědčen, že takové diskuse mají potenciál změnit náhled například na zneužívání zvířat, ať už k vědeckým pokusům, v oděvním průmyslu, v potravinářství, při lovu pro potěšení, peníze či sběr trofejí a konče jejich držetím ve víceméně bídných podmínkách zoologických zahrad. Jistě by se našla řada dalších příkladů, která se nemusí týkat pouze zvířat, ale i rostlin a lidí, zvláště pak těch z velmi chudých poměrů.

Ačkoliv se nepovažuji za osobu, která by aktivně podporovala úsilí spolků pro ochranu zvířat či ochranu přírody, nepochybuji o tom, že v této oblasti máme jako lidská civilizace nevyčerpatelný prostor ke zlepšování a že mnoho stávajících průmyslových aktivit, jimiž v konečném důsledku bezohledně ničíme jiný život, je nadbytečných až zcela postradatelných. Pro mě osobně je to například výroba plastů, které by jistě šlo nahradit materiálem šetrnějším k přírodě a zejména mořským živočichům, byť za cenu vyšších výrobních nákladů. Osobně vnímám hluboký rozpor mezi tím, co se lidská konzumní společnost domnívá, že potřebuje, a co opravdu potřebuje. Tuto osobní reflexi pokládám za činitel mající zcela klíčový dopad na to, jak se svobodně rozhodneme zacházet s jiným životem. Přesto bych nerad odbočoval od meritů této práce do sféry vlastních úvah bez jakékoliv návaznosti na další autory.

Domnívám se, že prvním a zároveň nejvíce zkreslujícím činitelem v interpretacích Schweitzerovy etiky jinými autory je legismus (též označený jako legalismus), který vyjadřuje přesvědčení, že naprostá většina lidské populace primárně hledí na své vlastní zájmy i na úkor ostatních, a proto je toto (z etického hlediska škodlivé) jednání potřeba

regulovat zákazy a hrozbou trestu, tedy zákonem. Na rozdíl od mnoha pozdějších interpretů však Schweitzer nikdy nenavrhol úctu k životu jako nějaký nový morální zákon, nýbrž výhradně jako etickou mystiku. Jeho etická mystika vychází z reflexe klíčového konceptu vůle k životu. Schweitzer si uvědomuje, že to, co činí etiku etickou, je přece samotný projev naší vůle žít. Schweitzerovo konkrétní použití termínu vůle k životu je navíc odvozeno (nikoliv beze změny) od Arthura Schopenhauera. Spojitost s dílem Arthura Schopenhauera je v kontextu pochopení Schweitzerovy etiky důležitá minimálně v tom smyslu, že by bylo dobré vědět, nakolik je tato etika ve skutečnosti Schweitzerova a nakolik Schopenhauerova. Určit jednoznačnou hranici mezi těmito dvěma autory však nedokážu bez důkladné znalosti díla Arthura Schopenhauera.

Na základě prostudovaných zdrojů mohu shrnout, že Schweitzerův argument, o který se opírají veškerá jeho tvrzení o přítomnosti vůle k životu ve všech živých bytostech nezávisle na sobě, spočívá převážně v otázce, zda jsou znalosti získané z vnitřní zkušenosti vůle k životu spolehlivější než znalosti odvozené z empirického zkoumání vnějšího, fyzického světa. Jeho základní myšlenka je, že veškerá realita musí, stejně jako on sám, mít nějakou vnitřní přirozenost (vůli k životu), a používá tuto představu k novému popisu vztahu mezi já, jiným životem a Bohem. Neempirická kvalita vůle jako základního já je však spíše počátečním předpokladem (východiskem) než závěrem jeho práce, ačkoliv je jinými autory často mylně formulovaná, resp. interpretovaná způsobem, jako by se jednalo o zprávu o prokázané skutečnosti nebo dokonce o výsledek Schweitzerova celoživotního zkoumání. Takové případy jsou podle mne buď nepochopením jeho etiky, nebo vědomou snahou o její zjednodušení do té míry, v jaké může být snadno uchopena a představena široké veřejnosti, a to i za cenu mimořádných desinterpretací.

Jak jsem již v této práci opakovaně zmiňoval, z úvah o vůli k životu odvozuje Schweitzer etiku úcty k životu. Jeho etická mystika začíná osobní reflexí sebe sama v tomto konečném světě, který spojuje lidi s nelidským životem a Bohem, kterého sám ve svém díle označuje jako nekonečnou vůli žít. Tuto osobní reflexi demonstruje neméně opakovaným faktem vědomí „*Jsem život chtějící žít...*“. Lze ale identifikovat onen nejniternější a nejhlubší základ Schweitzerovy etické mystiky? Domnívám se, že i odpověď na tuto otázku je možné ze Schweitzerových myšlenek vyčíst, ačkoliv nejspíš

nebyla vyřčena přímo a doslovně. Tímto základem je podle mého názoru přímá, na osobní zkušenosti založená identifikace individuální vůle žít (života) s jiným životem, která se odehrává skrze život s Bohem, stvořitelem života i jeho průvodcem. Hluboce křesťanský Schweitzer přece věří, že realizovat naše duchovní spojení s Bohem je možné jen v láskyplné oddanosti druhému životu.

Přestože Schweitzerova mystika nachází svůj výchozí bod v živé individualitě („*jsem život chtějící žít*“), rozvíjí se až do zevšeobecnění života v tomto světě („*uprostřed života chtějícího žít*“). Rozhodně tato etika nepřiznává vůli k životu pouze člověku, neboť stejnou vůli k životu může kdokoliv z nás rozpoznat také například na rozkvetlém stromě, v podivných tvarech medúzy i v rostoucím stéblu trávy. Dovolím si tedy uzavřít, že vše, s čím se kterákoliv živá bytost setká v tomto světě plném fenoménů, je podle Schweitzera nějakým druhem projevu vůle k životu.

Druhým podstatně zkreslujícím činitelem je podle mého názoru často se vyskytující nepřesné ztotožnění Schweitzerovy etiky úcty k životu s nedotknutelností života. Je totiž zjevné, že celá řada autorů a dalších interpretů pochopila tuto etiku jako manifest za morální nedotknutelnost veškerého života jakéhokoliv druhu. Je pravda, že i sám Schweitzer tomu pomáhá, když někdy píše takovým způsobem, že k tomuto nedorozumění přímo vybízí. Jeho základní morální definice, kterou jsem již zmínil v kapitole 4.2, však říká něco trochu jiného: „*Je dobré udržovat a povzbuzovat život; je špatné ničit život nebo mu bránit*“. Tato definice je jistě velmi blízká myšlence o nedotknutelnosti života, není to však jedno a to samé. Podle této etiky, což ostatně i sám Schweitzer jasně potvrzuje v jedné z výše uvedených citací, může být etickou osobou pouze ten, kdo například netrhá listy ze stromu ani květiny a dbá o to, aby nezašlápnul žádný hmyz nebo neměl při otevřeném oknu v noci rozsvícenou žhavou lampičku, o kterou by se poletující hmyz mohl popálit. Není známo, nakolik důsledně Schweitzer svou vlastní etiku dodržoval.

Kolik životů se Schweitzerovi díky své etice, ať už přímo jemu nebo prostřednictvím jeho následovníků, skutečně podařilo zachránit je ale docela jiná a nikdy nezodpověditelná otázka. Pro mě osobně zde vystává další podstatná otázka – měli bychom činit etické soudy i na to, co v žádném případě nemůžeme posoudit (změřit) co

do efektivity, byť úmysl sám o sobě jistě etický je? Mohu se sice poměrně logicky domnívat, že pokud se budu důsledně věnovat ochraně životního prostředí, velmi pravděpodobně mu budu škodit méně, než kdybych na něj nebral vůbec žádný ohled. Měřitelný přínos mého jednání pro život jako takový ale i tak bude navždy zahalen rouškou tajemství, a tak nemohu svědomitě prohlásit, že jsem vykonal dobro (ve výše popsaném významu), ba nanejvýš to, že jsem se o něj snažil. To by totiž byl zřejmě jediný hmatatelný důkaz, o který mohu své tvrzení opřít.

Na první pohled se mi Schweitzerova etika jeví jako něco naprosto nepraktického, protože pokud bych k ní hypoteticky přistupoval jako k souboru pravidel správného žití, pak si neumím představit snadno proveditelnou možnost tato pravidla důsledně dodržovat nebo je dokonce vymáhat na druhých. Nezapomínejme však, že to, co nám Schweitzer svým dílem zanechal, nejsou pravidla, ale spíše inspirativní příklady ve formě jednání očekávaného od toho, kdo prosazuje úctu k životu. Ačkoliv sám Schweitzer prosazuje neomezenou úctu k životu, a dokonce vyjmenovává i některé zcela konkrétní požadavky na lidské jednání, zároveň také musel uznat, že k zachování jedné vůle k životu jsou lidé nuceni ublížit nebo obětovat jinou vůli k životu. Samotné slovo úcta již svým významem napovídá, že nevyjadřuje poslušnost k morálním zákonům (v takovém případě by asi bylo vhodnější použít slova jako věrnost nebo oddanost), ale zabývá se jistou změnou našeho svobodného uvažování o životě. Jde o jakýsi ideál charakteru z pohledu jiného života, který neustále proniká a ve všech směrech zasahuje do pozorování, reflexe a předsevzetí člověka.

Pochopil jsem, že etika úcty k životu je natolik komplexní a neomezená, že ji nelze popsat dostatečně podrobně a jednou provždy. Nemohu ji vyjádřit vhodnými vzorci ani omezit na seznam imperativů či přímo vyjádřených hodnot, ačkoliv bych se o to rád pokoušel. Tím bych ale přidal jen další mezi mnoho již existujících pokusů o interpretaci tohoto díla. Navíc mám obavu, že bych ji znehodnotil značně subjektivním podtextem a nepochopením některých Schweitzerových myšlenek. Věřím, že Schweitzer nejspíš dobře věděl, proč se již předem vyhnul svým vlastním kodifikacím této etiky a nezřídka tak můžeme při čtení jeho díla dospět k dojmu, že ačkoliv mluvíme o jeho etice a principech, správně bychom měli hovořit o jeho étosu ve smyslu přípravy osobních

postojů před konečným rozhodnutím o morálním jednání. Není to příručka, která by dávala jediný správný postup. Na druhou stranu je to dílo plné inspirativních příkladů, které následovat lze, byť často jen se značnými obtížemi.

Třetím a posledním zkreslujícím činitelem je podle mého názoru nekonzistence Schweitzerovy etiky. Vzhledem k tomu, že Schweitzer definuje úctu k životu jako absolutní etiku, resp. nejvyšší etický princip, který v sobě zahrnuje neomezenou odpovědnost vůči všemu životu, nedivím se tomu, že tato úcta má za následek absolutní nejednotnost v praxi, což ostatně demonstrují i některé odpovědi získané dotazníkovým šetřením v této práci. Je zjevné, že Schweitzer nemá vůči takovým obviněním žádnou zbraň, protože například nechával chytat ryby, aby nakrmil své nemocné pelikány. Tyto nesrovnalosti jsou přece do očí bijící ve světle jeho odmítnutí jakékoliv morální hierarchie ve smyslu (ne)upřednostňování jednoho života před jiným (dalo by se říci oceňování života).

Jak již bylo opakovaně řečeno, etika úcty k životu nerozlišuje mezi vyššími a nižšími, vzácnějšími a méně vzácnými životy. Schweitzer má pro toto odmítnutí dobré důvody. Stačí si uvědomit, co ve skutečnosti děláme, když provádíme oceňování hodnot mezi živými organismy, které bývá rychlé a nekompromisní, založené na instinktu. My tyto životy posuzujeme jen ve vztahu k sobě samým, podle toho, zda se nám jeví blíže k nám nebo dále od nás. Jedná se o zcela subjektivní standard uvažování. Jak bychom mohli vědět, jaký význam mají jiné živé organismy v sobě samém a ve vztahu k celému vesmíru? Nijak. Proto těmto úvahám nemůžeme přisuzovat ani žádnou objektivní platnost. I kdyby se nám podařilo tuto objektivní platnost teoreticky prokázat, opravdu by to stačilo k tomu, abychom mohli s čistým svědomím prohlásit, že obětování určitých forem života pro záchranu jiných forem života je morálně správné? Na to nikdo z citovaných autorů přímo neodpovídá, nicméně se to jeví jako logické.

Po argumentační stránce se Schweitzerem spíše souzním, avšak jen v tom smyslu, že nevidím žádnou zřetelnou nelogičnost, kterou bych mu mohl vytknout. Jinak ovšem hovoří můj osobní náhled na smysluplnost jím prezentovaného vzorového jednání. Například, nevidím důvod, proč by člověk měl být nějak významně ohleduplný k životu hmyzu a obětovat tomuto úsilí značnou část svého vlastního života, jehož omezený čas

by musel trávit až příliš pečlivým hlídáním sebe sama a domýšlením i těch nejdrobnějších důsledků svých činů, a to nejen pro život hmyzu. Chtěl snad Albert Schweitzer a před ním Arthur Schopenhauer říct, že určitá míra bezohlednosti k ostatním životům, která je nepochybně každé lidské bytosti vlastní, je za všech okolností špatná a že by tedy bylo správné usilovně pracovat na odstranění veškeré bezohlednosti a jejím nahrazení absolutní ohleduplností? Nedomnívám se, že bych toho byl sám schopen. Myslím si, že k tomu, aby člověk mohl důsledně žít v souladu se Schweitzerovým příkladem, musel by tento příklad být zároveň jeho životním ideálem, resp. posláním, protože na nic jiného už by zřejmě nezbývalo dostatek motivace, času ani energie. Pokud bych veškeré své jednání podřídil zájmu o ochranu životů, sotva bych měl prostor sledovat jakýkoliv další životní cíl. Umím si to představit u někoho, kdo je profesí záchranář nebo ochránce přírody, ale určitě ne napříč celou společností. Tím spíše ne společností kapitalistickou, která vědomě a často bezohledně sleduje své ekonomické zájmy na úkor mnoha životů. Příkladů by se našlo jistě mnoho, počínaje pojidáním masa a vytěžováním deštných pralesů po skleníkový efekt. Nemám pochyb, že tato nadměrná ambicióznost Schweitzerovy nauky je zároveň jejím nejslabším článkem, tedy tím, co jí znemožňuje prosadit se v praxi.

Na druhou stranu musím připustit, že v tomto smyslu mohu interpretovat myšlenky Alberta Schweitzera zavádějícím způsobem, který se neshoduje s jeho skutečnou naukou. On přece neříká, že žádná forma života by nikdy neměla být zničena a že všechna stvoření, počínaje lidmi až po mikroby, by měla mít naprosto totožnou morální hodnotu. Kdyby jeho cílem bylo podobné prohlášení, jistě by k tomu nepotřeboval budovat celé své obsáhlé životní dílo. Spíše v něm odmítá dlouhou tradici morální hierarchie, která staví lidstvo na vrchol pyramidy s graduálně klesající morální hodnotou. Schweitzer, byť s velkým politováním, pohotově připouští, že je někdy nutné se rozhodovat mezi různými formami života. Chce však zdůraznit v zásadě subjektivní a svévolnou povahu těchto rozhodnutí. Takže ačkoliv připouští, že v praktických záležitostech musí lidé rozhodovat o relativní prioritě různých forem života, náš úsudek v této věci je vždy subjektivní (antropocentrický) a nelze ho brát jako objektivní měřítko hodnoty ostatních forem života. Tímto bych uzavřel závěrečné zhodnocení výsledků textové analýzy.

6 Dotazníkové šetření zaměřené na neziskový sektor ČR

6.1 Výzkumný cíl

Cílem této kapitoly je analyzovat dopad Schweitzerových myšlenek na environmentální osvětu v neziskovém sektoru České republiky, a to na základě sociologické metody – dotazníkového šetření provedeného mezi vybranými představiteli neziskových institucí v českém prostředí. Objektivitu dotazníkového šetření jsem podpořil provedením doplňkového výzkumu – sondy do mediálního obrazu Alberta Schweitzera v České republice, jejíž výsledky přináším v další kapitole.

6.2 Výzkumný problém

Základní výzkumnou otázku jsem zvolil v následujícím znění: *Lze vysledovat přímý či nepřímý dopad myšlenek Alberta Schweitzera na současnou environmentální osvětu v rámci neziskového sektoru České republiky?*

Pomocí dílčích výzkumných otázek bude potvrzena, částečně potvrzena nebo popřena hypotéza v následujícím znění: *Myšlenka rovnocennosti veškerého života tak, jak je prezentována v Etice úcty k životu Alberta Schweitzera, je příliš radikální na to, aby mohla být začleněna do environmentální osvěty v rámci neziskového sektoru České republiky.*

6.3 Účastníci dotazníkového šetření (respondenti)

Zodpovězením všech 11 otázek dotazníkového šetření se výzkumu zúčastnilo těchto 12 pracovníků neziskových organizací České republiky, což představuje přibližně

6 % všech oslovených. Kopie e-mailové komunikace mezi mnou a těmito pracovníky je k nahlédnutí v příloze této diplomové práce. Pro úplnost dodávám, že žádost o vyplnění dotazníku byla e-mailem adresována přibližně 200 pracovníkům environmentálních organizací České republiky, z nichž přibližně 80 % nijak nereagovalo a zbytek svůj nezájem o účast omluvil celkově nedostatečnou znalostí dané problematiky, včetně osoby Alberta Schweitzera a jeho díla.

1. **Viliam Šušal**, předseda, environmentální sekce, TRIANON, z.s.
2. **Ing. Jan Nový**, výkonný ředitel, PR a fundraising, Český nadační fond pro vydrů
3. **Jiřina Prošková**, výkonná ředitelka, Křivoklátsko, o.p.s.
4. **Mgr. Miroslav Boček**, fakultní kreativní manažer, Fakulta rybářství a ochrany vod JČU
5. **Bc. Venuše Makrlíková**, manažerka programu Ekovýchova, spolek Ametyst
6. **Mgr. Tereza Boháčová**, koordinátorka programu Jděte ven, vzdělávací centrum TEREZA
7. **Miroslav Patrik**, přírodovědec a aktivista, předseda občanského sdružení Děti Země
8. **Mgr. Bc. Michala Mariňáková**, odborná poradkyně v ochraně přírody, spolek Ametyst
9. **Mgr. Klára Tydlitátová**, lektorka ekovýchovných programů, spolek Ametyst
10. **Mgr. Zdeněk Vermouzek**, výkonný ředitel, Česká společnost ornitologická
11. **Jana Vondráčková**, lektorka ekovýchovných programů, spolek Ametyst
12. **Kamila Agosztová**, sociální pracovnice, Obecně prospěšná společnost Letokruhy

6.4. Soubor dílčích výzkumných otázek a odpovědí

V této podkapitole představím soubor všech 11 položených otázek dotazníkového šetření, které jsem podle svého uvážení zvolil s ohledem na téma své diplomové práce, a doslovně cituji ze všech 12 obdržených odpovědí u každé otázky jednotlivě. Otázky č. 1-

4 jsou zaměřeny objektivně a odpovědi tak nejsou zkresleny subjektivním názorem účastníků. Otázky č. 5-11 jsou spíše subjektivní povahy, tedy směřují k vyjádření osobního názoru či postoje účastníků a získané odpovědi proto nelze považovat za oficiální vyjádření organizace jako celku. Vlastnímu vyhodnocení těchto odpovědí se však věnuji až v následující podkapitole.

Na vznesenou námitku, že účastníci výzkumu u některých otázek odpovídají pouze za svou osobu, což nutně neodráží strategický přístup celé organizace, ale spíše vypovídá o jejich vlastní znalosti problematiky, bych rád reagoval předložením následujících argumentů:

1. Otázky 1-4 aktuální podoby dotazníku považuji za otázky čistě objektivní povahy bez názorového zkreslení.
2. Zkoumání osobního přístupu k otázkám života je pro výzkum zcela zásadní a nelze jej paušalizovat na celou organizaci, protože organizace jako celek vychází striktně ze svých oficiálních stanov, které jsou v naprosté většině formulované věčně a hovoří se v nich o obecně prospěšných zájmech, aniž by se sebemenším náznakem dotýkaly filosoficko-etické roviny, kterou se zabýval Albert Schweitzer. Velmi často jsem se také setkal s tím, že tyto stanovy jednotlivé organizace kopírují jedna od druhé prakticky beze změny.
3. Pokud bych veškeré otázky svého dotazníkového šetření formuloval způsobem, na který nelze odpovědět jinak než objektivně a nezávisle na subjektivním zamýšlení se, vypovídající hodnota těchto odpovědí by zřejmě nijak významně nepřesahovala obsah oficiálních stanov.
4. Vyšší počet účastníků výzkumu by zajisté přispěl k jeho vyšší objektivitě, nicméně není pravda, že výzkum byl adresován pouze 12 zástupcům neziskových organizací, neboť toto číslo vyjadřuje počet doručených a úplných odpovědí na můj dotazník. Dotazník byl ve skutečnosti adresován přibližně 200 pracovníkům neziskových organizací.
5. Pokud bych výslovně požadoval, aby účastníci zodpověděli všechny otázky (včetně názorových) za celou organizaci, neobdržel bych pravděpodobně ani jednu odpověď, protože nikdo nechce mluvit za někoho jiného.

6. Problém objektivitu dotazníkového šetření částečně kompenzují přidáním dodatečného výzkumu, a sice sondou do mediálního obrazu Alberta Schweitzera v České republice (viz následující kapitola).

1) Jak byste charakterizoval(a) dlouhodobý strategický cíl vaší neziskové organizace?

„Všechny aktivity našeho spolku se soustředí na podporu trvale udržitelného rozvoje. Ten je v TRIANONU vnímán jako průnik tří základních pilířů, tj. ekonomického-sociálního-environmentálního. Jako součást ekonomického pilíře ověřujeme a podporujeme prvky sociální ekonomiky zaměřené na ochranu životního prostředí, cestovní ruch a mobilitu. Sociální pilíř tvoří sociální inovace z hlediska komplexní podpory inkluze osob ohrožených sociálním vyloučením (zejména OZP, studenti a senioři). A konečně, environmentální pilíř zahrnuje, kromě jiného, ochranu životního prostředí v teorii a praxi a také permanentní edukaci dětí a mládeže k ochraně životního prostředí,“ říká Viliam Šušňal ze spolku TRIANON, z.s.

„Naše organizace se dlouhodobě zabývá ochranou přírody a životního prostředí a naším cílem je zvýšit toleranci, respekt a zodpovědnost společnosti vůči přírodě a životnímu prostředí a prolomit černobílé vnímání přírody. Budováním pozitivního vztahu a zodpovědného přístupu k ochraně přírody a životnímu prostředí chceme přispět k trvale udržitelnému rozvoji společnosti,“ říká Ing. Jan Nový z Českého nadačního fondu pro vydru.

„Cílem naší organizace je seznámit školy, odbornou i širokou veřejnost s celou řadou zajímavostí křivoklátské přírody, historií tohoto území, praktickou ochranou v CHKO Křivoklátsko, biosférické rezervaci UNESCO,“ říká Jiřina Prošková ze spolku Křivoklátsko, o.p.s.

„Šířit a propagovat myšlenky environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty, prohlubovat v lidech vztah k přírodě a její ochraně, zejména ve vztahu k vodě, k

hospodaření s ní. Vnímat úzký vztah mezi Zemí jakožto živoucím organismem a lidstvem, učit myšlenkám tolerance, spolupráce, pokory. Zvyšovat zájem o studium přírodovědných oborů a propagovat výsledky vědy a vzdělávání,“ říká Mgr. Miroslav Boček z Fakulty rybářství a ochrany vod JČU.

„Ke strategickým cílům víc v našem kodexu, já bohužel spíše zodpovědět neumím,“ říká Bc. Venuše Makrlíková ze spolku Ametyst.

„Vytváříme vzdělávací programy a materiály pro učitele a rodiče, které vedou děti k zodpovědnosti vůči životnímu prostředí. Usilujeme o to, aby se děti učily o přírodě a skutečném světě vlastním prožitkem, bádáním a realizací svých projektů,“ říká Mgr. Tereza Boháčová ze vzdělávacího centra TEREZA.

„Dlouhodobý cíl činnosti Děti Země je ochrana životního prostředí, ochrana zdraví a kvality života a práv zvířat, podpora ekologické výchovy, osvěty a vzdělávání, podpora veřejnosti v jejím zapojování do ochrany životního prostředí a do veřejného života, propagace alternativních kulturních a uměleckých aktivit apod. Hlavní důraz je také kladen na rozvoj a podporu angažované občanské společnosti, která aktivně využívá svých práv,“ říká Miroslav Patrik z občanského sdružení Děti Země.

„Strategický cíl je asi žít v souladu se svým životním prostředím a tento postoj šířit i dál,“ říká Mgr. Bc. Michala Mariňáková ze spolku Ametyst.

„Cílem je sblížit lidi (malé i velké) s přírodou pomocí praktické ochrany a vzdělávání,“ říká Mgr. Klára Tydlitátová ze spolku Ametyst.

„Česká společnost ornitologická usiluje o svět, kde žijí lidé a ptáci v harmonii, kde lidé s pokorou obdivují přírodu, snaží se jí porozumět a využívají ji udržitelně pro sebe, pro ptáky i pro ostatní organismy. Zkoumá a chrání ptáky, jejich prostředí a přírodu jako celek a svou činností k tomu motivuje i širokou veřejnost. Prosazuje ochranu přírody založenou na vědeckých poznatcích a pomáhá rozvoji ornitologie i ochrany ptáků bez

ohledu na politické hranice,“ říká Mgr. Zdeněk Vermouzek z České společnosti ornitologické.

„Pracujeme s dětmi a mladými lidmi na všech stupních škol. Školám také usnadňujeme zařazení ekologické výchovy do vyučování, připravujeme pro ně nové projekty, metodické materiály a pomůcky. Přinášíme náměty na využití školních zahrad a zlepšení ekologického provozu škol. Pro pedagogy pořádáme semináře, konference a veletrhy ekologických výukových programů. Nabízíme jim konzultace, zasíláme informace a metodické materiály. Připravujeme a zapůjčujeme školám výstavy na přírodovědná a ekologická témata. Zabýváme se rovněž odbornými pracemi v oblasti ochrany přírody,“ říká Jana Vondráčková ze spolku Ametyst.

„Naším dlouhodobým cílem je ochrana seniorů, pomáhání jim ve zvládnutí nemoci, pooperačních stavech apod. A jejich integrace zpět do běžného života, umožnění zvládnutí základních potřeb a pomoc ke svépomoci. Starší lidé i motivují své kolegy k aktivnímu přístupu ve stáří,“ říká Kamila Agosztová z Obecně prospěšné společnosti Letokruhy.

2) Podílí se vaše organizace nějakým způsobem na šíření environmentální osvěty (např. prostřednictvím přednášek, publikací či médií)? Pokud ano, jaké jsou základní myšlenky, které sdělujete navenek?

„Ano. Environmentální pilíř našich aktivit zahrnuje ekologickou a technickou edukaci dětí a mládeže k ochraně životního prostředí,“ říká Viliam Šušal ze spolku TRIANON, z.s.

„Samozřejmě, pořádáme výukové programy, přednášky, besedy, osvětové akce a semináře, které jsou určeny pro školy a veřejnost a jsou zaměřeny na různá témata, týkající se přírodního a kulturního bohatství i možností šetrnějšího způsobu života k životního prostředí,“ říká Ing. Jan Nový z Českého nadačního fondu pro vydrů.

„Pořádáme výukové vzdělávací programy, přednášky, exkurze, pobytové programy, výstavy. Cílem programů je pomoci uvědomit si, že ochrana životního prostředí je důležitá a že svým jednáním mohu pro životní prostředí něco udělat – jako spotřebitelé a občané i ve své budoucí profesi,“ říká Jiřina Prošková ze spolku Křivoklátsko, o.p.s.

„Využíváme širokou paletu prostředků – nejvíce vzdělávací programy pro MŠ, ZŠ, SŠ, akce pro veřejnost, workshopy pro pedagogy MŠ a ZŠ, dále prostřednictvím médií, sociálních sítí apod. Hlavními myšlenkami, které sdělujeme navenek, jsou ty, které jsem uvedl v otázce č. 1. Na úrovni vzdělávacích programů se hlavně zaměřujeme na ochranu vod a vodních ekosystémů, odbourávání strachu z kontaktu s živými tvory (ryby, raci apod.) a přírodou, hospodaření s vodou a vodními zdroji, globální problémy apod.,“ říká Mgr. Miroslav Boček z Fakulty rybářství a ochrany vod JČU.

„Osvětu šíříme: výukové programy, tisk metodických listů pro učitele, letáčky, případně brožurky, vycházky pro veřejnost týkající se ochrany přírody (příroda blízko Plzně, NP Šumava...). Základní myšlenky jsou ochrana přírody, chování odpovědné k životnímu prostředí a vytváření kladného a blízkého vztahu k přírodě,“ říká Bc. Venuše Makrlíková ze spolku Ametyst.

„Ano. Základní myšlenky má opět každý program trochu jiné. Pokusím se shrnout. Pozitivní zážitky v přírodě v dětství a zkušenosti s tím, že mohu sám něco měnit, přispívají k angažovanosti v zájmu životního prostředí v dospělosti. Proto má smysl investovat do vzdělávání, rozvíjet ve školách vztah žáků k přírodě a místu, nechat děti hrát si, učit se a žasnout venku, rozvíjet angažovanost žáků skrze projekty, ve kterých se mohou podílet na změnách ve svém okolí,“ říká Mgr. Tereza Boháčová ze vzdělávacího centra TEREZA.

„V současné době se Děti Země cílenou osvětovou nebo ekovýchovnou činností či ekologickým vzděláváním aktivně nezabývají. Děti Země se nyní hlavně soustřeďují na ekologické poradenství v oblasti účasti veřejnosti (osob, spolků, obcí) při schvalování územních plánů, v procesu EIA a ve správním či soudním řízení se zaměřením na vlivy různých velkých staveb (hlavně dopravního charakteru) na životní prostředí a přírodu a krajinu,“ říká Miroslav Patrik z občanského sdružení Děti Země.

„Ano, naší hlavní činností je vedle ochrany přírody také environmentální výchova. Tu děláme hlavně ve školách pro žáky, pro pedagogy, příležitostně pak pro veřejnost (přednášky, vycházky, exkurze). Základní myšlenky: příroda je krásná, má hodnotu sama o sobě, je nám v ní dobře a je třeba se vůči ní chovat s respektem, chránit biodiverzitu a krajinu, jednat spotřebitelsky odpovědně, např. minimalizovat odpady, při nákupech zvažovat i environmentální hledisko, neplýtvat...“ říká Mgr. Bc. Michala Mariňáková ze spolku Ametyst.

„Připravujeme programy pro školy (od MŠ až po SŠ), podporujeme učitele v zařazování environmentálního vzdělávání jako průřezového tématu školních vzdělávacích programů, v rámci projektů provádíme exkurze a účastníme se besed a přednášek. Základní myšlenky jsou v souhrnu tyto – příroda je sama o sobě hodnotou, kterou je třeba chránit a v mnoha případech i o ni pečovat. Příroda je nejlepší učebnou, nástrojem i cílem poznání,“ říká Mgr. Klára Tydlitátová ze spolku Ametyst.

„Ano. Sdělované myšlenky odpovídají poslání České společnosti ornitologické,“ říká Mgr. Zdeněk Vermouzek z České společnosti ornitologické.

„Ano. Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta jsou stěžejním pilířem všeho, co děláme,“ říká Jana Vondráčková ze spolku Ametyst.

„Nepodílí,“ říká Kamila Agosztová z Obecně prospěšné společnosti Letokruhy.

3) Setkal(a) jste se někdy s tím, že by buď přímo vaše nebo jiná česká nezisková organizace zmiňovala ve své oficiální komunikaci jméno Alberta Schweitzera v souvislosti s ochranou životního prostředí?

„Ne,“ říká Viliam Šušnal ze spolku TRIANON, z.s.

„Nikoliv,“ říká Ing. Jan Nový z Českého nadačního fondu pro vydru.

„*Ne*,“ říká Jiřina Prošková ze spolku Křivoklátsko, o.p.s.

„*Ne, nesetkal*,“ říká Mgr. Miroslav Boček z Fakulty rybářství a ochrany vod JČU.

„*Ne, nesetkala*,“ říká Bc. Venuše Makrlíková ze spolku Ametyst.

„*Ne*,“ říká Mgr. Tereza Boháčová ze vzdělávacího centra TEREZA.

„*Nepamatuji si, že bych se někdy za posledních 25 let od nějakého českého spolku setkal v rámci jeho činnosti s argumentací, která by odkazovala na myšlenky či činnost Alberta Schweitzera*,“ říká Miroslav Patrik z občanského sdružení Děti Země.

„*Ne, nikdy*,“ říká Mgr. Bc. Michala Mariňáková ze spolku Ametyst.

„*Nesetkala*,“ říká Mgr. Klára Tydlitátová ze spolku Ametyst.

„*Ne*,“ říká Mgr. Zdeněk Vermouzek z České společnosti ornitologické.

„*Určitě ne*,“ říká Jana Vondráčková ze spolku Ametyst.

„*Nesetkala*,“ říká Kamila Agosztová z Obecně prospěšné společnosti Letokruhy.

4) Je činnost vaší neziskové organizace alespoň trochu inspirována myšlenkami tohoto autora? V čem konkrétně?

„*V ochraně kvality života lidí v závislosti na kvalitě přírody*,“ říká Viliam Šušal ze spolku TRIANON, z.s.

„*Ano, rozhodně je, zabýváme se kromě osvěty a odborného poradenství provozováním záchranné stanice pro živočichy, součástí našeho poslání je prosazování ideje pokory a úcty vůči živé přírodě*,“ říká Ing. Jan Nový z Českého nadačního fondu pro vydru.

„*Ne*,“ říká Jiřina Prošková ze spolku Křivoklátsko, o.p.s.

„Není. Jeho environmentálně orientované myšlenky nám nejsou známé,“ říká Mgr. Miroslav Boček z Fakulty rybářství a ochrany vod JČU.

„Pokud lze předvídat obsah podle názvu, pak ano. Učíme žáky respektovat a chránit vše živé – rostliny, hmyz a všechny další živočichy,“ říká Bc. Venuše Makrlíková ze spolku Ametyst.

„Nevím,“ říká Mgr. Tereza Boháčová ze vzdělávacího centra TEREZA.

„Ne, zabýváme se hlavně podporou demokratických procedur a aktivit veřejnosti při ochraně životního prostředí v rámci územního plánování a povolování různých staveb,“ říká Miroslav Patrik z občanského sdružení Děti Země.

„Pokud vím, ne, nebo jen okrajově,“ říká Mgr. Bc. Michala Mariňáková ze spolku Ametyst.

„Myslím, že jsme záměrně nikdy dilem Alberta Schweitzera neinspirovali. Zároveň věřím, že se v mnoha myšlenkách „potkáváme“,“ říká Mgr. Klára Tydlitátová ze spolku Ametyst.

„Ne,“ říká Mgr. Zdeněk Vermouzek z České společnosti ornitologické.

„Nevím, ale myslím, že ne,“ říká Jana Vondráčková ze spolku Ametyst.

„Jeho myšlenky jsou nadčasové, mají stálou platnost,“ říká Kamila Agosztová z Obecně prospěšné společnosti Letokruhy.

5) Považujete Alberta Schweitzera za osobnost, která se zasloužila o pokrok v ochraně životního prostředí?

„Ano,“ říká Viliam Šušal ze spolku TRIANON, z.s.

„*Ano*,“ říká Ing. Jan Nový z Českého nadačního fondu pro vydru.

„*Ne*,“ říká Jiřina Prošková ze spolku Křivoklátsko, o.p.s.

„*Měl jsem Alberta Schweitzera spojeného spíše s jeho činností misionářskou, lékařskou a filosofickou, ne ekologickou. O té jsem nevěděl*,“ říká Mgr. Miroslav Boček z Fakulty rybářství a ochrany vod JČU.

„*Ano, určitě*,“ říká Bc. Venuše Makrlíková ze spolku Ametyst.

„*Bohužel neznám*,“ říká Mgr. Tereza Boháčová ze vzdělávacího centra TEREZA.

„*Těžko hodnotit, není mi znám, že by se primárně zabýval ochranou životního prostředí, tzn. jako občan či svou profesí*,“ říká Miroslav Patrik z občanského sdružení Děti Země.

„*Spíše ne, okrajově*,“ říká Mgr. Bc. Michala Mariňáková ze spolku Ametyst.

„*Ano, i když asi ne přímo*,“ říká Mgr. Klára Tydlitátová ze spolku Ametyst.

„*Ne. Jméno je mi povědomé, ale nemám jej spojené s ničím konkrétním*,“ říká Mgr. Zdeněk Vermouzek z České společnosti ornitologické.

„*Ne, Alberta Schweitzera neznám*,“ říká Jana Vondráčková ze spolku Ametyst.

„*Ne*,“ říká Kamila Agosztová z Obecně prospěšné společnosti Letokruhy.

6) Zabýval(a) jste se někdy obsahem Nauky úcty k životu od Alberta Schweitzera? A pokud ano, vidíte v ní nějaké poselství pro dnešní environmentální osvětu?

„*Nezabýval*,“ říká Viliam Šušal ze spolku TRIANON, z.s.

„Četl jsem ji před 28 lety... kniha zásadně ovlivnila další směřování mé životní dráhy. Poselství? Určitě ano – etický přístup, úcta ke každému živému organismu a pokora vůči přírodě jako takové,“ říká Ing. Jan Nový z Českého nadačního fondu pro vydru.

„Ne,“ říká Jiřina Prošková ze spolku Křivoklátsko, o.p.s.

„Nezabýval,“ říká Mgr. Miroslav Boček z Fakulty rybářství a ochrany vod JČU.

„Dílo Alberta Schweitzera jsem zaznamenala jen zběžně v rámci předmětu na magisterském oboru Environmentální etika a popravdě si z toho tolik nepamatuji. Nicméně předmět byl super a probírání autoři určitě významné poselství nesli – a už podle názvu Nauka úcty k životu je stále aktuální a v rámci environmentální osvěty potřebná,“ říká Bc. Venuše Makrlíková ze spolku Ametyst.

„Nezabývala,“ říká Mgr. Tereza Boháčová ze vzdělávacího centra TEREZA.

„Ne a zda je pro dnešní svět nějak aktuální nedovedu posoudit,“ říká Miroslav Patrik z občanského sdružení Děti Země.

„Ne,“ říká Mgr. Bc. Michala Mariňáková ze spolku Ametyst.

„Dílo Alberta Schweitzera jsem bohužel nečetla,“ říká Mgr. Klára Tydlitátová ze spolku Ametyst.

„Nezabýval,“ říká Mgr. Zdeněk Vermouzek z České společnosti ornitologické.

„Ne,“ říká Jana Vondráčková ze spolku Ametyst.

„Ne,“ říká Kamila Agosztová z Obecně prospěšné společnosti Letokruhy.

7) Do které kategorie byste zařadil(a) osobu Alberta Schweitzera a jeho celoživotní dílo?

„*Filosofie-etiky*,“ říká Viliam Šušňal ze spolku TRIANON, z.s.

„*Filosofie a náboženství*,“ říká Ing. Jan Nový z Českého nadačního fondu pro vydru.

„*Filosofie, dobrovolnictví*,“ říká Jiřina Prošková ze spolku Křivoklátsko, o.p.s.

„*Co o něm vím, tak spíš do kategorie obecně humanistické, lékařské, misionářské, filosofické*,“ říká Mgr. Miroslav Boček z Fakulty rybářství a ochrany vod JČU.

„*Environmentální etika, tedy něco z ekologie i filosofie*,“ říká Bc. Venuše Makrlíková ze spolku Ametyst.

„*Nevím*,“ říká Mgr. Tereza Boháčová ze vzdělávacího centra TEREZA.

„*Lékař a humanitární pracovník a případně filosof zaměřený na člověka*,“ říká Miroslav Patrik z občanského sdružení Děti Země.

„*Kategorií by bylo více, nejspíš medicína, humanismus*,“ říká Mgr. Bc. Michala Mariňáková ze spolku Ametyst.

„*Myslím, že tato vsutku renesanční osobnost, by se dala zařadit do kategorie „filosof zabývající se etikou“*,“ říká Mgr. Klára Tydlitátová ze spolku Ametyst.

„*Netuším, tedy netušil jsem, než jsem si našel na Wikipedii*,“ říká Mgr. Zdeněk Vermouzek z České společnosti ornitologické.

„*Ne, nikdy jsem žádné jeho dílo nečetla*,“ říká Jana Vondráčková ze spolku Ametyst.

„*Byl to filosof, etik, teolog, varhaník*,“ říká Kamila Agosztová z Obecně prospěšné společnosti Letokruhy.

8) Souhlasíte s následujícím výrokem Alberta Schweitzera? „Zničit další život, abychom sami přežili, nečiní takové činy morální, ani nás nezabavují morální odpovědnosti vůči zničenému životu. I menší ze dvou zel je přeci stále zlo.“

„Ano,“ říká Viliam Šušnal ze spolku TRIANON, z.s.

„S výhradami. Ctím základní principy fungování ekosystému (zde rozuměj potravní vztahy, potravní sítě), bez vzájemného požíráni se kvůli přežití by tu žádný živý systém existovat nemohl. Etické jednání a úctu k životu spatřuji v neustálém vědomém posuzování každého takového rozhodnutí o životě jiného tvora. O zlu lze hovořit tehdy, pokud ke zničení života došlo z rozmaru, nedbalosti, pýchy, pocitu nadřazenosti, jiného úmyslu, než je bezprostřední obživa, v nerovném postavení apod. Principiálně jde o nastavování hranice, kdy je dané jednání ospravedlnitelné a kdy už ne,“ říká Ing. Jan Nový z Českého nadačního fondu pro vydru.

„Ano,“ říká Jiřina Prošková ze spolku Křivoklátsko, o.p.s.

„Souhlasím. Lidské konání je vždy vyvažováním, volením menšího zla nebo dobra, nikoliv černobílou volbou mezi jediným správným Dobrem a Zlem,“ říká Mgr. Miroslav Boček z Fakulty rybářství a ochrany vod JČU.

„No, asi spíše ano, ale dalo by se o tom určitě dlouho diskutovat,“ říká Bc. Venuše Makrlíková ze spolku Ametyst.

„Asi bych potřebovala znát kontext tohoto výroku. Není mi jasné, zda jde o další život ve smyslu jiného života než toho našeho, tedy života jiných živočichů, bytostí... které např. zabijeme kvůli potravě, nebo třeba další život ve smyslu následujícího života v širším pojetí, třeba obecně života na planetě Zemi. Tedy např. rozšiřování měst nebo zemědělské půdy, abychom přežili, znemožňuje pokračování přirozeného přírodního života v těchto místech. Není mi jasné, co je myšleno těmi dvěma zly, resp. co má být tím druhým, větším zlem,“ říká Mgr. Tereza Boháčová ze vzdělávacího centra TEREZA.

„Nemám na to jasný názor, resp. v teoretické rovině jistě, v praktické snad,“ říká Miroslav Patrik z občanského sdružení Děti Země.

„Ano,“ říká Mgr. Bc. Michala Mariňáková ze spolku Ametyst.

„Ano,“ říká Mgr. Klára Tydlitátová ze spolku Ametyst.

„Ano,“ říká Mgr. Zdeněk Vermouzek z České společnosti ornitologické.

„Částečně,“ říká Jana Vondráčková ze spolku Ametyst.

„Souhlasím,“ říká Kamila Agosztová z Obecně prospěšné společnosti Letokruhy.

9) Souhlasíte s názorem, že různým formám života, jako je např. život inteligentních bytostí vs primitivní život rostlin, lze přiřkládat odlišnou hodnotu života? Co je podle vás měřítkem/jádrem této hodnoty?

„Ano – lze přiřkládat odlišnou hodnotu těchto forem života,“ říká Viliam Šušal ze spolku TRIANON, z.s.

„Kdo a jak určí, která bytost je inteligentní a která ne? Kdo určil, že život rostlin je primitivní? Člověk? Bůh? Hodnota života je jako taková, bez rozdílu druhu. Život buď je nebo není...,“ říká Ing. Jan Nový z Českého nadačního fondu pro vydru.

„Ne, dívám se na všechny formy života stejně,“ říká Jiřina Prošková ze spolku Křivoklátsko, o.p.s.

„Ano, asi nelze dát rovnítko mezi život rostliny, brouka a na druhé straně člověka. Není to souměřitelné. Na druhou stranu nepovažuji život člověka za něco radikálně odlišného od života ostatních živočichů, i ty mají svou váhu a je třeba je brát v úvahu. Zvířata jsou chytřejší a citlivější, než si mnohdy myslíme. I život rostlin je třeba zohledňovat – náš život je závislý i na tom jejich. Měřítkem jejich hodnoty je jejich umístění v celku vesmíru

– všechno je propojené, ze stejného těsta. Na druhou stranu hodnota lidského života je pro mě přece jen víc než hodnota psa nebo prasete. Tato morální měřítko nejsou měřitelná, protože nejsou pouze záležitostí rozumu, ale i citu, svědomí apod. Měřítka není ničím absolutním, proměňuje se v čase a prostoru,“ říká Mgr. Miroslav Boček z Fakulty rybářství a ochrany vod JČU.

„No, na první dobrou se mi chce napsat, že souhlasím – život člověka má vyšší hodnotu než život rostliny nebo brouka. Ale jsem si vědoma toho, že je to dost krutý a bezohledný názor. Kdo mi dává právo tohle tvrdit a na základě čeho tak usuzuju? Takže asi spíš ne, nesouhlasím,“ říká Bc. Venuše Makrlíková ze spolku Ametyst.

„Asi souhlasím... měřítkem je pro mne asi míra, do které si daná forma života uvědomuje sebe samu, což ale umíme posoudit jen omezeně, v rámci našeho vědeckého poznání...,“ říká Mgr. Tereza Boháčová ze vzdělávacího centra TEREZA.

„Každá živá bytost je jedinečná a má svou hodnotu. Jádrem hodnoty je samotná existence života, takže je jednota, zda na úrovni jednobuněčné či mnohobuněčné nebo rostliny či živočicha, což jsou jen uměle vytvořené pojmy člověka,“ říká Miroslav Patrik z občanského sdružení Děti Země.

„Souhlasím. Měřítka je schopnost myslet a cítit a její míra, případně přítomnost a kvalita duše a ducha, ale to je objektivně neměřitelné,“ říká Mgr. Bc. Michala Mariňáková ze spolku Ametyst.

„Nesouhlasím. Jádrem hodnoty života je život sám,“ říká Mgr. Klára Tydlitátová ze spolku Ametyst.

„Velmi složitá otázka, kterou neumím jednoznačně odpovědět,“ říká Mgr. Zdeněk Vermouzek z České společnosti ornitologické.

„Ano, měřítkem je pro mne vyvážená koexistence těchto forem života,“ říká Jana Vondráčková ze spolku Ametyst.

„Jde o subjektivní hodnoty těžko měřitelné, nelze posoudit skutečnou hodnotu,“ říká Kamila Agosztová z Obecně prospěšné společnosti Letokruhy.

10) Domníváte se, že je morálně ospravedlnitelné ničit jeden život za účelem zkvalitnění jiného života? Závisela by vaše odpověď na tom, o jaké konkrétní formy života by se jednalo?

„Ano,“ říká Viliam Šušal ze spolku TRIANON, z.s.

„Za účelem zkvalitnění? Co to znamená? Pokud se na svět díváme z tohoto pohledu, jsou naše potřeby nekonečné a potřeba zkvalitnění by pak ospravedlňovala každé zabití... Má odpověď tudíž nezávisí na dané formě života..., ale na definici odpovědi, proč ničit daný konkrétní život...,“ říká Ing. Jan Nový z Českého nadačního fondu pro vydrů.

„Ne a ne,“ říká Jiřina Prošková ze spolku Křivoklátsko, o.p.s.

„To je strašně obecná otázka. Záleží na kontextu. Někdy to ospravedlnitelné je (např. zabít zvíře, abych se mohl najíst; provádět pokus na myších, abych mohl vyvinout lék proti nevyléčitelné nemoci), někdy už ne. A zase – záleží na kultuře, kulturní epoše...,“ říká Mgr. Miroslav Boček z Fakulty rybářství a ochrany vod JČU.

„No, právě, že asi záleží. Když jedna rostlina roste na úkor druhé rostliny, tak mi to přijde v pořádku – pravděpodobně se nerozhoduje se na morálním základě a je to prostě konkurenční boj v přírodě. Když se ale člověk rozpíná a ničí mnohdy úplně zbytečně, a přitom je to tvor, který je schopen si to pravděpodobně víc uvědomovat, tak mi to nepřijde morálně ospravedlnitelné,“ říká Bc. Venuše Makrlíková ze spolku Ametyst.

„Asi ano, pokud se to děje v rozumné míře a co nejvíce přirozeně. Rozhodně v tomto rozlišuji různé formy života, viz výše. Krom toho, že považuji za mnohem závažnější zničit život dejme tomu savce oproti životu rostliny, jde i o to, že bez využívání/konzumace rostlin bychom ani nepřežili. Naopak jíst maso asi není nezbytné. I pokud je jeho

konzumace důležitá pro zdraví (a ani na tom není shoda), tak jeho úplné vypuštění z jídelníčku by (aspoň pro velkou část lidstva) neznamenal smrt, ale právě jenom pokles kvality života“,“ říká Mgr. Tereza Boháčová ze vzdělávacího centra TEREZA.

„Na takto obecnou otázku nemám jasný a jednoznačný názor. Zánik a zrod či ničení života je na Zemi zatím přirozený nekonečný cyklus, který tu nebyl od počátku a který tu nemusí být navždy. Z tohoto důvodu je obtížné do tohoto cyklu vkládat nějaká lidská morální hlediska,“ říká Miroslav Patrik z občanského sdružení Děti Země.

„Ano, protože tak to prostě je. Pokud nebudu zabíjet ani rostliny, umřu hlady, přičemž hodnota člověka je vyšší než hodnota rostliny. Jinak je to, pokud by tím ničeným životem byl jiný člověk,“ říká Mgr. Bc. Michala Mariňáková ze spolku Ametyst.

„Nedomnívám se. Nezávisela,“ říká Mgr. Klára Tydlitátová ze spolku Ametyst.

„Záleží na tom, jak definujeme slovo ničit a jak definujeme zkvalitnění. Všichni predátoři ničí životy kořisti, aby sami přežili, a je to zcela v pořádku,“ říká Mgr. Zdeněk Vermouzek z České společnosti ornitologické.

„Ano a ano,“ říká Jana Vondráčková ze spolku Ametyst.

„Nesouhlasím,“ říká Kamila Agosztová z Obecně prospěšné společnosti Letokruhy.

11) Schweitzer zdůrazňuje, že úcta k životu slouží jako základ pro další, vyšší cíle: pro individuální sebezdokonalování, bratrství všech lidských bytostí a jako základ trvalého míru ve světě. Souhlasíte s tímto postojem?

„Souhlasím,“ říká Viliam Šuňal ze spolku TRIANON, z.s.

„Rozhodně ano,“ říká Ing. Jan Nový z Českého nadačního fondu pro vydru.

„Ano,“ říká Jiřina Prošková ze spolku Křivoklátsko, o.p.s.

„Do značné míry ano. Ale co jsou to vyšší cíle? Za ty každý definuje něco jiného. Sebezdokonalování, bratrství, mír – asi jo, ale třeba někdy je jedinou cestou k míru válka (obranná válka před agresorem) a žádné sebezdokonalování neexistuje bez občasného úpadku,“ říká Mgr. Miroslav Boček z Fakulty rybářství a ochrany vod JČU.

„Asi ano,“ říká Bc. Venuše Makrlíková ze spolku Ametyst.

„Ano, rozhodně souhlasím,“ říká Mgr. Tereza Boháčová ze vzdělávacího centra TEREZA.

„Nemám na to jasný názor. Trvalý mír na svět je jistě zajímavý a přitažlivý koncept, zda je reálný si nejsem jist. Zvláště, pokud pojem mír může mít mnoho významů. Zřejmě se týká je lidské populace, nikoliv všech živých bytostí na Zemi (rostlin a živočichů dle definic člověka),“ říká Miroslav Patrik z občanského sdružení Děti Země.

„Dalo by se to tak říct, i když moje osobní přesvědčení jde trochu jinou logikou – vychází od úcty k Bohu a z ní pak se odvozuje úcta k Jeho stvoření, a tedy k životu,“ říká Mgr. Bc. Michala Mariňáková ze spolku Ametyst.

„Ano,“ říká Mgr. Klára Tydlitátová ze spolku Ametyst.

„Ano,“ říká Mgr. Zdeněk Vermouzek z České společnosti ornitologické.

„Částečně,“ říká Jana Vondráčková ze spolku Ametyst.

„Souhlasím,“ říká Kamila Agosztová z Obecně prospěšné společnosti Letokruhy.

6.5. Vyhodnocení výsledků dotazníkového šetření

V odpovědích na otázku č. 1 se respondenti vyjadřovali k dlouhodobému strategickému cíli svých organizací, přičemž nejčastěji zaznívala sousloví jako ochrana

životního prostředí, boj proti vykořisťování přírody, budování pozitivního vztahu k přírodě, trvale udržitelný rozvoj, ekologické vzdělávání, zapojení veřejnosti do ekologicky prospěšných aktivit apod. Podle mého názoru se tyto dlouhodobé cíle sice nikterak nerozcházejí s úsilím Alberta Schweitzera směřujícím k podpoře a zachování života, na druhou stranu nevidím ani konkrétní důvod hovořit o jakémoliv přímé inspiraci jeho myšlenkami.

V otázce č. 2 jsem se ptal, zda se organizace respondentů nějakým způsobem podílejí na šíření environmentální osvěty a jaké jsou základní myšlenky této osvěty. Z odpovědí je patrné, že všechny spolky, které mají co do činění s ochranou životního prostředí, pořádají na toto téma přednášky, exkurze a další vzdělávací programy pro školy, školky i širokou veřejnost. Kromě toho mnoho z nich vydává i vlastní publikace. K základním myšlenkám patří vědomí, že ochrana životního prostředí je potřebná a že svým jednáním mohou pro životní prostředí něco udělat, tedy chování odpovědné k životnímu prostředí a vytváření kladného a blízkého vztahu k přírodě, dále pak vědomí, že příroda je sama o sobě hodnotou, kterou je třeba chránit a v mnoha případech o ni pečovat. Učí se kruhu poznání, v němž příroda je nejlepší učebnou, nástrojem i cílem poznání. Celkově bych shrnul, že smyslem environmentální osvěty z pohledu ekologických spolků jsou 3 hlavní cíle, a sice: 1) vzdělávat o životním prostředí a rozumět jeho složitým vztahům a komplexitě (teoretické poznání), 2) využívat přímo přírodu jako zdroj poznání (praktické poznání) a 3) formulovat a učit etické principy, které pramení z teoretického a praktického poznání, tedy hodnoty, postoje a pozitivní činnosti (environmentální etika). Rozdíl mezi ekovýchovou a naukou Alberta Schweitzera je pro mě patrný v užívání pojmů život vs. příroda. Schweitzerovo chápání života zahrnovalo jak život lidský, zvířecí, tak i rostlin. V ekovýchově se primárně hovoří o přírodě, kam nepochybně patří život zvířat a rostlin, zatímco otázky ochrany lidského života přenechává jiným disciplínám, jako je charitativní a humanitární činnost. Přímá inspirace myšlenkami Alberta Schweitzera však nebyla potvrzena ani u jednoho z oslovených spolků.

Odpovědi na otázku č. 3 jsou veskrze jednotné a odhalují, že se nikdo z účastníků dotazníkového šetření dosud nesetkal s tím, že by se jméno Albert Schweitzer zmiňovalo

v oficiální komunikaci jak svých vlastních, tak dokonce i jiných neziskových organizací České republiky v souvislosti s ochranou životního prostředí. Jelikož se jednalo o objektivně položenou otázku bez názorového zkreslení, lze získaná vyjádření považovat za silnou indicii toho, že mezi environmentální aktivitou českých neziskových organizací a myšlenkami tohoto autora neexistuje žádná přímá souvislost.

Odpovědi na otázku č. 4 odhalily, že převážná většina neziskových organizací, pro které respondenti pracují, se buď neinspire myšlenkami Alberta Schweitzera, nebo se jimi inspiruje nevědomě. Z kladných odpovědí bych opět vyzdvihl Ing. Jana Nového z Českého nadačního fondu pro vydru, který se zabývá kromě osvěty a odborného poradenství provozováním záchrané stanice pro živočichy a za součást svého poslání považuje prosazování ideje pokory a úcty vůči živé přírodě. Bc. Venuše Makrlíková ze spolku Ametyst učí žáky respektovat a chránit vše živé – rostliny, hmyz a všechny další živočichy, nicméně tuto ideu považuje spíše za obecnou záležitost morálky než Schweitzerovu nauku. Viliam Šušal ze spolku TRIANON, z.s. zajímavě poznamenal, že kvalita přírody a kvalita lidského života jsou v jakési přímé závislosti, resp. úměrnosti, z čehož vyvozuje nutnost péče o přírodu.

Z odpovědí na otázku č. 5 lze vyvodit, že nepanuje shoda ohledně toho, zda je Albert Schweitzer osobností, která se zasloužila o pokrok v ochraně životního prostředí. Pouze 4 z 12 respondentů odpovědělo kladně, 2 jej neznají a 6 odpovědělo záporně, neboť jej znají v souvislosti s jinou životní zásluhou. Ze souhrnu odpovědí vyplývá, že se Albert Schweitzer o ochranu životního prostředí spíše nezasloužil.

Z odpovědí na otázku č. 6 je zcela zřejmé, že se drtivá většina respondentů nikdy nezabývala obsahem Nauky úcty k životu od Alberta Schweitzera nebo pouze okrajově v rámci svého univerzitního studia v oblasti environmentálního vzdělávání jako jednoho z významných autorů. Světlou výjimkou je pouze Ing. Jan Nový z Českého nadačního fondu pro vydru, jemuž kniha zásadně ovlivnila další směřování své životní dráhy a spatřuje v ní velké poselství pro etický přístup, úctu ke každému živému organismu a pokoru vůči přírodě jako takové. Celkově bych shrnul, že dílo Alberta Schweitzera není mezi českými environmentalisty příliš známé ani populární.

U otázky č. 7 se ukázalo, že nejvíce respondentů řadí osobu Alberta Schweitzera primárně do oblasti filosofie a teprve sekundárně do etiky, náboženství, dobrovolnictví, ekologie, lékařství a humanismu. Tím se, podobně jako u předchozích otázek, opět potvrzuje, že čeští environmentalisté nemají jméno Alberta Schweitzera příliš spojené s náplní své environmentální činnosti a jeví se jim proto poměrně dost vzdálené.

Výrazná shoda v odpovědích panovala u otázky č. 8 týkající se názoru na Schweitzerův výrok „*Zničit další život, abychom sami přežili, nečiní takové činy morální, ani nás nezabavují morální odpovědnosti vůči zničenému životu. I menší ze dvou zel je přeci stále zlo.*“ Určité výhrady měli Ing. Jan Nový z Českého nadačního fondu pro vydrů a Mgr. Tereza Boháčová ze vzdělávacího centra TEREZA, kteří by neoznačili přirozené potravní vztahy (potravní sítě) jako zlo, za nějž považují výhradně jiné úmysly, než je usmrcení za účelem bezprostřední obživy. Z odpovědí tak vyplývá, že odpovědnost vůči zničenému životu máme vždy, ale ne vždy je to nutně zlé a nemorální. S učením Alberta Schweitzera zde panuje shoda ohledně odpovědnosti a částečná shoda ohledně morálnosti takového činu.

V otázce č. 9 týkající se toho, zda lze různým formám života přikládat odlišnou hodnotu života, panoval u 6 respondentů spíše souhlasný názor proti 6 spíše nesouhlasným, což svědčí o hluboké nejednotě. V doplňující otázce, co by v případě předchozího souhlasu mělo být měřítkem/jádrem hodnoty života, se objevily velmi zajímavé názory, např. že „*měřítkem jejich hodnoty je jejich umístění v celku vesmíru*“ a „*tato morální měřítka nejsou měřitelná, protože nejsou pouze záležitostí rozumu, ale i citu, svědomí apod.*“ (Mgr. Miroslav Boček z Fakulty rybářství a ochrany vod JČU), „*měřítkem je schopnost myslet a cítit a její míra, případně přítomnost a kvalita duše a ducha, ale to je objektivně neměřitelné*“ (Mgr. Bc. Michala Mariňáková ze spolku Ametyst) nebo „*měřítkem je pro mne vyvážená koexistence těchto forem života*“ (Jana Vondráčková ze spolku Ametyst). Připomeňme, že ve Schweitzerově etice žádné takové měřítko neexistuje: život je život a ve své celistvosti musí být považován za posvátný čili v průzkumu panuje pouze částečná shoda s touto etikou.

V otázce č. 10, zda je morálně ospravedlnitelné ničit jeden život za účelem zkvalitnění jiného života a zda by odpověď závisela na tom, o jaké konkrétní formy života

by se jednalo, byl hojně zastoupen názor, že k fundované odpovědi nelze dospět bez jasné definice *zkvalitnění* a *ničení* života. Miroslav Patrik z občanského sdružení Děti Země odmítá, že lze otázku věrohodně zodpovědět: „*Zánik a zrod či ničení života je na Zemi zatím přirozený nekonečný cyklus, který tu nebyl od počátku a který tu nemusí být navždy. Z tohoto důvodu je obtížné do tohoto cyklu vkládat nějaká lidská morální hlediska.*“ Navzdory tomu byla otázka zodpovězena souhlasně 5 respondenty a nesouhlasně 3 respondenty čili převažuje spíše souhlasný postoj. Z něj však plyne spíše neshoda se Schweitzerovou etikou, protože pojem *zkvalitnění* nelze ani vzdáleně zaměňovat s nevyhnutelností coby jedinou podmínkou pro morální ospravedlnění takového činu.

V otázce č. 11 jsem se ptal, zda úcta k životu slouží jako základ pro další, vyšší cíle: pro individuální sebezdokonalování, bratrství všech lidských bytostí a jako základ trvalého míru ve světě, v reakci na což nepadla jediná negativní odpověď. Miroslav Patrik z občanského sdružení Děti Země na to však nemá jasný názor: „*Trvalý mír na svět je jistě zajímavý a přitažlivý koncept, zda je reálný si nejsem jist. Zvláště, pokud pojem mír může mít mnoho významů.*“ Mgr. Bc. Michala Mariňáková ze spolku Ametyst sice s názorem souhlasí, ale její osobní přesvědčení je postaveno na jiné logice: „*Vychází od úcty k Bohu a z ní pak se odvozuje úcta k Jeho stvoření, a tedy k životu.*“ Ze souboru odpovědí lze vyvodit, že s tímto Schweitzerovým názorem drtivá většina českých environmentalistů souhlasí.

7 Sonda do mediálního obrazu Alberta Schweitzera v ČR

7.1 Výzkumný cíl

Cílem této části výzkumu je podpořit objektivitu dotazníkového šetření provedením doplňkového výzkumu nad rámec původního zadání, který spočívá v monitoringu a analýze zmínek o Albertu Schweitzerovi ve všech základních typech českých médií (tisk, online, TV, rádio). Jeho prostřednictvím nahlédnu do mediálního obrazu Alberta Schweitzera v České republice a zodpovím zvolené výzkumné otázky. Monitoring médií provedu retrospektivně od roku 1999, a to s využitím podkladů ze služby Monitora.cz, kterou pravidelně využívám v rámci své soukromé marketingové praxe. Ukázkou podkladů, které jsem v rámci této kapitoly analyzoval, přidávám do příloh této práce.

7.2 Výzkumný problém

Výzkumnou otázku jsem zvolil v následujícím znění: *Je Albert Schweitzer v českých médiích prezentován jako osobnost, která se zasloužila o pokrok v ochraně životního prostředí?*

Pomocí vlastní analýzy podkladů získaných z monitoringu médií bude potvrzena, částečně potvrzena nebo popřena hypotéza v následujícím znění: *Albert Schweitzer je v českých médiích vykreslen v souvislosti s jinými zásluhami, než je pokrok v ochraně životního prostředí, nicméně ojedinele se o něm může hovořit i v této souvislosti.*

7.3 Tisk

V rámci monitoringu českých tištěných médií jsem analyzoval celkem 369 článků, v nichž se vyskytuje jméno Albert Schweitzer. V 10 člancích (2,7 %) jsem objevil zmínky týkající se jeho zásluh v ochraně životního prostředí, resp. přírody. Níže jsem pro ilustraci vyznačil pasáže vypovídající v tomto duchu v několika člancích.

Matůš Kocian, kněz, biolog a ekolog, píše v Katolickém týdeníku:¹⁵¹

Jsmo život, který chce žít

Albert Schweitzer je považován za jednoho ze zakladatelů eko-etického myšlení. Je to paradoxní, protože za jeho života ještě neexistoval termín ekologická krize a samotná ekologická věda byla v plenkách.

Pravda, byly už vynalezeny a použity první jaderné zbraně ohrožující veškerý život, proti nimž se Schweitzer vehementně ozýval, a právem získal Nobelovu cenu míru. Avšak žil teprve na prahu globálních problémů s životním prostředím. Kromě toho ani nebyl ekologem a o fungování samotných ekosystémů mu nešlo. A konečně, jeho dílo týkající se přímo vztahu k přírodě není příliš rozsáhlé a rozhodně po sobě nezanechal žádné monografie o ekologické etice. Přes to všechno je Schweitzer i dnes,

padesát let od své smrti, stále aktuální, inspirativní a hojně citovaný. Proč?

Schweitzer není teologický mudrlant a profesionál, schopný obhájit si cokoli. Filozofie a etika jsou vedlejším produktem jeho citlivé duše. Jeho myšlení je tak naprosto nadčasové. Vnímá svět kolem sebe a zcela jednoduše řečeno vidí, že tady není něco v pořádku. Něco mu nehraje v civilizaci a světovém názoru, v němž vyrostl a byl vychován. Je přesvědčen o velikosti lidského ducha, ale zároveň bolestně prožívá, jak je naše „lidské“ zacházení se světem, s ostatními tvory brutální, sobecké, necitlivé, nelidské. Člověk, který je stvořen k obrazu Božímu, by měl mít jinou tvář, než jakou dosud ukazuje. Jsme přece živí tvorové obdaření rozumem a citem, jsme schopni vidět i potřeby jiných tvorů. „Jsme život, který chce žít, a žijeme uprostřed života, který chce také žít.“ Tato vůle k životu se podle Schweitzera má stát základním morálním imperativem, který bychom měli respektovat.

¹⁵¹ KOCIAN, M. 2015. *Jsmo život, který chce žít*. In: Katolický týdeník, 1.–7. září 2015, s. 5.

Tomáš Krásenský píše v Katolickém týdeníku.¹⁵²

tuto část politického spektra obvykle ochrana přírody přinejlepším není významným tématem. Ekonomové nás zase občas učí, že důležitá je výroba, spotřeba, zisk a další měřitelné hospodářské veličiny; krása a půvab přírody a krajiny tomuto náhledu většinou mizí za obzorem nebo se redukuje na kvalitu využitelnou v turistickém ruchu.

Pro mě však je zpěv černohlávka, chrpy v poli, třpyt slidy v rulách, plápolavý let motýlice nad potokem, slzy svatého Vavřince nad ztichlou noční srpnovou přírodou... a mnoho dalšího zprávou o Boží lásce, moudrosti, dobrotě a věrnosti. Zprávou přesvědčivou, často přesvědčivější než lidská díla k Boží oslavě vytvořená. A vím, že zdaleka nejsem sám. Pro nás, kdo chodíváme poslouchat ptáky, dívat se na hvězdy, hledat do strání kameny či orchideje nebo jen tak putujeme, sedíme, ležíme či spíme v přírodě, pro nás má smysl, že je ještě kam jít, a jsme vděční Bohu i těm, kdo o jeho dílo pečují. Není nám jedno, zda mají či nema-

jí kde zahnízditi rorýsi či motáci a kam naklást vajíčka čolci a rosničky, zda přes světla měst a dopravy jsou či nejsou vidět hvězdy, jestli se mají kde napást motýli.

Jsem si dobře vědom toho, že život je v sobě zvláštním způsobem rozporný: nemůžeme žít a nechat žít vše. Pěkně tento spor vysvětluje a řeší Albert Schweitzer ve své koncepci nauky úcty k životu, když říká: Jsem život, který chce žít uprostřed života, který chce žít. Avšak jestliže žiji, nutně tím omezují a ničím život jiný. Co s tím? Albert Schweitzer nabízí řešení: Mějme úctu k životu: chraňme ten, který ochrání snadno můžeme, a ten, který omezit a zničit musíme, ničme a omezujeme vědomě a zodpovědně. Co to znamená, záleží na okolnostech.

Díky encyklice papeže Františka i řadě předchůdců v myšlenkách a činech (nemluvě o kladných vyjádřeních o přírodě samotného Ježíše Krista v evangeliích) není třeba se obávat, zda se starosti o přírodu nezpronevřujeme křesťanskému poslání. TOMÁŠ KRÁSENSKÝ

Zdeněk A. Eminger píše v Katolickém týdeníku.¹⁵³

Je pozoruhodné, že se křesťanství nedalo spoutat různými dietetickými předpisy tak, jak to známe ze židovství, islámu a řady karmanových náboženství – tedy například buddhismu, džinismu či hinduismu. Normy, co jíst a nejíst, bývají obvykle kodifikovány přímo v posvátných textech těchto náboženství. Týkají se různých potravin, obětín anebo údobí, v nichž se věřící postí od určitých druhů jídla. Půst, včetně půstu od masa, má dlouhou tradici i v životě katolické církve. Není ale žádným určujícím omezením srovnatelným s předpisy židovství či třeba džinismu. Při křesťanském půstu se uplatňují rozumné úlevy – pro nemocné, děti a seniory, a ani samo porušení půstu nebývá chápáno jako něco dramatického. Bůh je milosrdný. Sám ukázal, že je vždy třeba hledat ducha toho kterého předpisu a nedat se svázat zákony, které pozbyly svého smyslu.

Křesťané celého světa konzumují vše, co jim příroda nabízí. Již od doby prvních velkých misí se misionáři museli vyrovnávat se zcela odlišnými kulturami a výživovou mapou (Afrika, Indie, obě Ameriky, Čína, Japonsko), kterou někdy rádi přijali za vlastní. Rozsáhlá historie (např. jezuitských misí do Číny a Japonska) ukazuje, jak se řada vynikajících teologů asimilovala s tamním prostředím i co se týče stravy, včetně té bezmasé. Už od samého počátku se v křesťanství objevoval aspekt vegetariánství a úcty k životu, tak jak ji formuloval třeba lékař a teolog Albert Schweitzer. Ten vychází z pátého přikázá-

ní – nezabiješ: jde o to, chovat se ke zvířatům dobře a šetřit jejich životy a prostředí, v němž žijí. Rečeno jeho slovy: „Etika úcty k životu, jež požaduje dobrotivost ke všem živým tvorům, odpovídá přirozenému cítění člověka.“ Kdo ví, co je to bolest a utrpení, dělá všechno pro to, aby je sám nepůsobil druhým.

Jsme tím, co jíme?

Zajímavé myšlenky najdeme u Origena, sv. Basila, sv. Klementa Alexandrijského nebo sv. Františka z Assisi. Pokládali si otázky, zda to, co jíme, ovlivňuje i naše chování a náš duchovní život, a v jakém ohledu lze považovat zvířata za naše bratry. Známé zajímavé svědectví o sv. Františku: „Když rozjímal o prapůvodu všeho tvorstva, býval naplňován hojnou vroucností. Jakákoliv drobná zvířata nazýval bratry a sestrami ve vědomí, že má s nimi společný počátek. Nejsrdečněji a nejněžněji však miloval ta, která přirozenou podobností ukazují Kristovu sladkou mírnost a naznačují obrazy Písma. Mnohokrát vykoupil beránky, kteří byli vedeni na porážku, protože vzpomínal na onoho nejtiššího Beránka, který připustil, aby ho vedli na smrt za vykoupění hříšníků.“ (sv. Bonaventura: *Legenda maior*)

Od svého začátku křesťanství zná vegetariánská hnutí, jejichž dějiny psala i některá řeholní společenství – např. kartuziáni či cisterciáci. Dnes patří mezi doyen moderní etické reflexe křesťanského

¹⁵² KRÁSENSKÝ, T. 2015. *Život uprostřed života*. In: Katolický týdeník, 21.–27. července 2015, s. 4.

¹⁵³ EMINGER, ZDENĚK A. 2018. *Úcta ke stvoření, dobrotivost k živému*. In: Katolický týdeník, 6.–12. března 2018, s. 5.

Michaela Kolková píše v časopisu Hnutí DUHA – Sedmá generace.¹⁵⁴

leží dál od centra, zákazníci se k ní často vrací. Zájem o přírodě prospěšné nakupování tak s největší pravděpodobností roste, i když je časově (někdy i finančně) náročnější. „Bezobalové nakupování se dostává do širšího povědomí, proto nás stále častěji navštěvují lidé, kteří v bezobalové prodejně ještě nikdy nebyli,“ potvrzuje Beranová.

Výhodu nákupu surovin na váhu vidí někteří zákazníci i v tom, že si mohou koupit přesně tolik surovin, kolik chtějí nebo kolik mohou reálně spotřebovat. „Připadá mi lepší koupit si jen tolik, co potřebuju, než by mi toho doma strašilo kilo. Stejně tak to mám s drogerií. Proč pokaždé kupovat lahev aviváže, pracího gelu či prášku, když si tu lahev mohu vzít z domu, pokaždé si do ní vzít, kolik potřebuju, a mít ji třeba napořád?“ přibližuje Láníčková.

Světlo na konci obalu?

Mezi lidmi se zájem o zero waste život a bezobalové nakupování šíří rychle. Vznikají tematické skupiny na sociálních

blízko a zajímala se o její ochranu již od dětství. Bezobalové nákupy si domů nosí i studentka Martina Macháčková se svým přítelem, ale o zmírnění své uhlíkové stopy se snaží i různými dalšími způsoby.

Příroda tedy hraje v životech zákazníků bezobalových obchodů zjevně důležitou roli, a ať už se k zero waste životu dostali přes internet, rodinu nebo přátele, dává jim to celé smysl. A bez víry v to, co děláme, bychom nemohli naplno dělat vlastně vůbec nic. Filozof Albert Schweitzer kdysi řekl, že člověk ovládá přírodu, aniž by se naučil ovládat sám sebe. Snaha o minimalizaci odpadu a vůbec přemýšlení o tom, co se děje se všemi vyprodukovanými věcmi, je snad malým zábleskem naděje pro budoucnost.

Autorka studuje na FSS MU. Kontakt: 450773@mail.muni.cz.

Sedmá generace 1|2018

21

Alexandra Berková píše v Hospodářských novinách.¹⁵⁵

jemnému respektování důstojnosti.

Nejen že už se nemusíme vrhat tváří k zemi, když kolem jede kočár panstva, že děti už pro zábavu neroztáčejí nevidomé stařenky ve hře na slepou bábu a rodiče nemrzačí děti, aby lépe žebraly, ale ani týrání dětí v rodinách už není bráno jako soukromá věc. Takže když to dobře dopadne, nebudou děti týrány ani duševně a jednou zmizí násilí v rodinách tak tiše a trvale jako tabulky, označující kdysi místa pro přestárlé a tělesně vadné.

Kultivujeme se tempem neuvěřitelným. Zhlédla jsem onehdy reprí-

Kultivujeme se, a je dobré si to občas připomenout už kvůli senzacím, které nás pod drogou hrůzy nutí uvěřit ve zlý vývoj světa anebo ve vlastní malost. Je dobré si říct, že zdárně sklepáváme bolševické buranství a vyvíjíme se jako společnost, respektující platná pravidla i lidskou důstojnost. Že mizí silácká arogance ve vztazích rodič – dítě, občan – stát, lékař – nemocný, člověk – příroda, muž – žena. Albert Schweitzer tomu říkal úcta k životu – není to krásné?

Autorka je spisovatelkou

¹⁵⁴ KOLKOVÁ, M. 2018. Hnutí DUHA – Sedmá generace, 20. 2. 2018, s. 21.

¹⁵⁵ BERKOVÁ, A. 2003. *Taky vnímáte ducha měnící se doby?*. In: Hospodářské noviny, 29. července 2003, s. 9.

7.4 Online

V rámci monitoringu českých online médií jsem analyzoval celkem 657 článků, v nichž se vyskytuje jméno Albert Schweitzer. Ve 20 článcích (3 %) jsem objevil zmínky týkající se jeho zásluh v ochraně životního prostředí, resp. přírody. Níže jsem pro ilustraci vyznačil pasáže vypovídající v tomto duchu v několika článcích.

Jan Činčera píše na serveru Ekolist.cz:¹⁵⁶

ekolist.cz / kultura / články

titulní strana | zpravodajství | publicistika | zelená domácnost | kultura | kalendář akcí | foto
články | básně | přehled knih a filmů | zprávy

Zelená svatozář

1.1.1999

Někteří z nás měli to štěstí, že mohli navštěvovat přednášky Erazima Koháka na Filosofické fakultě University Karlovy věnované Ekologické etice. Jejich obsah nyní autor vtělil do systematické učebnice dějin a směrů ekologické etiky Zelená svatozář. Nová kniha je bezesporu jednou z nejdůležitějších česky vydaných environmentálních publikací a přečíst by si ji měl jistě každý, kdo se životním prostředím zabývá. Na téměř dvoustech stranách představuje Kohák myšlenky Alberta Schweitzera, Aldo Leopolda, hluboké a hlubinné ekologie, sociobiologie, Jamese Lovelocka a vlastně všech významných osobností environmentálního myšlení. Autor má současně dar psát i o složitých etických problémech nesmírně srozumitelně a stravitelně i pro nefilology.

¹⁵⁶ Ekolist.cz, 1999 [online]. Občanské sdružení BEZK. [cit. 20.10.2020]. Dostupné z: <https://ekolist.cz/cz/kultura/clanky/zelena-svatozar>.

Pavel Hošek píše na serveru Vesmir.cz:¹⁵⁷

Zelená svatozář E. Koháka mě „chytla“ hned svou předmluvou. Autor v ní totiž píše, že „chce informovat především o ekologické filosofii a etice“ a zdůrazňuje, že „píše jako učitel, ne jako agitátor“ a „chce poskytnout znalosti, ne agitovat pro to či ono řešení.“ Uvádí doslova: „[...] toto není kniha o mých názorech, je to kniha o soudobém ekofilosofickém myšlení. Jde v ní o to, aby čtenář získal dostatečné informace, aby si mohl vytvořit své vlastní závěry. [...] a také referuji o řadě názorů, s nimiž sám hluboce nesouhlasím.“

Taková věc je v Čechách neslýchaná, skoro bych řekl, že ji mnozí považují za drzost. Přiznávám, že mi to vyrazilo dech a moc jsem tomu zpočátku nevěřil. Ale je to pravda. V *Zelené svatozáři* se dočtete o všech možných moderních i poněkud starších pohledech člověka na svět kolem sebe a na problematiku pobývání člověka ve světě. Opravdu jsou tu nezaujatě přiblíženy i docela odlišné

filozofickoetické směry. Je tu na jedné straně vysvětlena třeba *etika úcty k životu* Alberta Schweitzera, která je tolik naplněna posvátnou láskou ke všem živým tvorům, že se sama vnitřně nikdy nevyrovnala se smrtí a utrpením jako s regulérní, všední a každodenní stránkou života. Na straně druhé se tu dočtete i o *etice záchranného člunu*, která staví na poznatku, že je nás příliš mnoho a dělíme se o omezené zdroje. A proto nám, lidem z bohatého severu, v podstatě říká „nepomáhejme nikomu, jen zajistíme, že své výsady užijeme k zachování kulturních hodnot, nejen osobní spotřeby,“ nebo také, „každý zachráněný život znamená zbídačení příštích generací – a Země jako celku“.

Tolik snad o vyslovených názorových protipólech. V knížce je však i vše mezi tím – etika Země, etika boží bázně, biocentrismus, vegetariánství, feminizmus a ekofeminizmus, hluboká i hlubinná ²⁾ ekologie, hypotéza Gaia, kompromis a vznešené lidství i mnohé další.

Petr Příhoda píše na serveru Katyd.cz:¹⁵⁸

Katolický týdeník

Předplatné
tištěné i elektronicky
[Více](#) ▶

Titulní strana

Zpravodajství

Téma

Odpovědný

Rozhovory

Publicistika

Přílohy

Lidské embryo je nepatrný človíček...

Vydání: 2005/51 Mimosvětská civilizace, 13.12.2005, Autor: Petr Příhoda

Příloha: Perspektivy

O vytrácející se úctě k světu a životu

Albert Schweitzer, ekumenicky otevřený evangelický křesťan, měl krédo: *úcta k světu a životu*. Byl přesvědčen, že tato úcta je ctností, kterou sdílejí všichni lidé dobré vůle. Přitom pamatoval dvě světové války, které svou ničivostí překonaly vše, co svět dosud potkalo. Budiž, válka je katastrofou, která i ze slušných lidí činí lidi zlé vůle. Ukazuje se však – na rozdíl od let Schweitzerovy mladosti – že úcta k světu a životu se vytrácí z myslí slušných lidí i v časech blahobytu. Je to vidět na zacházení s přírodou (na což upozorňuje ekologie) a na postoji k počátkům lidského života.

¹⁵⁷ Vesmir.cz, 1999 [online]. VESMÍR, spol. s r.o. [cit. 20.10.2020]. Dostupné z: <https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/1999/cislo-8/ekologicka-etika.html>

¹⁵⁸ Katyd.cz, 2005 [online]. NETservis s.r.o. [cit. 20.10.2020]. Dostupné z: <https://www.katydz.cz/clanky/prilohy/lidske-embryo-je-nepatrnny-clovicek.html>

Erazim Kohák píše na serveru Ekolist.cz:¹⁵⁹

To se změnilo v našem století. S rozvojem techniku nesmírně vzrostla lidská schopnost zasahovat do přírodu. Spotřeba na obyvatele v privilegovaných zemích vzrostla na sedmdesátinásobek, celkový počet obyvatel Země z jedné miliardy na počátku století na skoro šest miliard na jeho konci. Lidská odpovědnost tu přestává být akademickou otázkou a stává se otázkou přežití jak člověka, tak lidstva. Dnes z odcizení odpovědnosti nevzniká jen škoda, nýbrž ekologická krize. Jistě, potřebujeme znovu objevit přírodu pečující o ni, avšak ze všeho nejvíce potřebujeme přijmout odpovědnost své svobody – překonat odcizení odpovědnosti. Tu je důležité připomenout, že odcizení vlastní odpovědnosti není nic záhadného. Je to prostě souhrnný výraz pro skutečnost, že většina lidí 20. století bez váhání prosazuje svou svobodu, svá „práva“, avšak zvláště mezi obyvateli velkoměst a v průmyslovém světě, nepocituje

sebenější odpovědnost vůči společnosti, světu, přírodě. Člověk tu nežije s pocitem, že příroda je něco cenného a že má povinnost omezit svoji spotřebu prostě pro dobro přírody, třeba nesníst rybu, protože ji hrozí vyhubení, či odnést noviny do sběru, protože ubývá lesů. Víme, jak automobilové výfukové plyny zatěžují ovzduší a ničí lesy, avšak nedomáháme se elektrizované hromadné dopravy. Dál prahne po autech. Volání po dobrovolné střídmosti – soustavně odmítat *více*, když *méně* postačí – je výzvou k přijetí odpovědnosti za naši svobodu, avšak s výjimkou jedinců, k nimž náleželi třeba Ghándí či Albert Schweitzer, je našemu věku něčím na hony vzdáleným. Jenže právě svobodou bez odpovědnosti se člověk stává odcizeným exotikem – ničivým monstrem. Většinou zcela bez zlé vůle: vůli může mít zcela dobrou, vlídnou, plnou nejlepších úmyslů. Ničí bezděky, protože tak přivykl svobodě, že zcela zapomněl na odpovědnost.

Josef Mikovec píše na serveru Pravdive.eu:¹⁶⁰

některá asijská náboženství. =====Příkladné je místo člověka v přírodě a s přírodou v holistickém myšlení jihoamerických, tradičních a/nebo setrvale prvotních národů a komunit, pro něž kupř. zvířata jsou „osoby jiné než lidé“. Jejich realita je živá a mystická a archetypy transcendentují stereotypy.

=====V současnosti existuje křesťanská eko-theologie, ale pokud nebude mít místo jaké náleželo v západokřesťanství, Augustinovi z Hippo, Tomáši Akvinskému, Kalvínovi, Lutherovi, Melanchtonovi a jim souřadným, =====bude jen zpožděnou přípravou na nechtěnou budoucnost. Vzácnou výjimkou a nepřipomínaným pozitivním příkladem je Albert Schweitzer a jeho filosofie úcty k životu. Mnohem lépe je na tom křesťanství východní.. "

¹⁵⁹ Ekolist.cz, 2006 [online]. Občanské sdružení BEZK. [cit. 20.10.2020]. Dostupné z: <https://ekolist.cz/cz/kultura/clanky/uryvek-moralni-ekologie>.

¹⁶⁰ Pravdive.eu, 2019 [online]. Pravdivě.eu [cit. 20.10.2020]. Dostupné z: <https://pravdive.eu/news/102849/josef-mikovec-k-planovane-katolizaci-amazonie>.

Server Ekolist.cz píše:¹⁶¹

Cena Josefa Vavrouška je spjata se jménem předního českého ekologa a zároveň federálního ministra životního prostředí, který v roce 1995 tragicky zahynul pod lavinou. Josef Vavroušek byl jedním z hlavních protagonistů konceptu trvale udržitelného rozvoje nejen u nás, ale i v rámci celé Evropy.

„Při letošním vyhlášení ceny vzpomeneme kulaté výročí padesáti let od studentské expedice Lambaréné z roku 1968, která sledovala africkou stopu lékaře a humanisty Alberta Schweitzera,“ vysvětluje ředitel Nadace Partnerství Miroslav Kandrata. „Josef Vavroušek byl jedním z organizátorů devítiměsíční cesty napříč Afrikou, která významně ovlivnila i jeho pozdější postoje ke globální odpovědnosti za životní prostředí.“

Stojí za pozornost, že Jiří Peňás píše na serveru Echoprime.cz spíše o protikladu Schweitzerových zásluh o životní prostředí:¹⁶²

Ono je dobré si uvědomit, že každá věc má svou spravedlivou cenu. Maximální prosperita počíná zničením, uchování evropských specifik zchudnutí. Vždycky se sice někdo najde, kdo bude tvrdit, že jde obojí, ale tomu neradno věřit. Za všechno je nutné platit. **Albert Schweitzer** byl nepochybně velký humanista a jeho nemocnice v Lambaréné zachránila mnoho Afričanů, jenže tím také způsobil růst lokální populace, kácení pralesa a proletarizaci obyvatelstva. Každá věc je možná k nějaké hranici, za ni už to nejde. Před Francouzskou revolucí se také už nedalo dál kouzlit s agrární daní, tak se musely svolat Generální stavy a vypukla revoluce. Zajímavé také je, jak se po nějaké době věci obrací ve svůj opak. Koncem 18. století, když Angličané začali pronikat do Číny, tak císař Čchien-lung sepsal známý manifest, kde důrazně žádal, aby se Britové do jeho země nemontovali, že říše středu cizince nepotřebuje, že má všeho dost a že není na žádné novoty zvědavá. No a nyní vidíme, že se nám to vrátilo jako bumerang. Byl jsem v Číně poprvé v roce 2000 a tehdy jsem si uvědomil, že stojíme na prahu věku Číny. Od té doby jsem tam byl sedmkrát a s každou další návštěvou jsem se v tom jen utvrdil. Na podzim mám naplánovanou cestu do S-čchuanu, doufám, že to vyjde.

7.5 TV a rádio

V tomto segmentu jsem analyzoval celkem 29 televizních pořadů a 51 rozhlasových spotů, v nichž se vyskytovalo jméno Albert Schweitzer. Na rozdíl od tištěných a online médií bylo možné vysledovat mnohem méně prostoru věnovaném Schweitzerovu životu a dílu, které je zřejmě pro tato média na příliš dlouhé povídání, a tak bylo jeho jméno mnohem častěji skloňováno jako součást krátkých informací typu pozvánka na Bachův koncert, soutěžní otázka v AZ-kvízu nebo upoutávka na nové vydání české knihy o tomto mysliteli. Ojediněle jsem narazil na rozhlasový seriál (ČRo Dvojka), který se v 5 kapitolách věnuje stručnému shrnutí celé jeho životopisné knihy.

¹⁶¹ Ekolist.cz, 2018 [online]. Občanské sdružení BEZK. [cit. 20.10.2020]. Dostupné z: <https://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/na-cenu-josefa-vavrouska-jsou-mez-nominovanymi-i-reditel-prazske-zoo-reditele-knapu-nebo-miloslav-nevrly>.

¹⁶² Echoprime.cz, 2020 [online]. Echo Media a.s. [cit. 20.10.2020]. Dostupné z: <https://echoprime.cz/a/SnNpa/zivot-i-pri-nejvtysi-opatrnosti-konci-smrti>.

Zřejmě nejlépe se Schweitzerova příspěvku k ekologické etice dotknul environmentální teolog Jan Zámečník v rozhlasovém spotu s názvem *O náboženství & zvířatech: Proč Ježíš nebyl vegetarián?*, kde cituje některé Schweitzerovy myšlenky o etice a zvířatech.¹⁶³

Environmentální teolog Zámečník o náboženství & zvířatech: Proč Ježíš nebyl vegetarián?

© 20. říjen 2019 | Hergot!

Pusťte si rozhovor s environmentálním teologem Janem Zámečníkem, popisuje v Hergot!u myšlenky teologie zvířat, která se snaží napravit neblahé přehlížení zvířat v celých křesťanských dějinách

Délka audia 46:15

Foto Jan van Eyck, Wikimedia Commons, Public domain.

„Když hospodyně uklízí, zavírá dveře, aby dovnitř nevezl pes a mokřými tlapkami ji nepošlapal práci. Podobně se chovají i evropští myslitelé: dbají na to, aby se jim v etice nepotloukalo žádné zvíře,“ napsal protestantský teolog a autor etiky úcty k životu Albert Schweitzer.

V Hergot!u jsme se tentokrát rozhodli nechat dveře studia otevřené pro všechny lidské i nelidské druhy a pořádně probrat vztah křesťanství ke zvířatům. Pozvali jsme si k tomu evangelického environmentálního teologa Jana Zámečníka, který nám povyprávěl především o zásadní knize Andrewa Linzeyho, která nese název *Teologie zvířat*.

Jan Zámečník | foto: Ladislav Bruščík

Andrew Linzey byl poctivý čtenář teologie osvobození, která mu nepřipadala příliš radikální, jako velké části ostatních křesťanů, ale naopak radikální málo: Co je to za osvobození, když jsou osvobozeny jen lidské bytosti? Napsal knihu, která je opřená o paradigma Ježíše jako služebníka všeho stvoření, ale také pojetí Boha, který má práva na všechno živé a každé zranění či zabití života útočí i na něj.

Jana Zámečníka kniha dost zásadně ovlivnila, a i proto se jí nakonec rozhodl přeložit. I on v ní ale vidí některé slabé stránky. Jednou z nich je příliš „eskatotérská“ snaha omluvit fakt, že Ježíš se vši pravděpodobnosti nebyl vegetarián. „Linzey se přiklání k tezi, že v Ježíšově době v tehdejší Palestině bylo nutné získávat proteiny především ze zvířete, nebo konkrétně především z ryb,“ popisuje argument Zámečník.

¹⁶³ Radio Wave, 2019 [rozhlas]. Český rozhlas [cit. 20.10.2020]. Dostupné z: <https://wave.rozhlas.cz/environmentalni-teolog-zamecnik-o-nabozenstvi-zviratech-proc-jezis-nebyl-8092688>.

Za zajímavý považuji také rozhlasový spot s názvem *Hergot! o Desateru: Nezabiješ*, jehož součástí je stručné povídání o tom, jak se k tomuto křesťanskému přikázání stavěli různí myslitelé minulosti, včetně Alberta Schweitzera.¹⁶⁴

Hergot! o Desateru: Nezabiješ

© 14. červenec 2014 | Hergot!

Kriminalita (ilustr. obr.) | foto: Martin Dušek

To, že není dobré zabíjet lidi, je docela bez diskuse. Jan Škrob, Dominik Čejka a Petr Wagner se proto rozhodli podívat na téma zabíjení trochu jinak -- je přípustné zabíjet zvířata? A je hranice mezi lidským a zvířecím tak jasná? O tom bude mluvit antropolog a kurátor Hrdličkova muzea člověka Marco Stella.

Stella jednoznačně říká, že křesťanské přikázání „Nezabiješ“ se na zvířata nevztahuje. Přesto i z křesťanské tradice známe významné osobnosti, které se k této složité otázce stavěly jinak -- například Františka z Assisi nebo Alberta Schweitzera.

Představa, že není v pořádku zabíjet zvířata, je prastará. Důvody byly ale různé a v podobě myšlenky, že zabití zvířete je eticky nepřipustné a srovnatelné s vraždou, se v Evropě rozšiřuje až v 19. století, částečně jako jeden ze způsobů, jak se měšťané vymezovali vůči dělníkům i šlechtě.

¹⁶⁴ Radio Wave, 2014 [rozhlas]. Český rozhlas [cit. 20.10.2020]. Dostupné z: <https://wave.rozhlas.cz/hergot-o-desateru-nezabijes-5252082>.

8 Závěrečné zhodnocení výsledků výzkumu

Dotazníkové šetření se narodilo od doplňkového výzkumu (mediální monitoring) soustředilo na širší okruh otázek, což mi poskytlo prostor provést srovnání nejen mezi jednotlivými účastníky tohoto šetření, ale také napříč odpověďmi v rámci jednotlivých účastníků. Tento prostor mi dovolil nahlédnout na obraz Alberta Schweitzera očima účastníků v obšírnějším kontextu, než by bylo možné u jakékoliv jednotlivé otázky a odpovědi. Pokud bych měl stručně shrnout zjištění v pořadí, jak vyplynula z položených otázek, pak mohu konstatovat, že neziskové environmentální organizace v České republice sledují podobné dlouhodobé cíle, o jaké za svého života usiloval také Albert Schweitzer. Tyto organizace téměř bez jediné výjimky šíří environmentální osvětu mnoha rozmanitými komunikačními kanály. Nikdo z účastníků výzkumu neslyšel jméno Alberta Schweitzera v přímé souvislosti se zásluhami v oblasti environmentální etiky a pochopitelně tak ani ony samy jeho jméno nezmiňují v žádné souvislosti se svými vlastními aktivitami. Přestože bylo možné najít široké spektrum průniků mezi Naukou úcty k životu a vlastní etikou, kterou si přisvojují oslovené ekologické spolky, nelze v žádném případě hovořit o vědomé inspiraci myšlenkami Alberta Schweitzera. Navzdory výše řečenému více než třetina dotazovaných přiznává tomuto mysliteli osobní zásluhu za pokrok v ochraně životního prostředí. Dílo Nauka úcty k životu není mezi účastníky výzkumu příliš známým ani populárním dílem. Většina oslovených si jméno tohoto myslitele spojuje primárně s oborem filosofie. Některé jeho citace se nicméně setkaly se silně souhlasným postojem, zejména o nemorálnosti ničení veškerého života (bez ohledu na důvody) a o tom, zda je úcta k životu pouhým východiskem k jiným, vyšším cílům. Naproti tomu v otázce na měřítko hodnoty života byly reakce velmi rozporuplné a v názorech panovala absolutní neshoda.

Jak jsem již zmínil v předešlém odstavci, mediální monitoring zde figuruje jako doplňkový výzkum na podporu objektivitu primárního výzkumu (dotazníkové šetření) a jako takový jsem jej omezil na jedinou výzkumnou otázku. I tak bylo jeho provedení poměrně časově náročné a je dobře, že výsledky lze poměrně snadno interpretovat.

Objektivita výzkumu je v tomto případě zbavena názorového zkreslení jako v případě některých otázek dotazníkového šetření, protože zkoumané materiály nebyly v žádném případě ovlivněny pokládáním předem připravených otázek. Analýza českých médií, do které bylo zahrnuto dohromady 1106 tištěných/online článků a televizních/rozhlasových reportáží od roku 1999, odhalila zvýšený výskyt interpretací myšlenek Erazima Koháka v knize Zelená svatozář, kde je Albert Schweitzer vykreslován jako významný průkopník revoluce v environmentální (ekologické) etice. Jestliže však tuto interpretaci opomineme, pak bylo jeho jméno spojováno s ekologickými zásluhami jen zcela výjimečně. Dokonce se objevil i jeden názor, že Schweitzerova africká mise tamní životní prostředí spíše poškodila. Nejčastěji jsou mu připisovány nesporné lékařské zásluhy a velké množství zachráněných životů v jednom z nejhudších a nejohroženějších regionů světa. Velmi často byl zmiňován též v souvislosti s Josefem Vavrouškem, mechanikem Strojní fakulty ČVUT, který se inspiroval Schweitzerovou africkou výpravou a podnikl vlastní českou expedici z Prahy do afrického Gabonu vozem Tatra 138. Kromě toho byl Albert Schweitzer vyzdvihován pro své úspěchy na hudební scéně a coby bachovský badatel, neúnavný bojovník za práva zvířat, propagátor sionismu a vegetariánství a též jako hlasitý odpůrce jaderných testů (společně s Einsteinem). S ohledem na celkově velmi nízký počet nalezených mediálních výstupů, v nichž byla Schweitzerovi přímo přiznána jakákoliv environmentální zásluha (32 z 1106, tedy 2,9 %), bych uzavřel tuto kapitolu tím, že výsledky mediální analýzy se téměř bezrozdílně shodují s výsledky provedeného dotazníkového šetření, tedy že Albert Schweitzer není českými médii vnímán jako osobnost, která se významněji zasloužila o pokrok v oblasti ochrany životního prostředí.

V úvodu této práce jsem slíbil vyjádřit se k možné souvislosti mezi výsledky dotazníkového šetření a sondy do mediálního obrazu Alberta Schweitzera. Tyto dva výzkumy se na první pohled jeví nezávisle jeden na druhém a jejich podobné závěry lze jistě oprávněně vnímat pouze jako náhodnou podobnost. V čem tedy spatřuji jejich vzájemnou propojenost? V první řadě bych zmínil, že environmentální osvěta je v relativně malé míře šířena také prostřednictvím médií, jak je ostatně patrné i z některých publikovaných článků, které jsem v této práci uvedl jako příklad. Spíše než o masová média jde v tomto konkrétním případě o média specializovaná především na ekologii a

teologii. Nic to však nemění na skutečnosti, že v komparaci s jinými formami vzdělávání, jako jsou například besedy, exkurze či vlastní publikace vydávané neziskovými organizacemi, se tradiční média řadí mezi velmi okrajové nástroje šíření environmentální osvěty. Jako druhý argument bych zmínil ovlivňování veřejného mínění (tedy včetně mínění členů neziskových organizací) mediálním obrazem. Mnoho respondentů dotazníkového šetření se kupříkladu vyjádřilo, že Alberta Schweitzera ani jeho dílo téměř neznají. Takový fenomén by zajisté nebyl ani trochu pravděpodobný, pokud by byl této osobnosti a jejímu dílu věnován větší prostor v médiích. Domnívám se proto, že pokud by se zlepšil obraz Alberta Schweitzera v médiích, pak by se jeho myšlenky více promítaly také do našeho neziskového sektoru a obráceně – myšlenky hlášané neziskovými organizacemi by si dříve či později získaly také pozornost médií. Do třetice bych rád uvedl, že autory článků v médiích, kteří se této problematice hlouběji věnují, jsou často odborníci v oblasti teologie či ekologie, kteří mají k našemu neziskovému environmentálnímu sektoru přinejmenším blízký vztah. Za všechny autory bych jmenoval již několikrát zmíněného Erazima Koháka, dále kněze, biologa a ekologa Matúše Kociana či teologa Jana Zámečnicka.

Pokud bych se měl vrátit k původní otázce této výzkumné části, tedy zda lze vysledovat přímý či nepřímý dopad myšlenek Alberta Schweitzera na současnou environmentální osvětu v rámci neziskového sektoru České republiky, pak musím s ohledem na získané výsledky jednoznačně konstatovat, že žádný přímý ani nepřímý dopad zjištěn nebyl. Domnívám se, že jde na jedné straně o politováníhodnou skutečnost, neboť Schweitzer tvořil své celoživotní dílo v naději, že jeho osobní příklad budou následovat další lidé, kterým není lhostejná lidská bída a utrpení, ani osud přírody. Na straně druhé je nejen z odpovědí účastníků mého výzkumu poměrně jasně patrné, že náš neziskový environmentální sektor necítí potřebu tento Schweitzerův osobní příklad hlouběji zkoumat či následovat, neboť ochranu přírody a života považuje za obecně prospěšný zájem a samozřejmou mravní povinnost člověka. Zjistil jsem, že neziskové organizace sledují hodnoty, které jsou plně slučitelné s těmi, které zdůrazňoval Albert Schweitzer, aniž by se jakkoliv inspirovaly jeho osobním příkladem. V tomto kontextu hovořím především o hodnotě života a celého přírodního ekosystému, jejichž důležitost

staví nad jakékoliv osobní či ekonomické zájmy. Jisté rozdíly mezi prací Schweitzera a neziskovými spolky nicméně vnímám například v tom, že zatímco Schweitzer byl ve svém úsilí nesmírně čínorodý a cílevědomý a svým životním příkladem inspiroval několik dalších generací, u neziskových organizací zdaleka nevidím tak velkou míru osobního zaujetí, ani si nemohu vybavit konkrétní žijící osobnost, která by svým příkladem mohla být právem považována za nástupce Alberta Schweitzera. Byť se mé myšlenky ubírají směrem ke klimatickým aktivistům, o kterých bylo v poslední době hodně slyšet, nejedná se podle mého názoru o srovnatelnou věc – boj proti globálnímu oteplování není to samé, co boj za podporu a zachování života, přestože v konečném důsledku mohou v obou zmíněných případech figurovat zachráněné životy. Další významný rozdíl mezi myšlením Alberta Schweitzera a neziskovými spolky vidím v samotných kořenech, které podle mého názoru mohou stát i za pozorovatelnými rozdíly v osobní motivaci – hluboce věřící Schweitzer celý svůj život následoval příklad Ježíše Krista, zatímco neziskové organizace sledují tzv. obecně prospěšné zájmy, bez odvolávání se na křesťanskou tradici. Což mě přivádí k myšlence, že prvek křesťanské víry může být pro práci environmentalisty nejen prospěšný, ale do jisté míry i nepostradatelný. Tvrzení o rozhodujícím vlivu křesťanství na život a dílo Alberta Schweitzera však nemohu objektivně prokázat. Za prokázané považuji pouze to, že pro Schweitzera nebyla jeho práce pouhou prací, ale především důrazným vyjádřením svého celoživotního postoje. Nakonec bych zmínil ještě jeden podstatný rozdíl, a sice že uvažování o stejné hodnotě života pro všechny živé tvory v přírodě bez rozdílu bylo pro Schweitzera vždy charakteristické, avšak na základě mnou provedeného výzkumu, kdy jsem nejen analyzoval došlé odpovědi na dotazník, ale také četl webové stránky dalších neziskových organizací, jsem dospěl k závěru, že se k témuž způsobu uvažování otevřeně nehlásí žádný environmentální spolek v České republice, a to ani ve svých oficiálních stanovách ani v rámci osvětové činnosti. Z jejich pohledu jde o otázku čistě filosofickou, nikoliv environmentální. Zdá se, že tato myšlenka zůstane navždy spojena se jménem Alberta Schweitzera. Tímto bych uzavřel závěrečné zhodnocení výsledků výzkumu.

Závěr

Osobnost Alberta Schweitzera ještě stále přitahuje pozornost pro svůj mimořádný talent, znalosti, houževnatost, píli a obětavost. Svým životním příkladem inspiroval mnoho generací. Proto ale i žil v píli a ve skromnosti, aby se stal vzorem hodným následování. Doufal v to, že jednou jeho kladné poselství někdo převezme a bude pokračovat v jeho stopách formou pomoci druhým. K tomuto pozitivnímu postoji k životu dospěl i navzdory přežití dvou světových válek, kdy viděl mnoho utrpení a bídy. Tuto dobu sám nazývá dobou úpadku lidstva, úpadku celé kultury. V roce 1950 americký časopis Time označil za největší osobnosti 20. století Alberta Einsteina a Alberta Schweitzera. Ale zatímco Einstein se i v dnešní době úspěšně drží na vrcholu tohoto žebříčku, na Schweitzera se téměř zapomnělo. Přesto, jak tvrdí jeho kritik Werner Picht, Schweitzer zůstává největším moralistou naší civilizace 20. století.¹⁶⁵ Jeho humanitární mise v Africe a boj proti nukleárním zbraním byly rovněž oceněny Nobelovou cenou za mír (1952). Schweitzerův humanismus na půdě etiky a ekologie v sobě nese obrovský potenciál užití v oblasti vzdělávání, výchovy a osvětové činnosti. A právě otázka, jak je to s naplněním tohoto potenciálu ve skutečnosti, mě přivedla k sepsání této diplomové práce, která měla dva cíle: 1) interpretovat Schweitzerovy hodnoty z různých úhlů pohledu a 2) posoudit, nakolik se v českém prostředí podařilo naplnit původní Schweitzerův záměr, aby se jeho nauka jednou stala součástí vzdělávacího procesu, tedy její užití v environmentálně-pedagogické praxi.

V teoretické části této diplomové práce jsem představil základní životopisné údaje, hlavní inspirativní vlivy a stěžejní dílo Alberta Schweitzera, které jsem se snažil postihnout jak v jeho originalitě, tak prostřednictvím jiných významných autorů a jejich vlastních interpretací myšlenek Alberta Schweitzera. Tímto způsobem jsem se dopátral k identifikaci a sumarizaci konkrétních hodnot v jeho díle, byť se ukázalo, že zkoumaná problematika je natolik komplexní a neuzavřená, že z ní nelze vyvodit jasné závěry nebo ji dokonce redukovat na hotový žebříček hodnot. Napříč celým textem jsem příležitostně

¹⁶⁵ PICHT, W. 1964, *The Life and Thought of Albert Schweitzer*. Překlad Edward Fitzgerald. New York: Harper & Row, 1964. ASIN: B0007DRX5K, s. 26.

vkládal své vlastní poznámky a interpretace k právě projednávané věci, resp. otázce. Na konci teoretické části práce jsem pak v závěrečném zhodnocení výsledků textové analýzy interpretoval vlastními slovy své subjektivní pochopení Schweitzerova díla jako celku a přidal několik vlastních myšlenek, které se přímo Schweitzerova díla netýkají, ale úzce souvisejí s problematikou podpory a zachování života v současném světě.

Ve výzkumné části této diplomové práce jsem za pomoci sociologické metody (dotazníkového šetření) provedl mezi vybranými představiteli neziskových institucí analýzu dopadu Schweitzerových myšlenek na osvětovou činnost neziskového sektoru v environmentální oblasti, kde jsem se z kapacitních důvodů omezil pouze na území České republiky. Výsledky jsem interpretoval formou relevantních citací ze shromážděných odpovědí a posléze i vlastním shrnutím výsledků celého dotazníkového šetření. Neúplnou objektivitu dotazníkového šetření jsem následně podpořil doplňkovým výzkumem provedeným metodou sondy do mediálního obrazu Alberta Schweitzera v České republice. V tomto výzkumu jsem zkoumal a porovnával zmínky o Albertu Schweitzerovi ve všech základních typech českých médií (tisk, online, TV, rádio), které jsem za pomoci specializované online služby vyhledával retrospektivně od roku 1999. Nakonec jsem reflektoval svá zjištění získaná oběma výzkumnými metodami i to, jak spolu výsledky obou použitých metod souvisí, a jejich prostřednictvím zodpověděl druhou základní otázku této diplomové práce, tedy jaký je reálný dopad myšlenek Alberta Schweitzera na environmentální osvětu v rámci zkoumaného vzorku institucí neziskového sektoru.

Seznam literatury a použitých zdrojů

1. SCHWEITZER, A. 1922. *Lidé v pralese*. Praha : Orbis, 1968. 110 s. ISBN 80–88702–00–3.
2. SCHWEITZER, A. 1933. *Nauka úcty k životu*. 1. vydání. Překlad Věra Kovaříčková. Praha : DharmaGaia, 1993. 40 s. ISBN 80–901225–7–4.
3. SCHWEITZER, A., *Nauka úcty k životu*. Překlad Věra Kovaříčková. Praha : Lyra Pragensis, 1974. 85 s.
4. SCHWEITZER, A. 1933. *Nauka úcty k životu*. In: KOHÁK, E., KOLÁŘSKÝ, R., MÍCHAL, I.: *Závod s časem (Texty morální ekologie)*. Praha : Torst, 1996. 225 s. ISBN 80–85368–81–1.
5. SCHWEITZER, A. 1989. *Zastánce kritického myšlení a úcty k životu*. 1. vydání. Úprava Otakar Antoň Funda – Petr Pokorný. Překlad Jaroslav Kohout. Praha: Vyšehrad, 1989. 308 s. ISBN 80–7021–010–9.
6. SCHWEITZER, A. 1986. *Kultura a etika*. Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1986. 424 s. ISBN 80–7051–032–6.
7. SCHWEITZER, A. 1931. *Z mého dětství a mládí*. Praha : Plamja, 1931. 58 s. ISBN: 0815604467.
8. SCHWEITZER, A. 1923. *The Philosophy of Civilization*. Překlad C. T. Champion. Amherst, N.Y. : Prometheus Books, 1987. ISBN: 0879754036.
9. SCHWEITZER, A., 1931. *Out of My Life and Thought: An Autobiography*. Překlad A. B. Lemke. Baltimore : Johns Hopkins University Press, 2009. 304 s. ISBN: 9780801894121.
10. SCHWEITZER, A. 1930. *The Mysticism of Paul the Apostle*. Překlad William Montgomery. Baltimore : Johns Hopkins University Press, 1998. 444 s. ISBN: 9780801860980.
11. SCHWEITZER, A. 1923. *The Decay and the Restoration of Civilization, Vol. 1: The Philosophy of Civilization*. Londýn : Forgotten Books, 2016. 126 s. ISBN: 1440042187.

12. SCHWEITZER, A. 1936. *Indian Thought and its Development*. Překlad C. B. E. Russell. Boston, Massachusetts, USA : Beacon Press, 1936. 330 s. ISBN: 1406712558.
13. HLAVSOVÁ, J. R. 2018. *Víra, Bach a medicína*. In: 100+1 Zázraky medicíny 11/2018, s. 59-61.
14. KRAUS, O. 1924 (druhé doplněné vydání 1928). *Albert Schweitzer: His Work and His Philosophy*. New York : Kraus Press, 2007. 88 s. ISBN: 1406750719.
15. COPLESTON, F. CH. 1960. *A History of Philosophy, Vol. 6: Modern Philosophy, from the French Enlightenment to Kant*. New York : Image, 1993. 528 s. ISBN: 0385470436.
16. PLATÓN, *Obrana Sókratova*. Překlad Jaroslav Ludvíkovský. Praha : Odeon, 1971. 102 s. ISBN: 9788072981403.
17. MARSHALL, GEORGE N. 1966. *An understanding of Albert Schweitzer*. New York : Philosophical Library, 1966. 180 s. ASIN: B000IG9Q60.
18. FREYER, H. P. 1978. *Albert Schweitzer (Život a dílo)*. Praha : Orbis, 1997. 199 s. ISBN 80-7140-135-8.
19. KOHÁK, E. 2002. *Zelená svatozář*. 3. vydání. Praha : Sociologické nakladatelství (SLON), Praha 2000. 204 s. ISBN 80-85850-86-9.
20. LIBROVÁ, H. 1994. *Pestří a zelení (kapitoly o dobrovolné skromnosti)*. 1. vydání. Brno : VERONICA a hnutí DUHA, 1994. 218 s. ISBN 80-85368-18-8.
21. PETRICKIJ, W. 1985. *Světlo v pralesi – Život a dílo Alberta Schweitzera*. 1. vydání. Praha : Albatros. 1985. 269 s. ISBN 80-00-00055-5.
22. HENDL, J. 2005. *Kvalitativní výzkum, základní metody a aplikace*. 1. vydání. Nakladatelství Portál. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.
23. BRÁZDA, O. 6/2015. *Albert Schweitzer – doktor z pralesa a jeho filosofie úcty k životu (50. výročí úmrtí)*. Vydalo nakladatelství Academia, SSČ AV ČR. Dostupné z: <https://ziva.avcr.cz/files/ziva/pdf/albert-schweitzer-doktor-z-pralesa-a-jeho-filosofie.pdf>
24. BARTŮŇEK, P., červenec–srpen 2019. *Albert Schweitzer pomáhal nejpotřebnějším*. Tempus Medicorum. Lambaréné.

25. OERMANN, N. O., *Albert Schweitzer 1875–1965, Eine Biographie*, Vyšehrad. Překlad BABKA, P., 2015.
26. PICHT, W. 1964, *The Life and Thought of Albert Schweitzer*. Překlad Edward Fitzgerald. New York: Harper & Row, 1964. ASIN: B0007DRX5K.
27. Esej „*The Pursuit of the Ideal*”. In: Berlin, *The Proper Study of Mankind*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 1998.
28. Esej „*Two Concepts of Liberty*”. In: Berlin, *The Proper Study of Mankind*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 1998.
29. NOZICK, R., *Philosophical Explanations*. Cambridge: Harvard University Press, 1981.
30. SCHELER, M., *Formalism in Ethics and Non-Formal Ethics of Values*. Překlad Manfred S. Frings a Roger L. Funk. Evanston: Northwestern University Press, 1973.
31. HARTMANN, N., *Ethics*. Překlad Stanton Coit. New York: Macmillan, 1932. 2. vydání.
32. CICOVACKI, P., *Albert Schweitzer's Ethical Vision: A Sourcebook*, New York: Oxford University Press, 2009. 264 s. ISBN 978–0–19–537788–0.
33. BERNARDOVÁ, M., *Albert Schweitzer a úcta k životu*, 2007. Dostupné z: <https://www.getsemany.cz/node/1213>
34. JOY, CH. R., *Music in the Life of Albert Schweitzer*, Kessinger Publishing, LLC, 1951. 300 s. ISBN: 083692200X.
35. JOY, CH. R., *The Animal World of Albert Schweitzer*, Kessinger Publishing, LLC, 1950. 208 s. ISBN: 0880014709.
36. *Internet Encyclopedia of Philosophy* (<https://www.iep.utm.edu/>).
37. *Naučný slovník přírodních věd*, 1. díl, nakladatelství Jos. Elstner, Praha XII, 1937.
38. ECAV.cz [online], *kalendárium*.
39. Vira.cz, 2010 [online]. Arcibiskupství pražské. [cit. 11.7.2020]. Dostupné z: <https://www.vira.cz/texty/knihovna/kapitoly/miluj-sveho-blizniho>
40. EMINGER, ZDENĚK A. 2018. *Úcta ke stvoření, dobrotivost k živému*. In: *Katolický týdeník*, 6.–12. března 2018.

41. KOCIAN, M. 2015. *Jsme život, který chce žít*. In: Katolický týdeník, 1.–7. září 2015.
42. KRÁSENSKÝ, T. 2015. *Život uprostřed života*. In: Katolický týdeník, 21.–27. července 2015.
43. KOLKOVÁ, M. 2018. Hnutí DUHA – Sedmá generace, 20. 2. 2018.
44. BERKOVÁ, A. 2003. *Taky vnímáte ducha měnící se doby?*. In: Hospodářské noviny, 29. července 2003.
45. Ekolist.cz, 1999 [online]. Občanské sdružení BEZK. [cit. 20.10.2020]. Dostupné z: <https://ekolist.cz/cz/kultura/clanky/zelena-svatozar>
46. Vesmir.cz, 1999 [online]. VESMÍR, spol. s.r.o. [cit. 20.10.2020]. Dostupné z: <https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/1999/cislo-8/ekologicka-etika.html>
47. Katyd.cz, 2005 [online]. NETservis s.r.o. [cit. 20.10.2020]. Dostupné z: <https://www.katydz.cz/clanky/prilohy/lidske-embryo-je-nepatrnny-clovicek.html>
48. Ekolist.cz, 2006 [online]. Občanské sdružení BEZK. [cit. 20.10.2020]. Dostupné z: <https://ekolist.cz/cz/kultura/clanky/uryvek-moralni-ekologie>
49. Pravdive.eu, 2019 [online]. Pravdivě.eu [cit. 20.10.2020]. Dostupné z: <https://pravdive.eu/news/102849/josef-mikovec-k-planovane-katolizaci-amazonie>
50. Ekolist.cz, 2018 [online]. Občanské sdružení BEZK. [cit. 20.10.2020]. Dostupné z: <https://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/na-cenu-josefa-vavrouska-jsou-mez-i-nominovanymi-i-reditel-prazske-zoo-reditele-krnapu-nebo-miloslav-nevrly>
51. Echoprime.cz, 2020 [online]. Echo Media a.s. [cit. 20.10.2020]. Dostupné z: <https://echoprime.cz/a/SnNpa/zivot-i-pri-nejvetsi-opatrnosti-konci-smrti>
52. Radio Wave, 2019 [rozhlas]. Český rozhlas [cit. 20.10.2020]. Dostupné z: <https://wave.rozhlas.cz/environmentalni-teolog-zamecnik-o-nabozenstvi-zviratech-proc-jezis-nebyl-8092688>
53. Radio Wave, 2014 [rozhlas]. Český rozhlas [cit. 20.10.2020]. Dostupné z: <https://wave.rozhlas.cz/hergot-o-desateru-nezabijes-5252082>

Seznam příloh

Příloha č. 1: Kopie e-mailu s vyplněným dotazníkem od Viliam Šušal, předseda, environmentální sekce, TRIANON, z.s.

Příloha č. 2: Kopie e-mailu s vyplněným dotazníkem od Ing. Jan Nový, výkonný ředitel, PR a fundraising, Český nadační fond pro vydru

Příloha č. 3: Kopie e-mailu s vyplněným dotazníkem od Jiřina Prošková, výkonná ředitelka, Křivoklátsko, o.p.s.

Příloha č. 4: Kopie e-mailu s vyplněným dotazníkem od Mgr. Miroslav Boček, fakultní kreativní manažer, Fakulta rybářství a ochrany vod JČU

Příloha č. 5: Kopie e-mailu s vyplněným dotazníkem od Bc. Venuše Makrlíková, manažerka programu Ekovýchova, spolek Ametyst

Příloha č. 6: Kopie e-mailu s vyplněným dotazníkem od Mgr. Tereza Boháčová, koordinátorka programu Jděte ven, vzdělávací centrum TEREZA

Příloha č. 7: Kopie e-mailu s vyplněným dotazníkem od Miroslav Patrik, přírodovědec a aktivista, předseda občanského sdružení Děti Země

Příloha č. 8: Kopie e-mailu s vyplněným dotazníkem od Mgr. Bc. Michala Mariňáková, odborná poradkyně v ochraně přírody, spolek Ametyst

Příloha č. 9: Kopie e-mailu s vyplněným dotazníkem od Mgr. Klára Tydlitátová, lektorka ekovýchovných programů, spolek Ametyst

Příloha č. 10: Kopie e-mailu s vyplněným dotazníkem od Mgr. Zdeněk Vermouzek, výkonný ředitel, Česká společnost ornitologická

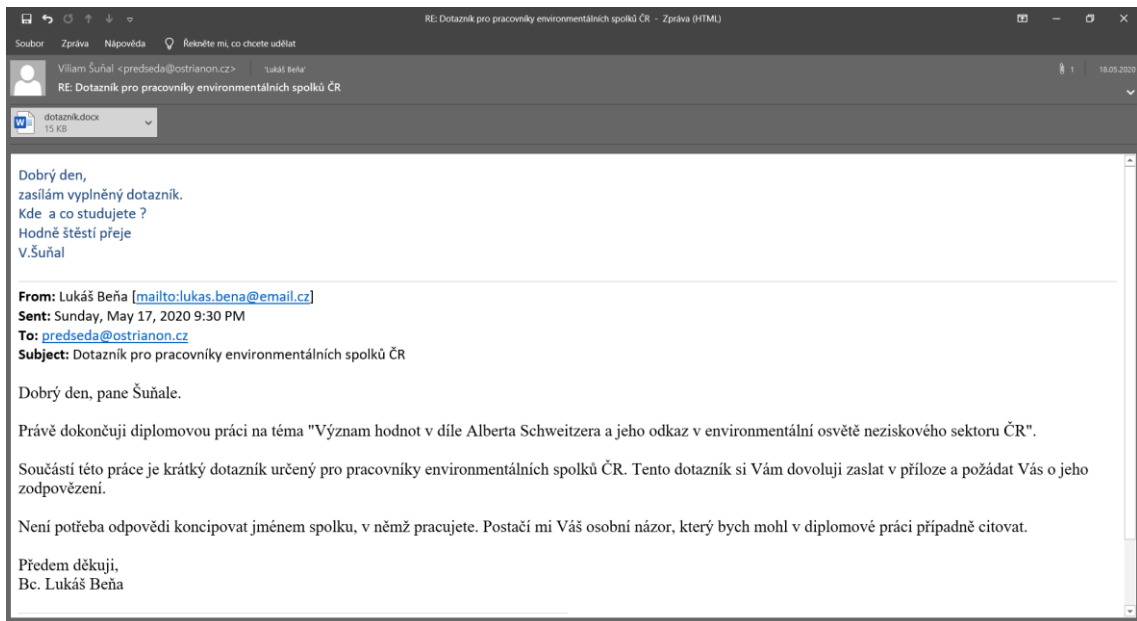
Příloha č. 11: Kopie e-mailu s vyplněným dotazníkem od Jana Vondráčková, lektorka ekovýchovných programů, spolek Ametyst

Příloha č. 12: Kopie e-mailu s vyplněným dotazníkem od Kamila Agosztová, sociální pracovnice, Obecně prospěšná společnost Letokruhy

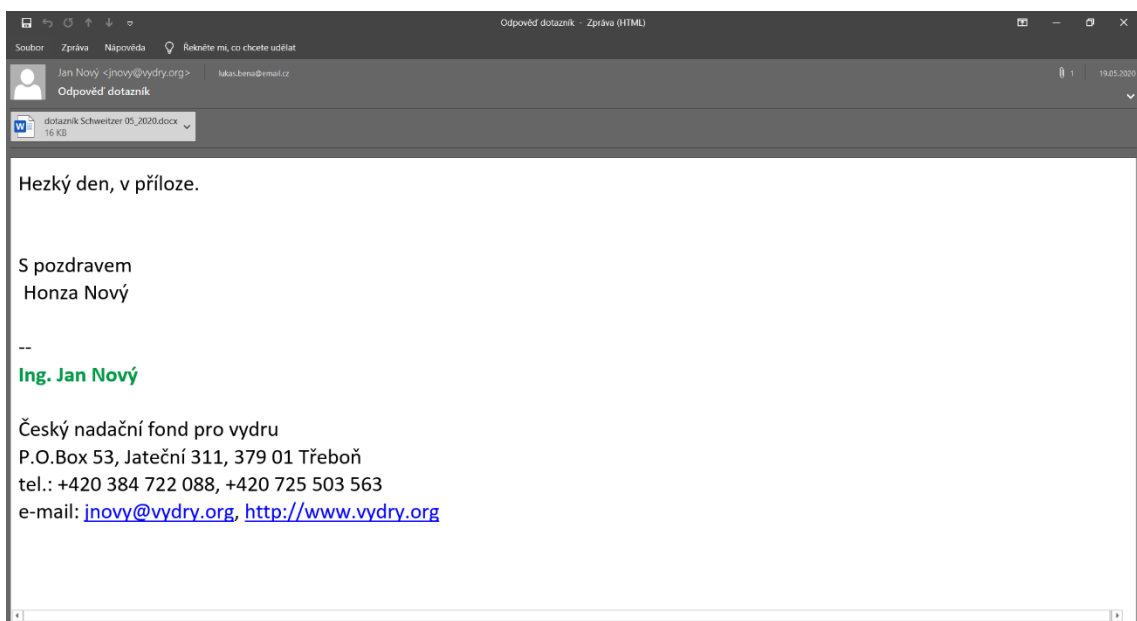
Příloha č. 13: Vzorek podkladů pro zpracování monitoringu médií

Přílohy

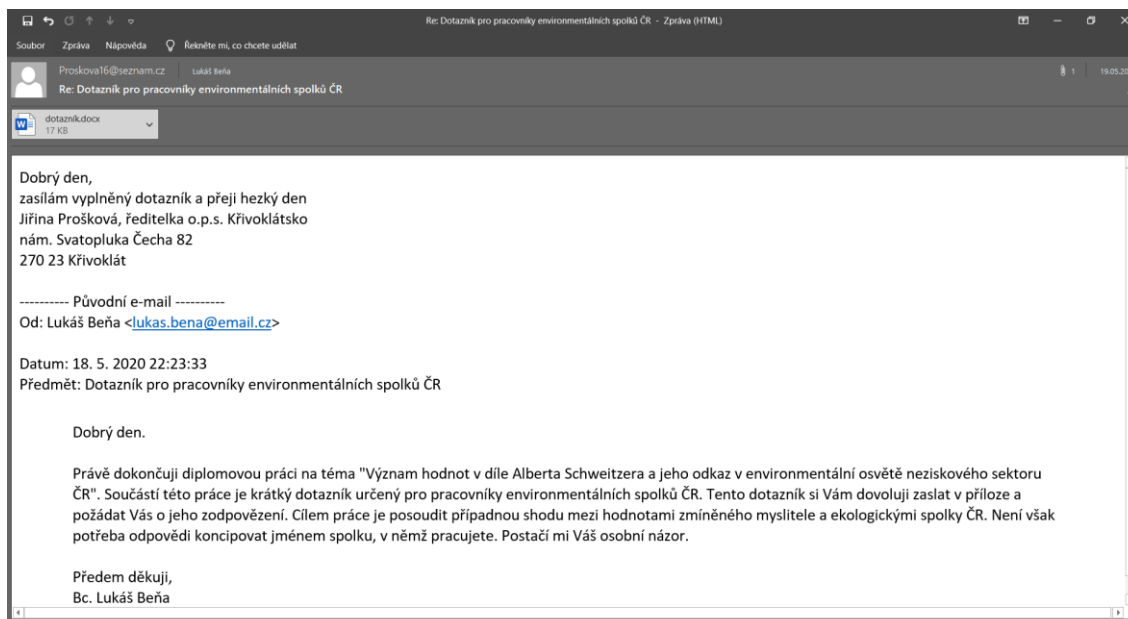
Příloha č. 1: Kopie e-mailu s vyplněným dotazníkem od Viliam Šušal, předseda, environmentální sekce, TRIANON, z.s.

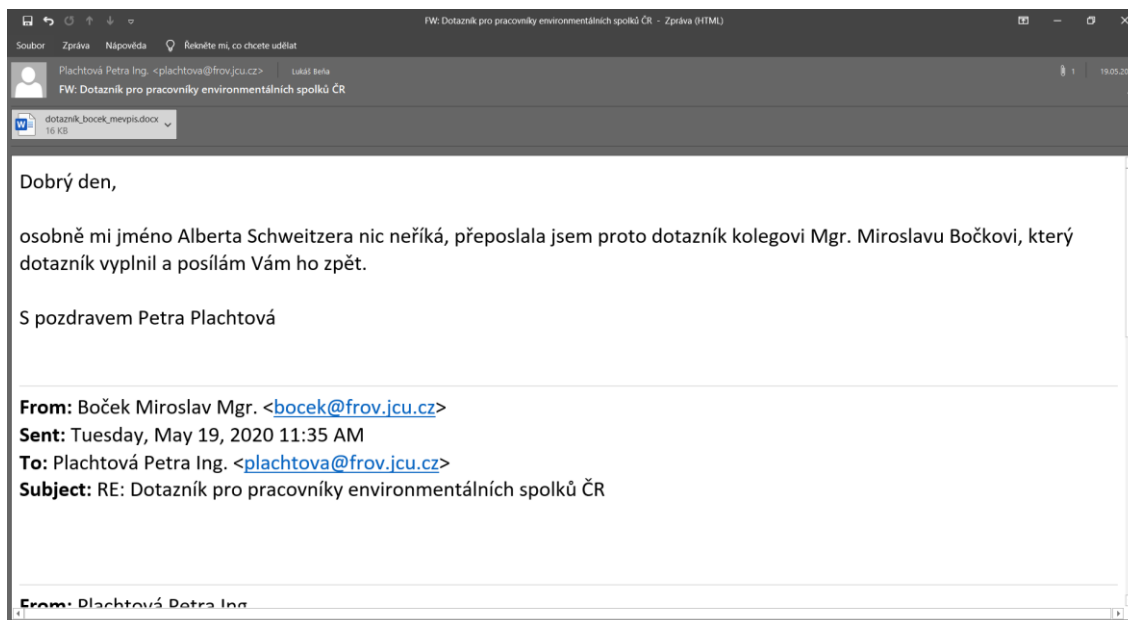
Příloha č. 2: Kopie e-mailu s vyplněným dotazníkem od Ing. Jan Nový, výkonný ředitel, PR a fundraising, Český nadační fond pro vydru

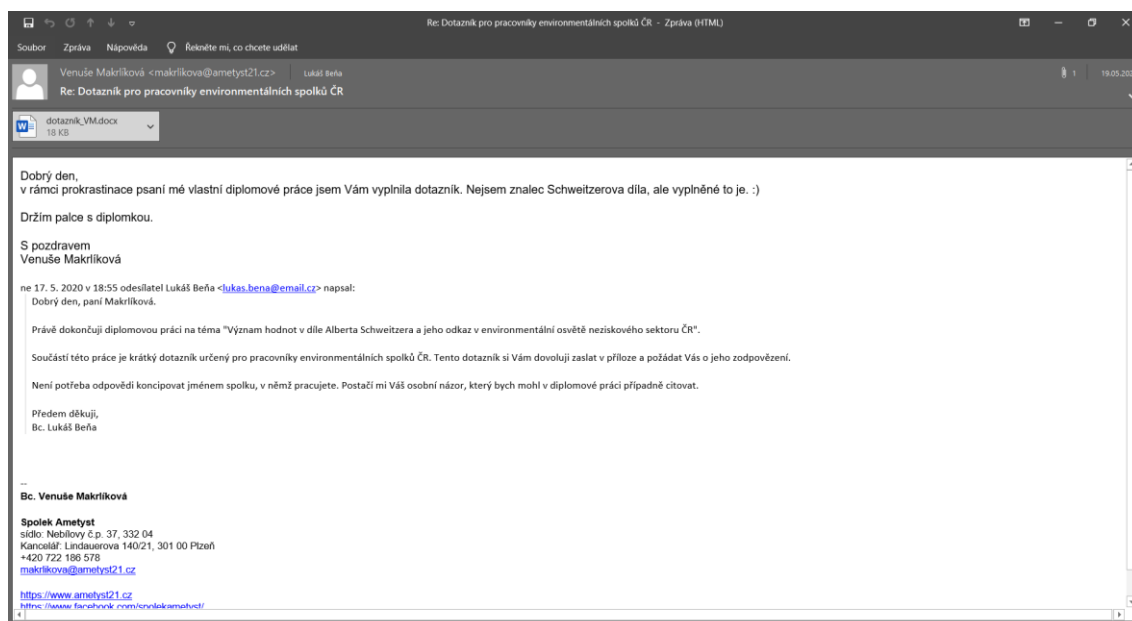
Příloha č. 3: Kopie e-mailu s vyplněným dotazníkem od Jiřina Prošková, výkonná ředitelka, Křivoklátsko, o.p.s.

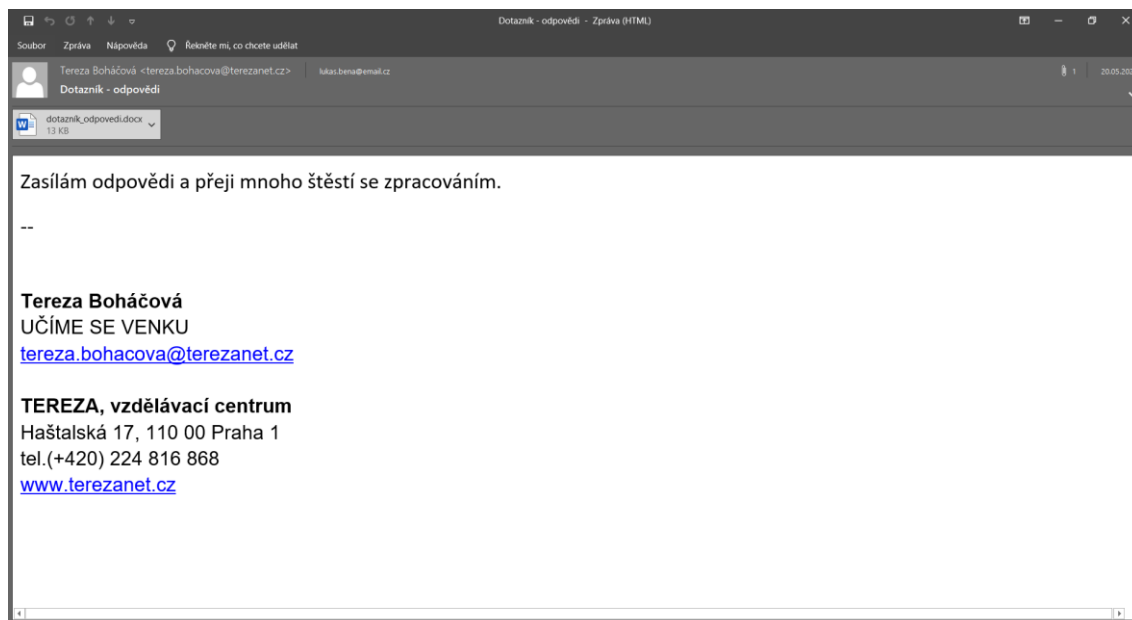
Příloha č. 4: Kopie e-mailu s vyplněným dotazníkem od Mgr. Miroslav Boček, fakultní kreativní manažer, Fakulta rybářství a ochrany vod JČU

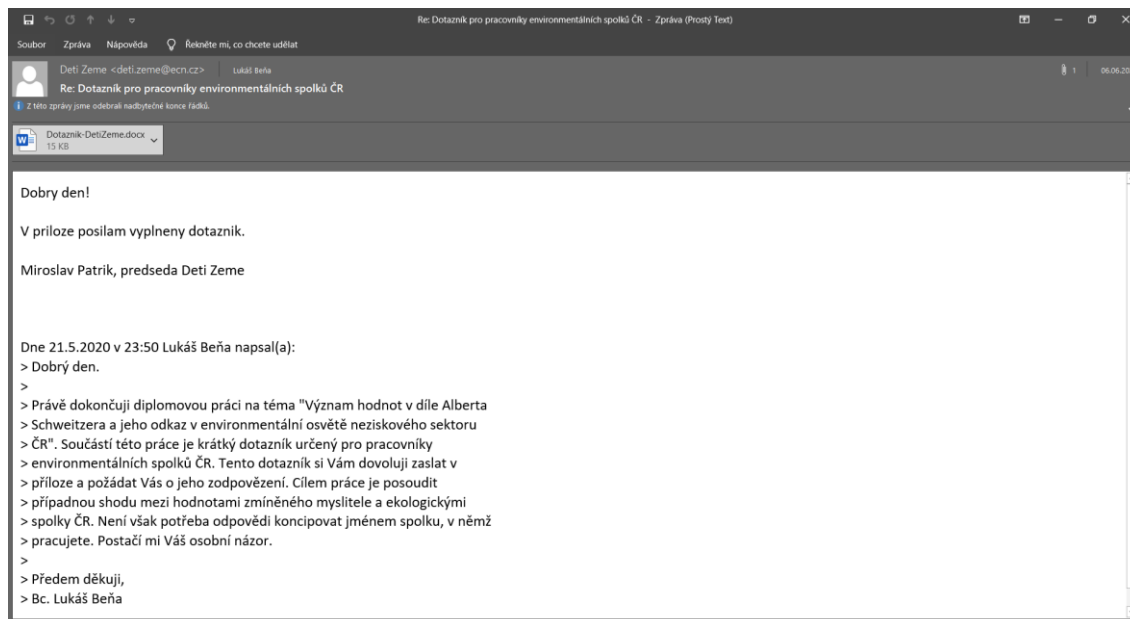
Příloha č. 5: Kopie e-mailu s vyplněným dotazníkem od Bc. Venuše Makrlíková, manažerka programu Ekovýchova, spolek Ametyst

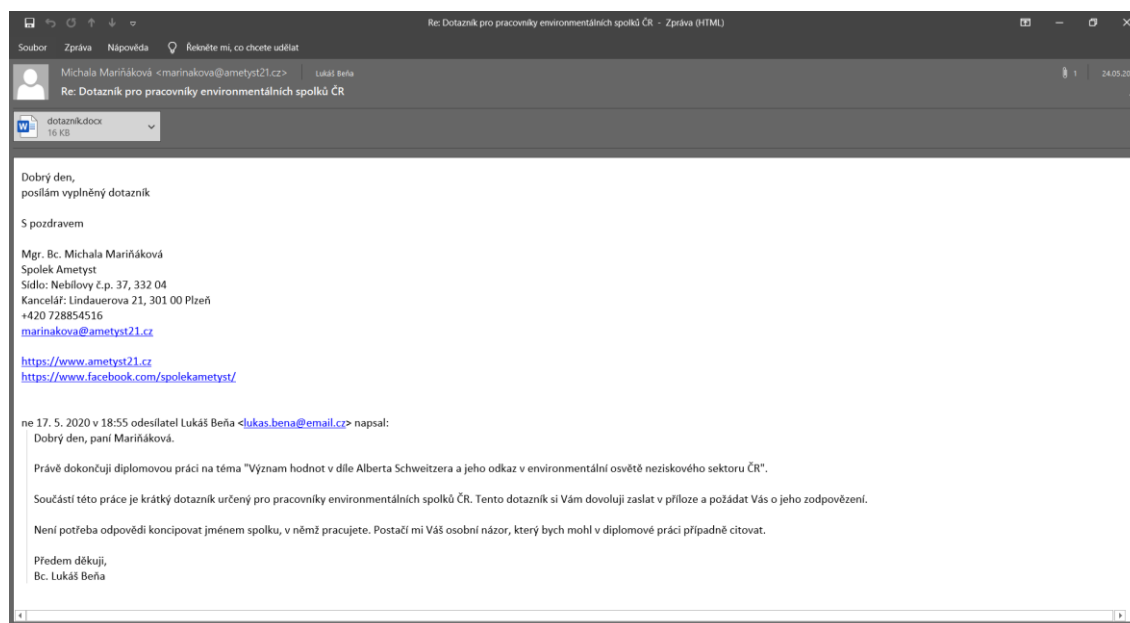
Příloha č. 6: Kopie e-mailu s vyplněným dotazníkem od Mgr. Tereza Boháčová, koordinátorka programu Jděte ven, vzdělávací centrum TEREZA

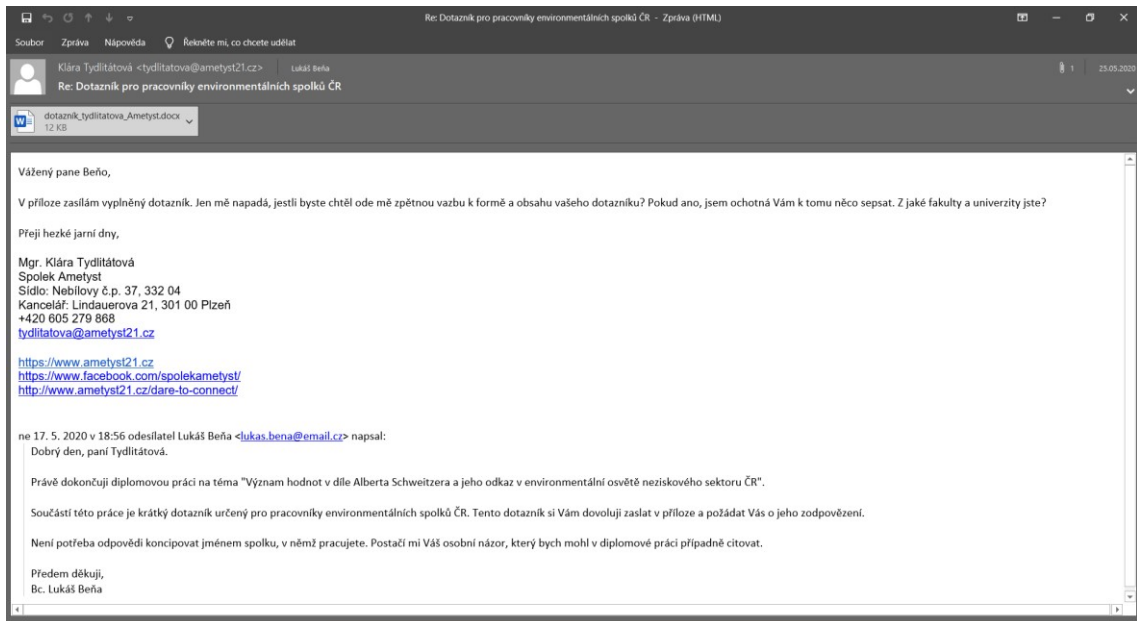
Příloha č. 7: Kopie e-mailu s vyplněným dotazníkem od Miroslav Patrik, přírodovědec a aktivista, předseda občanského sdružení Děti Země

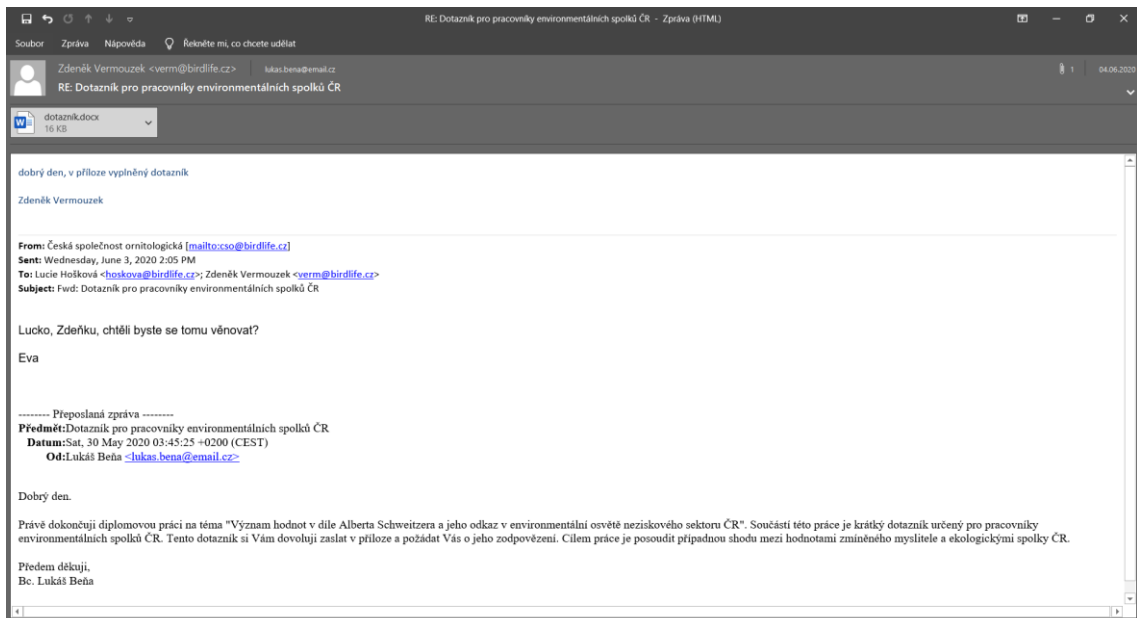
Příloha č. 8: Kopie e-mailu s vyplněným dotazníkem od Mgr. Bc. Michala Mariňákové, odborná poradkyně v ochraně přírody, spolek Ametyst

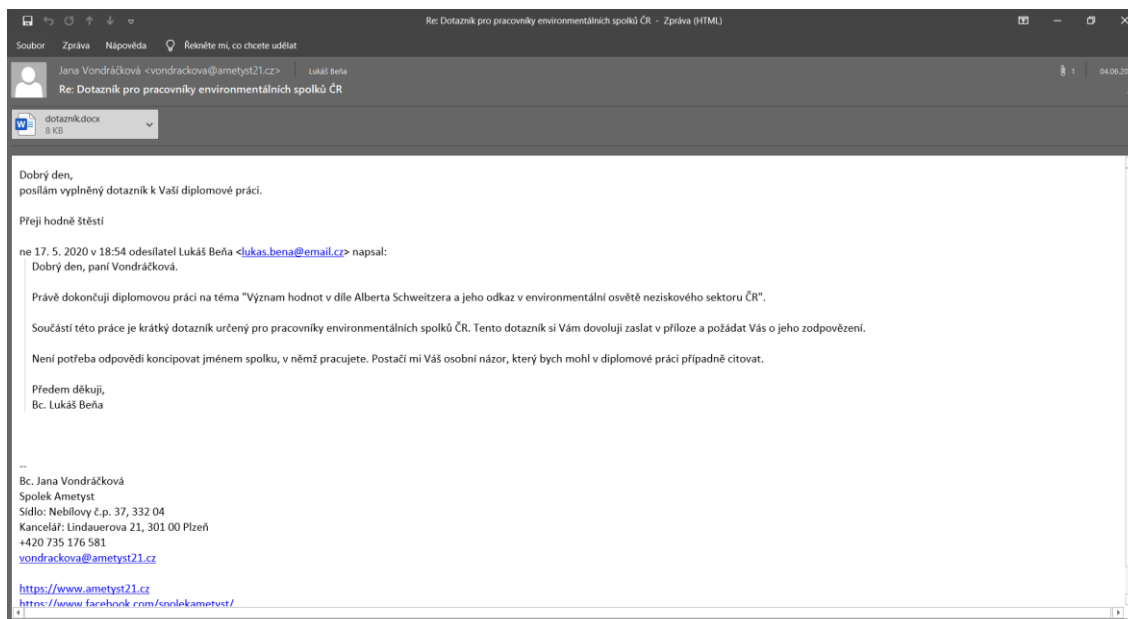
Příloha č. 9: Kopie e-mailu s vyplněným dotazníkem od Mgr. Klára Tydlitátová, lektorka ekovýchovných programů, spolek Ametyst

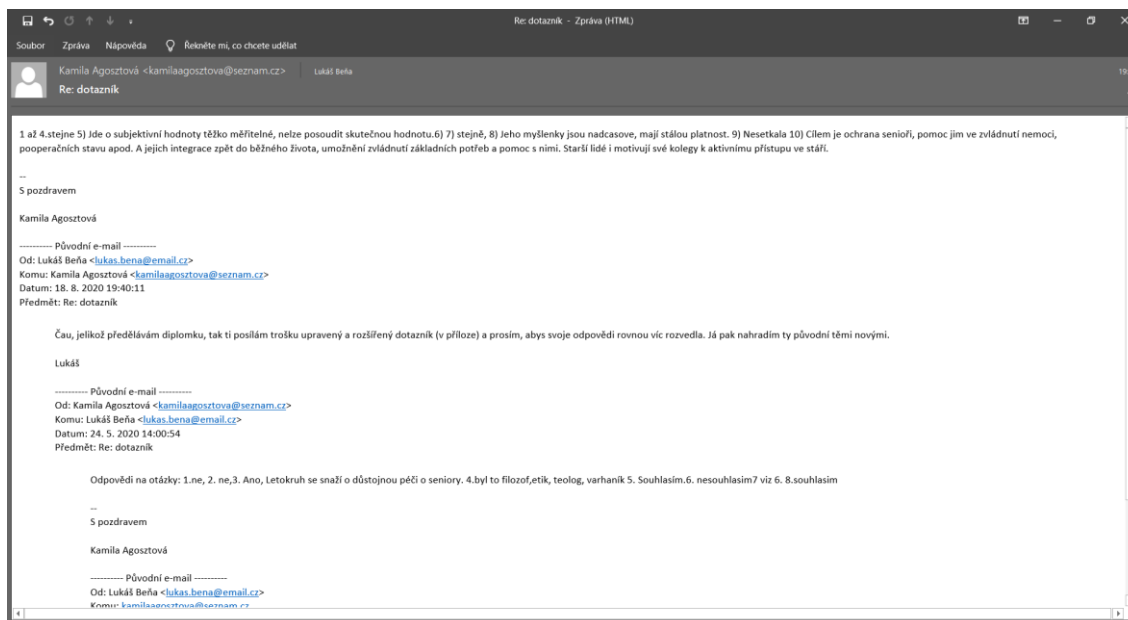
Příloha č. 10: Kopie e-mailu s vyplněným dotazníkem od Mgr. Zdeněk Vermouzek, výkonný ředitel, Česká společnost ornitologická

Příloha č. 11: Kopie e-mailu s vyplněným dotazníkem od Jana Vondráčková, lektorka ekovýchovných programů, spolek Ametyst

Příloha č. 12: Kopie e-mailu s vyplněným dotazníkem od Kamila Agosztová, sociální pracovníce, Obecně prospěšná společnost Letokruhy

Příloha č. 13: Vzorek podkladů pro zpracování monitoringu médií

1. na závěr

Tisk • Katka; str. 46 (Životní styl / Móda) • 30. 4. 2020

Vydavatel: **Burda Praha, s.r.o.**

Odkaz: [náhled](#)

...na závěr... „Jediné, co bude důležité, až odejdeme, budou stopky lásky, které tu po nás zůstanou.“ **Albert Schweitzer**, francouzsko-německý lékař a filozof ...

2. AKTUÁLNĚ

Tisk • Překvapení; str. 3 (Společenské / Bulvár) • 14. 4. 2020

Vydavatel: **Vitava Labe Media, a.s.** • Autor: **Helena Pokorná Hladíková**

Odkaz: [náhled](#)

...svých daných poměrech snažil prokazovat lidem pravé lidství.“ **Albert Schweitzer**, francouzsko-německý lékař, hudebník a filozof. Aktuální situace tvrdě dopadá mimo jiné také na muzikanty působící na volné noze. Podpořit je můžete na www...

3. Život i při největší opatnosti končí smrtí

Tisk • Týdeník Echo; str. 20, 22, 23, 24 (Zprávy / Politika) • 26. 3. 2020

Vydavatel: **Echo Media, a.s.** • Autor: **Jiří Peňás**

Odkaz: [náhled](#)

...spravedlivou cenu. Maximální prosperita počínající, uchování evropských specifik zchudnutí. Vždycky se sice někdo najde, kdo bude trdit, že jde obojí, ale tomu neradno věřit. Za všechno je nutné platit. **Albert Schweitzer** byl nepochybně velký...

4. Tina, číslo 13/2020; str. 25

Tisk • Tina; str. 25 (Životní styl / Móda) • 25. 3. 2020

Vydavatel: **MAFRA, a.s.**

Odkaz: [náhled](#)

...tesknit, cítit se nějakou dobu mizerně nebo provinile. Je třeba zpracovat menší i větší traumata, abychom neměli strach zůstat sami se svými myšlenkami. Všichni jsme tolik spolu, a přesto mnoho lidí umírá na osamělost. **Albert Schweitzer** skvělá...

5. Jak žijeme naši víru?

Tisk • Katolický týdeník; str. 11 (Zprávy / Politika) • 4. 2. 2020

Vydavatel: **Katolický týdeník, s.r.o.** • Autor: **Jiří Mikulášek** • Rubrika: **HOMILIE**

Odkaz: [náhled](#)

Přehled zpráv

2

Odkaz: [náhled](#)

...činnost Zámotek housenky Anglický člen neurčitý Kovová výpň zubů MPZ Izraele Měnová jednotka Panamy El. vodič nad kolejeji Alkohol Nájemný automobil Kovbojská slavnost Náš bájný kníže SPZ Ústí nad Labem Nevelci Michány pokrm **Albert Schweitzer**...

11. Jana Fabiánová: Doma jsem na jevišti, at' je kdekoliv

Tisk • Náš REGION - Západ; str. 4, 5 (Regionální zprávy) • 24. 10. 2019

Vydavatel: **A 11, s.r.o.** • Autor: **Andrea Cerqueirová** • Rubrika: **Rozhovor**

Odkaz: [náhled](#)

...sedm let. Veganství není jen o stravě, je to životní postoj. Držitel Nobelovy ceny filozof **Albert Schweitzer** řekl: „Člověk nenalezne mír, dokud do svého kruhu sousedů nezařadí všechny žijící tvory.“ A inspirace na recepty je dnes našťastí na...

12. Jana Fabiánová: Doma jsem na jevišti, at' je kdekoliv

Tisk • Náš REGION - Příbramsko; str. 4, 5 (Regionální zprávy) • 17. 10. 2019

Vydavatel: **A 11, s.r.o.** • Autor: **Andrea Cerqueirová** • Rubrika: **Rozhovor**

Odkaz: [náhled](#)

...sedm let. Veganství není jen o stravě, je to životní postoj. Držitel Nobelovy ceny filozof **Albert Schweitzer** řekl: „Člověk nenalezne mír, dokud do svého kruhu sousedů nezařadí všechny žijící tvory.“ A inspirace na recepty je dnes našťastí na...

13. Co je to „normální“ manželství

Tisk • Pátek Lidové Noviny; str. 24, 25, 26, 28 (Zprávy / Politika) • 27. 9. 2019

Vydavatel: **MAFRA, a.s.** • Autor: **Ludmila Hamplová** • Rubrika: **Rozhovor**

Odkaz: [náhled](#)

...velmi oslovil **Albert Schweitzer** a jeho myšlenka, že člověk má bojovat za vyšší hodnoty. Idealisticky mě to táhlo k právu, ale nakonec jsem vystudoval sociální práci. Už během studií jsem pracoval na krizové telefonní lince a s drogově závislými...

14. Albert Schweitzer pomáhal nejpotřebnějším

Tisk • Tempus Medicorum; str. 10, 11, 12, 13 (Zdravotnictví / Medicína) • 22. 7. 2019

Vydavatel: **Česká lékařská komora** • Autor: **Petr Bartůněk**

Odkaz: [náhled](#)

...**Albert Schweitzer** pomáhal nejpotřebnějším **Albert Schweitzer** se narodil 14. ledna 1875 v Kayserbergu v Horním Alasku jako syn evangelického pastora. Rád později vzpomínal na šťastné dětství prožité se třemi sestrami a bratrem v Günsbachu...

Přehled zpráv

4

...misionář **Albert Schweitzer**, který založil nemocnici v Lambaréné uprostřed pralesa (v roce 1968 se tam z naší země vydala expedice Lambaréné), píše v jednom z dopisů, kterými žebřal o peníze u svých přátel v Evropě: Přivezi na člunu mladého...

6. Vztah člověka k přírodě

Tisk • Vesmír; str. 60, 61 (Hobby / Populární naučné) • 7. 1. 2020

Vydavatel: **Vesmír, s.r.o.** • Autor: **Jan Zámečník** • Rubrika: **nad knihou**

Odkaz: [náhled](#)

...jak posuzujeme okolní svět bývá „lidské přehledské“, a proto se musíme tápat, zda autor nevtěšnává přírodu do svéráci kazajky předem utvořených představ. Zdá se, že blízko ke skutečné tváři přírody má **Albert Schweitzer**, který nemluví jen...

7. I Cyril s Metodějem mohli zůstat doma

Tisk • Katolický týdeník; str. 41 (Zprávy / Politika) • 19. 11. 2019

Vydavatel: **Katolický týdeník, s.r.o.** • Autor: **Kateřina Lachmanová**

Odkaz: [náhled](#)

...„velké“ vlastenectví, kdy někdo svou činností přispívá k řešení problémů okolního světa, a tím dělá dobré jméno své vlasti i v zahraničí. Ano, Matka Tereza se jistě mohla starat o chudé doma, **Albert Schweitzer** samozřejmě mohl dále koncertovat a...

8. Kozoroh

Tisk • Vlasta - speciál; str. 61, 62, 63, 64, 65 (Životní styl / Móda) • 12. 11. 2019

Vydavatel: **Vitava Labe Media, a.s.** • Rubrika: **HOROSKOPY**

Odkaz: [náhled](#)

...1890 Karel Čapek 10. 1. 1887 Robinson Jeffers 10. 1. 1951 Tomáš Špörl 12. 1. 1876 Jack London 14. 1. 1875 **Albert Schweitzer** 14. 1. 1854 Vojtěch Hynais 17. 1. 1706 Benjamin Franklin 19. 1. 1877 Fráňa Šrámek 20. 1. 1905 Christian Dior Pokud...

9. Mariánské lázně

Tisk • Týdeník Chebsko; str. 11 (Regionální zprávy) • 6. 11. 2019

Vydavatel: **Vitava Labe Media, a.s.**

Odkaz: [náhled](#)

...Zlatého orla, Klinger perský šach Mezeferi Eddin. Evangelický kostel **Albert Schweitzer**, Hotel Maxim Maxim Gorjki. Hotel Flora Václav Šlaňák. Vojenský lázeňský ústav/Nabokov Jurij Gagarin, Vladimír Remek. Zlatý hrozen/ Městské muzeum Goethe...

10. EGO! - příloha HN; str. 38

Tisk • EGO! - příloha HN; str. 38 (Životní styl / Móda) • 1. 11. 2019

Vydavatel: **ECONOMIA, a.s.**

Přehled zpráv

3

15. Tempus Medicorum, číslo 7/2019; str. 2

Tisk • Tempus Medicorum; str. 2 (Zdravotnictví / Medicína) • 22. 7. 2019

Vydavatel: **Česká lékařská komora**

Odkaz: [náhled](#)

...Tempus Medicorum, číslo 7/2019; str. 2 TEMPUS MEDICORUM 2 OBSAH LAMBARÉNÉ 3-13 Vzpomínka na expedici Lambaréné **Albert Schweitzer** pomáhal nejpotřebnějším ČINNOST ČLTK 14-25 Jednání prezidentů profesních komor s předsedou vlády Vojtěchova...

16. Chudá babička?

Tisk • Napsáno životem; str. 18 (Životní styl / Móda) • 7. 6. 2019

Vydavatel: **MAFRA, a.s.** • Rubrika: **Bavte se a luštěte**

Odkaz: [náhled](#)

...“ (dokončení citátu v tajence) **ALBERT SCHWEITZER** (1875-1965) německý protestantský teolog, misionář, filozof, etik, lékař a varhanní virtuos, držitel Nobelovy ceny za mír z roku 1952 ...

17. Magistr božství Petr Samojský

Tisk • Xantypa; str. 70, 71, 72, 73 (Životní styl / Móda) • 26. 5. 2019

Vydavatel: **XANTYPA PUBLISHING, s.r.o.** • Autor: **Tereza Herz Pokorná** • Rubrika: **DUCHOVNÍ**

Odkaz: [náhled](#)

...nemálo velkých osobností, jako byli například Benjamin Franklin, Ralf Waldo Emerson, Thomas Jefferson, Charles Darwin, Isaac Newton, **Albert Schweitzer**, Henry David Thoreau, Kurt Vonnegut, Frank Lloyd Wright, Ray Bradbury nebo Pete Seeger. Ale...

18. Aha! - regionální mutace Morava; str. 14

Tisk • Aha! - regionální mutace Morava; str. 14 (Společenské / Bulvár) • 6. 4. 2019

Vydavatel: **CZECH NEWS CENTER, a.s.**

Odkaz: [náhled](#)

...pachtatele zanedlouho zadrželi. Skončil samozřejmě před soudem. (1983) Zbrani náslinika byl kapesní nůž. Ilustrační foto ara **Albert Schweitzer**. Náboženství je víc než... Vtější tajemka: ...komplikují svět okolo sebe TAJNÝCH ZAKOUTÍCH...

19. Chvilka pro luštění - křížovky, číslo 3/2019; str. 36

Tisk • Chvilka pro luštění - křížovky; str. 36 (Jiné) • 6. 3. 2019

Vydavatel: **MAFRA, a.s.**

Odkaz: [náhled](#)

Přehled zpráv

5